

ACTUARIËLE EN BEDRIJFSTECHNISCHE NOTA

VAN

STICHTING PENSIOENFONDS RANDSTAD

1 januari 2018

INHOUDSOPGAVE

1.	Voorwoord	pag. 5
2.	Inleiding	pag. 6
2.1	Het fonds	
2.2	Doel van deze nota	
2.3	Nagestreefde mate van detaillering	
2.4	Algemene beleidsuitgangspunten	
2.5	Organisatie en intern beheersingssysteem	
2.6	Geschiktheid en integriteit	
2.7	Uitbesteding van werkzaamheden	
2.8	Administratieve processen en procedures	
2.9	Rapportages	
2.10	Beveiliging, calamiteiten en continuïteit uitvoerende werkzaamheden	
3.	Beleidsuitgangspunten en algemene overwegingen	pag. 16
3.1	Missie, visie en strategie	
3.2	Risicohouding	
3.3	Opdrachtaanvaarding	
3.4	Continuïteit van de voormalig aangesloten ondernemingen	
3.5	Omvang van het deelnemersbestand	
4.	Inhoud van de pensioenregeling	pag. 22
5.	Toeslag- en kortingsbeleid	pag. 25
6.	Berekening van de voorziening pensioenverplichtingen	pag. 27
7.	Beleggingsbeleid	pag. 29
7.1	Proces voor totstandkoming van het beleggingsbeleid	
7.2	Prudent person en beleggingsprincipes	
7.3	Strategisch beleid en risicokaders	
7.4	Tactisch beleid en actief beheer	
7.5	Hantering van signaleringsvariabelen	
7.6	Risico's financiële instrumenten	
7.7	Maatschappelijk verantwoord beleggen	
7.8	Evaluatie van resultaten	

8.	Premiebeleid	pag. 49
9.	Waarderingsgrondslagen van de balans	pag. 50
9.1	Balanswaardering van de beleggingen	
9.2	Overige voorzieningen en reserves	
10.	Weerstandsvermogen en sturingsmiddelen	pag. 52
10.1	Risico's bij bereiken doelstellingen	
10.2	Omvang weerstandsvermogen	
10.3	Jaarlijkse toetsing	
10.4	Inzet en effectiviteit van sturingsmiddelen	
11.	Administratieve organisatie en interne controle	pag. 56
11.1	Uitvoering bedrijfsprocessen en uitbesteding	
11.2	Doel en reikwijdte van het uitbestedingsbeleid	
11.3	Werkzaamheden die niet mogen worden uitbesteed	
11.4	Beschrijving uitbestedingsbeleid	
11.5	Selectieproces leveranciers	
11.6	Eisen aan leveranciers en aanbod van diensten	
11.7	Continuïteit van uitbesteding	
11.8	Beoordeling van uitbesteding	
11.9	Uitbestedingsrelaties	
11.10	Beveiliging van persoonsgegevens	
12.	Risicobeheersing	pag. 63
12.1	Uitgangspunten van risicobeheersing	
12.2	Financiële risicobereidheid	
12.3	Niet-financiële risicobereidheid	
12.4	Uitvoering risicoanalyse	
12.5	Bestuurlijk proces van risicobeheersing	
12.6	Financiële risico's	
12.7	Niet-financiële risico's	

13. Financieel crisisplan **pag. 72**

- 13.1 Inleiding
- 13.2 Beschrijving crisissituatie
- 13.3 Dekkingsgraad waarbij het fonds er zonder korten niet meer uit kan komen
- 13.4 Maatregelen die ter beschikking staan
- 13.5 Mate van inzetbaarheid van de maatregelen
- 13.6 Evenwichtige belangenafweging
- 13.7 Beleid inzake ongedaan maken van crisismaatregelen
- 13.8 Aanpak van crisissituaties
- 13.9 Communicatie met belanghebbenden
- 13.10 Beoordeling actualiteit

14. Communicatiebeleid **pag. 81**

- 14.1 Organisatie en verantwoordelijkheden
- 14.2 Communicatiebeleidsplan

15. Slotopmerkingen **pag. 84****Overzicht bijlagen**

- Bijlage 1: Actuariële grondslagen en veronderstellingen **pag. 85**
- Bijlage 2: Leeftijdsafhankelijke correctiefactoren **pag. 87**
- Bijlage 3: Verdeling over de beleggingscategorieën en benchmarks **pag. 89**

1. Voorwoord

Dit is de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) van de Stichting Pensioenfonds Randstad, zoals vastgesteld op 23 maart 2018 met als ingangsdatum 1 januari 2018. Wijzigingen in deze nota zullen zo spoedig als mogelijk door het bestuur worden vastgesteld, waarna de toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) hiervan in kennis zal worden gesteld.

2. Inleiding

2.1 Het fonds

De Stichting Pensioenfonds Randstad (hierna te noemen: het fonds) is een ondernemingspensioenfonds. Het fonds verzekert pensioenaanspraken die tot en met 31 december 2015 zijn opgebouwd door de (voormalige) werknemers van Randstad Groep Nederland bv en de door haar aangewezen ondernemingen die met haar in een groep zijn verbonden.

Deelnemers aan het fonds waren tot en met 30 juni 2015 die leden van het personeel van een aangewezen onderneming die door het bestuur als zodanig was toegelaten, een en ander zoals destijds nader statutair was geregeld. Het betrof in Nederland werkzame dochterondernemingen van Randstad Holding nv en ondernemingen die organisatorisch en / of financieel verbonden zijn met Randstad Holding nv. Deze ondernemingen worden in deze nota aangeduid als 'voormalig aangesloten ondernemingen'.

Als gevolg van de opzegging van de uitvoeringsovereenkomst door de voormalig aangesloten ondernemingen is de uitvoering van de pensioenregeling ten behoeve van het grootste deel van de genoemde personeelsleden met ingang van 1 juli 2015 beëindigd. Gedurende de periode van 1 juli 2015 tot en met 31 december 2015 heeft binnen het pensioenfonds nog pensioenopbouw plaatsgevonden ten behoeve van een groep van ongeveer 100 werknemers van wie het dienstverband in het kader van een reorganisatietraject gedurende deze periode werd beëindigd. Vanaf 1 januari 2016 vindt binnen het fonds uitsluitend de premievrije voortzetting van de pensioenopbouw van (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers plaats.

De uitvoering van de pensioenregeling van de werknemers van Randstad Groep Nederland bv vindt sinds 1 juli 2015 plaats bij ABN AMRO Pensioenen. Het fonds heeft als gevolg van deze ontwikkelingen met ingang van 1 juli 2015 de facto de status van een 'gesloten pensioenfonds'.

2.2 Doel van deze nota

Het doel van deze nota is om het bestuursbeleid te omschrijven dat wordt gevoerd om de in het verleden geldende pensioenovereenkomsten zoals destijds afgesloten door de voormalig aangesloten ondernemingen en (gewezen) deelnemers van het fonds, te kunnen nakomen. In overeenstemming met artikel 145 van de Pensioenwet omschrijft de nota de wijze waarop het fonds de middelen beheert en de pensioenregeling uitvoert. In het bijzonder wordt aangegeven op welke wijze het fonds uitvoering geeft aan het bepaalde in de artikelen 25, 95, 126 tot en met 137 en 143 van de Pensioenwet.

2.3 Nagestreefde mate van detaillering

In deze actuariële en bedrijfstechnische nota wordt een beschrijving gegeven van de verplichtingen, de risico's, de financiële opzet, de sturingsmiddelen en de organisatie van het fonds. Het beleid wordt zoveel als mogelijk in strategische zin omschreven. In beginsel zal alleen indien het bestuur meent dat het strategische beleid bijstelling behoeft, deze nota dienovereenkomstig aangepast worden.

2.4. Algemene beleidsuitgangspunten

Het algemene uitgangspunt van het te voeren beleid is om de in het verleden gesloten pensioenovereenkomst na te komen met behulp van de voor het fonds beschikbare sturingsmiddelen. De in het verleden gesloten pensioenovereenkomst kan worden gekwalificeerd als een uitkeringsovereenkomst in de zin van artikel 1 en 118 van de Pensioenwet. De pensioenregeling is een zogenaamde middelloonregeling waarbij de toeslagverlening voorwaardelijk plaats vindt op basis van de financiële positie van het fonds. De financiële positie wordt volledig gestuurd via de middelen uit beleggingsopbrengsten. Het risico van niet-toereikende beleggingsopbrengsten, waardoor de ingegane pensioenen en pensioenaanspraken verlaagd zouden kunnen worden, ligt volledig bij de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Hierdoor zijn ook negatieve pensioenaanpassingen mogelijk.

Het beleid van het fonds is zodanig ingericht dat onder een breed scala van omstandigheden op lange termijn naar verwachting een zo hoog mogelijk pensioen wordt uitgekeerd terwijl de kans op verlaging in enig jaar zoveel als redelijkerwijs mogelijk wordt beperkt.

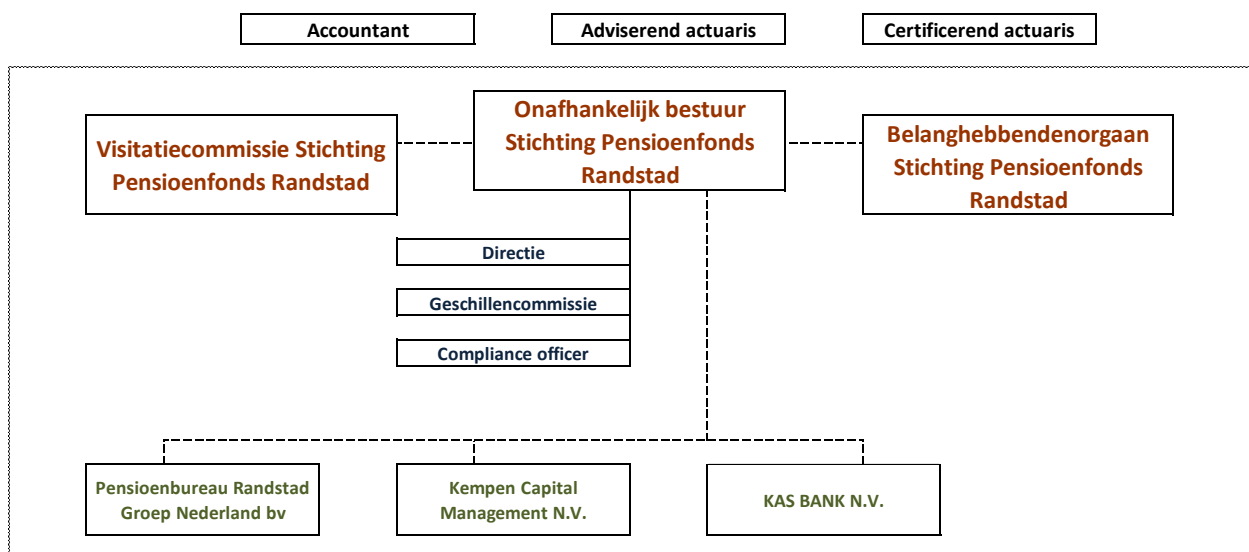
2.5 Organisatie en intern beheersingssysteem

Het doel van het fonds is ten bate van de deelnemers en hun na te laten betrekkingen uitkering van pensioen te verzekeren evenals alle handelingen te verrichten die daartoe bevorderlijk zijn. Het fonds heeft om dat doel te kunnen bereiken een organisatie opgezet waarbinnen de uitvoering van de pensioenregeling en het beheer van het vermogen op een adequate en gecontroleerde manier kan plaatsvinden.

Het intern beheersingssysteem berust op de verantwoordelijkheden, de bevoegdheden en de onderlinge verhoudingen van de volgende bij het fonds betrokken organen en instellingen:

- Bestuur
- Belanghebbendenorgaan
- Geschillencommissie
- Visitatiecommissie
- Directie
- Pensioenbureau Randstad Groep Nederland bv
- Fiduciair vermogensbeheerder Kempen Capital Management N.V.
- Custodian en beleggingsadministrateur KAS Bank N.V.
- Accountant PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
- Adviserend actuaris Mercer B.V.
- Certificerend actuaris Mercer B.V.

In onderstaand organogram zijn de verhoudingen tussen diverse organen en instellingen binnen en buiten het fonds schematisch weergegeven. Vervolgens worden de relaties en rollen kort toegelicht.

Bestuur

Binnen de stichting is het bestuur verantwoordelijk voor het bepalen van het beleid en het verrichten van bestuurshandelingen ten behoeve van het fonds. Met ingang van 1 januari 2016 is het fonds op grond van besluitvorming binnen het voorgaande bestuur overgegaan naar een zogenaamd 'onafhankelijk bestuursmodel' in de zin van de Pensioenwet. Het onafhankelijke bestuur bestaat uit drie natuurlijke personen die geen enkele juridische, hiërarchische of organisatorische band hadden en hebben met de belanghebbenden van het pensioenfonds. Bestuursleden worden benoemd en ontslagen door het belanghebbendenorgaan. Bij de samenstelling van het bestuur wordt op grond van het streven naar diversiteit getracht om een goede afspiegeling naar leeftijd en geslacht van de kenmerken van de belanghebbenden bij het fonds te realiseren. Het bestuur heeft met uitzondering van de

geschillencommissie geen commissies ingesteld. Het bestuur behandelt, mede vanwege de beperkte omvang, alle inhoudelijke beleidsterreinen in volledige samenstelling.

Belanghebbendenorgaan

Het belanghebbendenorgaan heeft vijf leden en is paritair samengesteld. De samenstelling van het belanghebbendenorgaan is als volgt:

- 2 leden namens de gewezen deelnemers;
- 1 lid namens de pensioengerechtigden;
- 2 leden namens de voormalig aangesloten ondernemingen.

De leden namens de gewezen deelnemers en het lid namens de pensioengerechtigden worden benoemd op basis van een bindende voordracht op grond van een verkiezing onder hun respectievelijke achterbannen. De leden namens de voormalig aangesloten ondernemingen worden voorgedragen door de directie van Randstad Groep Nederland bv. Het belanghebbendenorgaan heeft een voorzitter en een secretaris. Voor beide functionarissen zijn er plaatsvervangers benoemd. De leden van het belanghebbendenorgaan wijzen uit hun midden de functionarissen aan. Bij het samenstellen van het belanghebbendenorgaan wordt gestreefd naar een goede afspiegeling naar leeftijd en geslacht van de kenmerken van de belanghebbenden bij het fonds, voor zover dit, gegeven de benoemingsprocedures, als beïnvloedbaar kan worden beschouwd.

Het belanghebbendenorgaan heeft advies- en goedkeuringsrechten ten aanzien van een aantal door het bestuur te nemen besluiten. In uitbreiding op de wettelijk bepaalde goedkeuringsrechten van het belanghebbendenorgaan heeft het orgaan ook een goedkeuringsrecht ten aanzien van wijzigingen in reglementen en statuten van het pensioenfonds. Omdat het belanghebbendenorgaan een aantal goedkeuringsrechten kent, kwalificeren de leden van het orgaan als medebeleidsbepalers en dienen zij, net als bestuursleden, voorafgaande aan hun benoeming door De Nederlandsche Bank te worden getoetst ten aanzien van geschiktheid en betrouwbaarheid.

Geschillencommissie

Het fonds heeft een geschillencommissie ingesteld die het bestuur adviseert ten aanzien van de besluiten inzake klachten en geschillen die ontstaan zijn tussen belanghebbenden en het pensioenfonds. De geschillencommissie bestaat uit een externe onafhankelijke voorzitter en twee leden van het belanghebbendenorgaan die door het belanghebbendenorgaan worden aangewezen.

Visitatiecommissie

Het fonds heeft voor de uitvoering van het intern toezicht in het kader van pension fund governance gekozen voor de instelling van een visitatiecommissie. Visitaties vinden op grond van de Pensioenwet eenmaal per kalenderjaar plaats. Per visitatie wordt hiertoe een gerichte opdracht verstrekt aan de leden van de visitatiecommissie. Op grond van een in 2018 in te voeren wetswijziging zal het fonds verplicht

worden om ten behoeve van de uitoefening van het intern toezicht gebruik te gaan maken van een Raad van Toezicht. Deze Raad van Toezicht zal naar verwachting in het najaar van 2018 worden ingesteld. Tot dat moment ligt de uitvoering van het intern toezicht bij de Visitatiecommissie.

Directie

Het fonds kent een statutaire tweehoofdige directie die tevens leiding geeft aan het pensioenbureau. Aan de directie zijn in de vorm van een directiestatuut afgebakende verantwoordelijkheden en bevoegdheden toegekend. Voorts is er mandaat verleend aan de directie om het fonds binnen vastgestelde grenzen te vertegenwoordigen.

Compliance officer

Het fonds heeft een externe compliance officer benoemd. De compliance officer is verantwoordelijk voor de inhoud, de uitvoering en het onderhoud van de compliancewerkzaamheden. De rol van compliance officer wordt ingevuld door Partner in Compliance.

Voormalig aangesloten ondernemingen (Randstad Groep Nederland bv)

De groep van voormalig aangesloten ondernemingen bestaat uit in Nederland werkzame werkgevers binnen Randstad Holding nv die werknemers in dienst hebben die zich bezig houden met de ondersteuning en uitvoering van de bedrijfsactiviteiten van de betreffende ondernemingen ('vast' personeel). Naast Randstad Holding nv zelf, zijn deze werknemers hoofdzakelijk in dienst van Randstad Groep Nederland bv. Werknemers die ter beschikking gesteld worden van opdrachtgevers (zoals uitzendkrachten en gedetacheerd personeel) zijn niet in dienst bij de aangesloten werkgevers van het fonds. Door middel van een uitvoeringsovereenkomst tussen de voormalig aangesloten ondernemingen en het fonds zijn de wederzijdse afspraken vastgelegd. Met ingang van 1 januari 2016 is de inhoud van deze uitvoeringsovereenkomst beperkt tot afspraken aangaande de financiering van de uitvoeringskosten van het pensioenfonds en de onafhankelijke wijze van uitvoering van de pensioenregeling door het pensioenbureau van Randstad Groep Nederland bv.

Accountant PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Ten behoeve van de vaststelling van de jaarrekening en de staten ten behoeve van de toezichthouder maakt het fonds jaarlijks gebruik van de diensten van een registeraccountant die per verslagjaar hiertoe wordt ingehuurd. Dit betreft PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. te Amsterdam.

Adviserend actuaris Mercer (Nederland) B.V.

Ten behoeve van de doorlopende advisering inzake de actuariële en organisatorische aspecten van de van pensioenregeling maakt het fonds gebruik van de diensten van een actuariel adviseur. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de diensten van Mercer (Nederland) B.V. te Amstelveen. Afspraken inzake de dienstverlening van de adviserende actuaris zijn vastgelegd in een overeenkomst van dienstverlening.

Certificerend actuaris Mercer (Nederland) B.V.

Ten behoeve van de vaststelling van de jaarrekening en de staten ten behoeve van de toezichthouder maakt het fonds jaarlijks gebruik van de diensten van een certificerend actuaris die per verslagjaar hiertoe wordt ingehuurd. Dit betreft Mercer (Nederland) B.V. te Amstelveen.

Pensioenbureau Randstad Groep Nederland bv

Het fonds heeft de taken op gebied van administratieve en beleidsmatige ondersteuning uitbesteed aan Randstad Groep Nederland bv. Het pensioenbureau van Randstad Groep Nederland is verantwoordelijk voor uitvoering van de pensioenadministratie, het verzorgen van de communicatie met alle belanghebbenden en de excasso van de uitkeringen. Daarnaast verzorgt het pensioenbureau de beleidsvoorbereiding ten behoeve van het bestuur, draagt het pensioenbureau zorg voor de verslaglegging van het fonds en onderhoudt het pensioenbureau de contacten met externe partijen. Het fonds heeft een overeenkomst van uitbesteding afgesloten met Randstad Groep Nederland bv inzake deze dienstverlening. Tevens is tussen partijen een service level agreement (SLA) overeengekomen waarin de prestatieafspraken nader zijn vastgelegd en waarover per kwartaal wordt gerapporteerd.

Fiduciair vermogensbeheerder Kempen Capital Management B.V.

Ten behoeve van de uitvoering van het vermogensbeheer maakt het fonds sinds 2008 gebruik van de dienstverlening van een fiduciaire vermogensbeheerder, te weten Kempen Capital Management (hierna: KCM). De afspraken tussen het fonds en KCM zijn vastgelegd in een overeenkomst van uitbesteding die in 2016 is hernieuwd voor een periode van drie jaar. KCM voert het beleggingsbeleid uit binnen de kaders van het door het bestuur vastgestelde strategisch beleggingsbeleid 2016-2018 en het jaarlijks op te stellen beleggingsplan. De praktische werkafspraken tussen beide partijen zijn vastgelegd in een SLA. Daarnaast zijn er tussen het fonds, KCM en KAS Bank werkafspraken vastgelegd in een driepartijenovereenkomst.

Custodian en beleggingsadministrateur KAS Bank N.V.

De bewaarneming van de beleggingen is ondergebracht bij KAS Bank N.V. Naast bewaarneming van de beleggingen verzorgt KAS Bank ten behoeve van het fonds de afwikkeling van de beleggingstransacties, de controle op de waarden en de performance van de beleggingsportefeuille, de administratie van de beleggingen en de rapportages aan de toezichthouder. De afspraken tussen het fonds en KAS Bank zijn vastgelegd in een overeenkomst van uitbesteding. De praktische werkafspraken tussen beide partijen zijn vastgelegd in een SLA. Daarnaast zijn er tussen het fonds, KCM en KAS Bank werkafspraken vastgelegd in een driepartijenovereenkomst.

2.6 Geschiktheid en integriteit

Het fonds beschikt met betrekking tot het bestuur en het belanghebbendenorgaan over een geschiktheids- en opleidingsplan in de zin van de Beleidsregels beleidsbepaling en toetsing pensioenfondsen. Het geschiktheids- en opleidingsplan wordt jaarlijks aangepast aan de hand van een inventarisatie van de geschiktheid van de leden van beide organen. Continue ontwikkeling van kennis is een belangrijk aandachtspunt. Dit wordt ondervangen door gezamenlijke kennissessies en individuele verdiepende opleidingen op specifieke beleidsterreinen. Voor nieuwe leden van het belanghebbendenorgaan geldt een introductietraject, dat bestaat uit het volgen van opleidingen, het lopen van een 'stage' op het pensioenbureau en het 'meelopen' tijdens vergaderingen en deskundigheidssessies.

Daarnaast is er voor leden van het bestuur, het belanghebbendenorgaan en alle overige bij het pensioenfonds betrokken personen een gedragscode opgesteld, onder meer ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik en oneigenlijk gebruik van de bij het fonds aanwezige informatie. Het toezicht op de naleving van de gedragscode is in handen van de compliance officer. Jaarlijks ondertekenen de personen die onder de werking van deze gedragscode vallen voor de naleving van de hierin vervatte regels.

Het fonds beschikt over een integriteitsbeleid en ziet toe op een correcte naleving ervan. Mogelijke integriteitsrisico's zijn in beeld gebracht door middel van een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA). Alle nevenfuncties van de leden van het bestuur en het belanghebbendenorgaan zijn vastgelegd. Mogelijke aspecten van belangenverstrengeling vormen een onderwerp van gesprek bij visitatie, bij de zelfevaluatie door het bestuur en bij gezamenlijke integriteitssessies van bestuur en belanghebbendenorgaan. De risico's ten aanzien van witwassen, terrorismefinanciering, sanctiewetgeving en andere mogelijke integriteitsrisico's worden periodiek besproken met de partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed. De fiduciaire vermogensbeheerder rapporteert per kwartaal over beleggingen in beleggingsfondsen waarbij integriteitsaspecten aan de orde kunnen zijn. Het bestuur ziet toe op de hantering van toereikende procedures door de betreffende uitvoerders.

De zelfevaluatie door het bestuur vindt jaarlijks aan het einde van het kalenderjaar plaats, waarbij deze om het jaar wordt begeleid door een externe partij. De resultaten van de zelfevaluatie worden betrokken bij de beleidsvoornemens in het daarop volgende kalenderjaar.

Om de melding van mogelijke misstanden en incidenten op een adequate manier mogelijk te maken heeft het fonds een klokkenluidersregeling en een incidentenregeling vastgesteld. De klokkenluidersregeling richt zich met name op de mogelijkheid voor betrokkenen om misstanden binnen het fonds (anoniem) te kunnen melden. Het fonds heeft een externe vertrouwenspersoon benoemd waar verbonden personen en werknemers van partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed, zich kunnen melden indien er naar hun mening sprake is van misstanden of schendingen van integriteit. Het fonds kent een incidentenregeling die betrekking heeft op de wijze waarop het fonds omgaat met incidenten

die zich voordoen en die een gevaar kunnen vormen voor de integere bedrijfsuitoefening van het fonds. Daarbij kan gedacht worden aan gebeurtenissen waarbij directe of indirecte financiële schade kan ontstaan door ontoereikende of falende interne processen of zaken als fraude en diefstal. Deze incidenten kunnen zowel aan de orde zijn bij de 'verbonden personen' binnen het fonds als bij de partijen aan wie het fonds werkzaamheden heeft uitbesteed. Partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed zijn op basis van uitbestedingsovereenkomsten en SLA's verplicht om eventuele incidenten direct te rapporteren, waarna het bestuur in samenspraak met de betreffende uitvoerder de gepaste maatregelen kan treffen. Ook wordt in het kader van de uitbestedingsrelaties door het fonds vastgesteld in hoeverre de partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed beschikken over toereikende procedures in het kader van integriteit, zoals klokkenluidersregelingen, incidentenregelingen en beloningsregelingen die voldoen aan de door het fonds gestelde eisen.

Het fonds heeft een externe compliance officer benoemd. De compliance officer is verantwoordelijk voor de inhoud, de uitvoering en het onderhoud van de compliancetekzaamheden. Het fonds heeft de doelstelling van compliance gedefinieerd als het bevorderen van de naleving van de interne en externe regelgeving die dient ter waarborging van de integriteit van de leden van het bestuur en het belanghebbendenorgaan, medewerkers en andere verbonden personen van het fonds. De compliance officer oefent direct toezicht uit op de naleving van de hiervoor bepaalde gedragscode. Het fonds kent geen personen die kwalificeren als 'insiders' zoals omschreven in de gedragscode, aangezien geen van de verbonden personen invloed kan uitoefenen op dan wel (voor)kennis kan hebben van de door het pensioenfonds uit te voeren beleggingstransacties. De uitbesteding van het tactische en operationele beleggingsbeleid aan de fiduciaire vermogensbeheerder en de inrichting van het beleggingsproces met veelal passieve beleggingsfondsen maken het onmogelijk voor de verbonden personen om op enigerlei wijze te beschikken over of gebruik te maken van enige voorkennis. De compliance officer rapporteert zijn bevindingen aan het bestuur.

2.7 Uitbesteding van werkzaamheden

Het fonds beschikt over een Beleidsplan Uitbesteding waarin het beleid inzake uitbesteding van taken en activiteiten is weergegeven. Uitbesteed aan externe partijen zijn de volgende taken:

- Pensioenadministratie (Randstad Groep Nederland)
- Bestuursondersteuning en beleidsvoorbereiding (Randstad Groep Nederland)
- Vermogensbeheer (Kempen Capital Management)
- Bewaarneming van effecten en aanvullende dienstverlening (Kas-Bank)
- Beleggingsadministratie en performance- en risicorapportage (Kas-Bank)

Het gevoerde beleid inzake uitbesteding is nader toegelicht in hoofdstuk 11 van deze ABTN.

2.8 Administratieve processen en procedures

De pensioenadministratie wordt ten behoeve van het fonds door het pensioenbureau van Randstad Groep Nederland uitgevoerd met behulp van geautomatiseerde systemen. De processen die leiden tot de input in de systemen en de processen die de verwerking van de output en de informatieverstrekking behandelen, zijn vastgelegd in procesbeschrijvingen. In deze procesbeschrijvingen zijn alle deelprocessen tot op mutatieniveau beschreven, waaronder de periodieke controleprocedures die een correcte en tijdige afhandeling dienen te waarborgen. De basis van de interne controlemaatregelen in deze processen wordt gevormd door de essentiële functiescheidingen tussen uitvoerende en controlerende functionarissen binnen het pensioenbureau.

De definitie en de opvolging van de administratieve procedures worden – voor zover van belang voor de jaarrekening – gecontroleerd door de accountant van het pensioenfonds. De correcte werking van de gehanteerde systemen wordt op systeemniveau vastgesteld.

Bij de bewaking van de administratieve processen geldt de beveiliging van de informatie en systemen als een belangrijk aandachtspunt. Beveiliging omvat de fysieke en logische toegangsbeveiliging, het veilig stellen en beschikbaar hebben van informatie (back-up, recovery) en het beschikbaar hebben van het administratiesysteem in geval van calamiteiten. De bescherming van persoonsgegevens en het beperken van de toegang hiertoe tot een zo beperkt mogelijke kring van personen vormen een belangrijk aandachtspunt bij de deelnemersadministratie. Hiertoe zijn door het pensioenbureau nadere afspraken gemaakt en vastgelegd met de leverancier van het administratiesysteem. De informatieverwerkende systemen zijn gedocumenteerd en worden door de accountant in het kader van de jaarwerkcontrole periodiek gecontroleerd. Daarnaast worden door en in opdracht van het pensioenfonds audits uitgevoerd ter controle van de beveiliging van de informatiesystemen, zowel met als buiten medeweten van de leveranciers van de betreffende systemen.

Ten aanzien van de programmatuur en gegevens geldt dat het pensioenbureau gebruik maakt van een gescheiden test- en acceptatieomgeving. Deze staat volledig los van de productieomgeving. Transport tussen deze twee omgevingen vindt uitsluitend plaats op basis van formele accordering door bevoegde functionarissen.

De vaststelling van de pensioenverplichtingen vindt periodiek plaats aan de hand van de geautomatiseerde administratie. Toegekende aanspraken worden in de administratie vastgelegd. Maandelijks worden op basis van deze administratie de voorziening pensioenverplichtingen en de uitkeringsstromen van het fonds vastgesteld. In het kader van de jaarwerkcontrole vindt deze controle eveneens door de certificerend actuaris plaats. De accountant vormt zich een oordeel over de juistheid van de aan de berekeningen ten grondslag liggende gegevens.

2.9 Rapportages

De fiduciaire vermogensbeheerder rapporteert maandelijks aan het bestuur en ten minste eenmaal per kwartaal aan het belanghebbendenorgaan over de uitvoering van het beleggingsbeleid. Daarnaast verzorgt de custodian ten behoeve van het bestuur en het belanghebbendenorgaan ieder kwartaal een rapportage ten aanzien van beleggingsrisico's en performance.

Ieder kwartaal rapporteert het pensioenbureau aan het bestuur over de voortgang van de administratieve uitvoering en over bijzonderheden. Tevens wordt per kwartaal door het pensioenbureau een rapportage verzorgd inzake de ontwikkeling van alle voor het fonds relevante statistische gegevens.

De (financiële) jaarverslaglegging van het fonds wordt, met ondersteuning van de accountant en de actuaris, voorbereid door het pensioenbureau. Periodiek controleert het bestuur aan de hand van de rapportages de tijdigheid, juistheid en volledigheid van de pensioen- en beleggingsadministratie, inclusief de verrekening van premies en uitkeringen met de herverzekeraar.

2.10 Beveiliging, calamiteiten en continuïteit uitvoerende werkzaamheden

Het fonds heeft het voornemen om in 2018 te komen tot de vaststelling van een IT-beleid waarin de belangrijkste eisen ten aanzien van beveiliging van informatie, risicomanagement en continuïteit van dienstverlening worden vastgelegd. Op basis van dit beleid worden in de diverse overeenkomsten van uitbesteding dussdanige afspraken gemaakt dat de uitvoering van de werkzaamheden in geval van calamiteiten en andere onvoorziene omstandigheden gewaarborgd is. Dit vindt plaats door middel van back-upprocedures, uitwijkfaciliteiten en escrow-overeenkomsten, waarmee een continuïteit van de beschikbaarheid van de stamgegevens van de gebruikte systemen gewaarborgd is. De partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed worden periodiek gevraagd om bewijsvoering te geven van de werking van de continuïteitsmaatregelen. Ook heeft het fonds bedongen dat er aanvullende werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd en gevraagd om de werking van de maatregelen te toetsen.

Naast de aspecten op het gebied van continuïteit van activiteiten, wordt ook uitgebreide aandacht besteed aan de beveiliging van en toegang tot de geautomatiseerde systemen, met name die waarin gegevens van individuele deelnemers en pensioengerechtigden van het fonds terug te vinden zijn. De beveiligingsmaatregelen die getroffen zijn door de partij aan wie de betreffende werkzaamheden zijn uitbesteed worden periodiek onderzocht. Voor de beoordeling van de risico's maakt het fonds gebruik van de inzet van gespecialiseerde ondernemingen, waarbij door middel van tests het beveiligingsniveau van de voorzieningen wordt vastgesteld. Door middel van het sluiten van bewerkersovereenkomsten wordt zeker gesteld dat de beveiliging van persoonsgegevens adequaat is en dat er melding plaatsvindt indien er sprake zou zijn van een 'datalek'.

3. Beleidsuitgangspunten en algemene overwegingen

Bij het vaststellen van het te voeren beleid heeft het bestuur zich laten leiden door de volgende uitgangspunten en verwachtingen ten aanzien van de onderneming, het deelnemersbestand en de algemene economische omstandigheden.

3.1 Missie, visie en strategie

Als gevolg van de volledige beëindiging van de actieve pensioenopbouw binnen het fonds met ingang van 1 januari 2016, diende het fonds zich te herbezinnen op de missie, visie en strategie van het fonds. Deze herbezinning heeft ertoe geleid dat voor het nu gesloten pensioenfonds het waarborgen van de opgebouwde pensioenen van het grootste belang is, waarbij indien en voor zover mogelijk getracht zal worden om te komen tot toeslagverlening.

Tegelijkertijd oriënteert het fonds zich op de mogelijkheden om de uitvoering van de pensioenregeling op enig moment in de toekomst over te dragen aan een andere pensioenuitvoerder. Hoewel een in 2014 uitgevoerde kwetsbaarheidsanalyse ten aanzien van de verwachte ontwikkeling van het gesloten pensioenfonds heeft uitgewezen dat het fonds ook in gesloten situatie voldoende omvang heeft en levensvatbaar genoeg is om meerdere jaren zelfstandig voort te kunnen bestaan, is de aandacht van het bestuur gericht op het verkennen van mogelijkheden om de bezittingen en verplichtingen van het fonds op enig moment op een verantwoorde wijze over te dragen naar een derde partij. Bij het beoordelen van de mogelijkheden hiertoe staat een toekomstbestendige uitvoering van de pensioenregeling centraal, waarbij ook op de langere termijn geen nadelige gevolgen voor de belanghebbenden aan de orde dienen te zijn. Indien er naar de mening van het bestuur voor de belanghebbenden geen voordelen zijn verbonden aan een overdracht van de bezittingen en verplichtingen naar een derde partij, behoort een voortzetting van het pensioenfonds nadrukkelijk tot de mogelijkheden.

De missie en visie van het fonds bevatten genoemde twee elementen. Enerzijds de zorg voor de opgebouwde pensioenen binnen het fonds zelf, anderzijds het doorlopend beoordelen van de mogelijkheden om de bezittingen en verplichtingen over te dragen aan een derde partij en het fonds op enig moment op verantwoorde wijze te liquideren. Het fonds wil daarin transparant zijn: uitlegbaarheid van het gevoerde en te voeren beleid is altijd een voorwaarde.

3.2 Risicohouding

Als gevolg van de situatie van het gesloten fonds, diende het fonds zich eveneens opnieuw te oriënteren op de daarbij passende risicohouding. Hiertoe heeft het bestuur in 2015 een ALM-studie laten uitvoeren en aansluitend hierop de doelstelling, de risicohouding en het daarbij behorende strategische beleggingsbeleid bepaald. In deze ALM-studie is aan de hand van het bestaande beleggingsbeleid, de wettelijke parameters en voorwaarden van het financiële toetsingskader voor pensioenfondsen, alsmede aan de hand van de populatie van het gesloten fonds een doorrekening gemaakt van de verwachte ontwikkeling van het pensioenfonds in de komende jaren. Hierbij is uitgegaan van behoudende aannames ten aanzien van de verwachte rendementen en zijn diverse scenario-analyses gemaakt om de gevoeligheid voor extreme marktgebeurtenissen vast te kunnen stellen.

Vanwege het ontbreken van de premiecomponent is de financiële positie van het gesloten fonds vrijwel volledig afhankelijk van de ontwikkeling van de beleggingsrendementen. Daarnaast hebben de systematiek van toeslagverlening en eventuele kortingen invloed op de financiële positie van het pensioenfonds. Bij de doorrekening van het beleid is verder relevant dat, ongeacht het gesloten karakter, het fonds de komende jaren nog altijd gekwalificeerd dient te worden als een 'jong fonds'. Pas na een periode van ongeveer vijftien jaar zal de duratie, de rentegevoeligheid, van de pensioenverplichtingen op het niveau van een gemiddeld pensioenfonds belanden.

In de ALM-studie zijn diverse alternatieven onderzocht voor het beleggings- en toeslagbeleid. Daarbij zijn als concrete ondergrenzen door het bestuur de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De ondergrens qua dekkingsgraad (ofwel de 'kritieke dekkingsgraad') ligt op een niveau van 95% (stand eind 2017). Vanaf dit niveau wordt het fonds geacht om over voldoende herstellervermogen te beschikken om zonder aanvullende kortingen tijdig te kunnen herstellen tot het niveau van het vereist eigen vermogen (VEV);
- De kans op kortingen dient zeer beperkt te zijn, waarbij bewust is nagelaten om hieraan in deze fase een kwantificering toe te voegen;
- Een te verlenen kortingsmaatregel zou (indien onverhoopt noodzakelijk) een maximale omvang van 1,0% per jaar mogen hebben.

Met inachtneming van deze uitgangspunten heeft het bestuur diversie beleidsalternatieven beoordeeld en is vervolgens tot de volgende besluitvorming gekomen:

- Om nominale pensioenen zo veel als mogelijk waardevast te houden, is het gewenst de ingelegde pensioengelden verantwoord te beleggen;
- Om toeslagen te kunnen verlenen en zodoende de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden in een bepaalde mate voor inflatie te kunnen compenseren worden met de beleggingen verantwoorde risico's genomen;

- Met het nemen van risico's wordt geaccepteerd dat – op korte termijn – dit mogelijk kan leiden tot het vergroten van kansen op het korten van de pensioenen;
- De te hanteren staffel inzake toeslagverlening is aangepast in die zin dat er vanaf een dekkingsgraad van 115% toeslagen kunnen worden verleend
- Voor de verlening van toeslagen is de hoogte van de te verlenen toeslag mede afhankelijk van de ontwikkeling van het prijsindexcijfer in het voorafgaande jaar;
- De te nemen risico's op het gebied van rente en zakelijke waarden blijven ongewijzigd;
- De 'uitsmeerperiode' voor eventuele kortingen in het kader van een herstelplan wordt gesteld op tien jaar.

Als vervolg van de ALM-studie is medio 2015 op basis van het bovenomschreven strategische beleid de berekening van de aanvangshaalbaarheidstoets (AHT) uitgevoerd. De haalbaarheidstoets (HT) is een middel waarmee getoetst kan worden of het beleggingsbeleid op lange termijn aansluit bij de risicohouding van het fonds. De kwantitatieve normen die gehanteerd worden bij de haalbaarheidstoets geven de langetermijnrisicohouding van het fonds weer. Deze kwantitatieve normen zijn vastgesteld door het bestuur, in overleg met het toenmalige verantwoordingsorgaan.

Hierbij zijn de volgende principes gehanteerd:

- Er worden twee normen voor de ondergrens van voor het verwachte pensioenresultaat gehanteerd, op fondsniveau, te weten een ondergrens kijkende 'vanuit de feitelijke financiële positie' en een ondergrens berekend op basis van het VEV.
- De normen worden niet op 100% of hoger gesteld, opdat er geen onrealistische verwachtingen gecreëerd worden;
- De normen worden als hele percentages vastgesteld; niet-afgeronde percentages geven schijnzekerheid. Gezien de lange termijn van zestig jaar is per definitie niets zeker;
- Er is rekening gehouden met de in juli 2015 gewijzigde berekening van de UFR-rente waarmee de pensioenverplichtingen van het fonds dienen te worden gewaardeerd;
- Er is bij het vaststellen rekening gehouden met het feit dat in de HT-berekeningen de verwachte prijsinflatie relatief laag is. Indien deze verwachting meer in lijn wordt gebracht met de ontwikkeling die het fonds zelf verwacht in de ALM-studie of met de verwachtingen die de Commissie Parameters bepaald heeft, dan valt het pensioenresultaat duidelijk lager uit;
- Hoewel de HT en de ALM-studie qua systematiek zeer verschillend zijn, dient een alternatieve doorrekening van de HT op basis van gehanteerde uitgangspunten uit de ALM-studie, tot uitkomsten te leiden die boven de ondergrenzen voortkomend uit de HT liggen. Zodoende worden geen onrealistische ondergrenzen vastgesteld;
- De ondergrenzen worden bij voorkeur ruim vastgesteld. Omdat de HT een instrument is dat nog niet geheel 'uitontwikkeld' is en zijn eigen gevoeligheden kent, is het fonds van mening dat na een periode van enkele jaren de grenzen mogelijk scherper gesteld kunnen worden.

Op basis hiervan is de langetermijnrisicohouding van het fonds gekwantificeerd. De ondergrens van het verwachte reële pensioenresultaat vanuit de feitelijke financiële positie is op fondsniveau gesteld op 75%. Deze ondergrens bedraagt 84% in geval vanuit het VEV het pensioenresultaat berekend wordt. Daarnaast is de maximale afwijking van dit pensioenresultaat – in een slechtweerscenario gesteld op 35%.

De haalbaarheidstoets dient jaarlijks voor 1 juli te worden uitgevoerd om vast te stellen of het toekomstperspectief naar verwachting nog steeds binnen de gestelde ondergrenzen valt. Een vergelijking van de ondergrenzen met de resultaten van de haalbaarheidstoets in 2015 en 2016 leidt tot het volgende resultaat:

	Ondergrens	AHT 2015	HT 2016	HT 2017
Pensioenresultaat vanuit feitelijke financiële positie	75%	80%	81%	84%
Pensioenresultaat vanuit VEV	84%	89%	n.v.t.	n.v.t.
(Maximale) relatieve afwijking slechtweerscenario	35% (bovengrens)	33% (bovengrens)	32%	31%

De conclusie na de uitvoering van de haalbaarheidstoets in 2017 is dat de uitkomsten liggen binnen de gedefinieerde grenzen en zelfs nog iets gunstiger uitkomen. De risicohouding op lange termijn van het fonds voldoet hiermee aan de gestelde normen. De verhoging van de mediaan van het pensioenresultaat van 3% ten opzichte van 2016 wordt vooral veroorzaakt door snellere rentestijging die zich heeft voorgedaan. Hierdoor kan er in de meeste scenario's (mits de dekkingsgraad voldoende hoog is) meer geïndexeerd worden.. Vanwege de lagere startdekkingsgraad daalt het pensioenresultaat, maar per saldo resulteert nog steeds een stijging van 3%.

Met betrekking tot de korte termijn wordt de risicohouding bepaald door het VEV van het fonds. Het VEV volgt direct uit het gevoerde strategische beleggingsbeleid, zoals dit ook in deze ABTN is opgenomen. Bij de jaarlijkse invulling van het strategische beleggingsbeleid, vast te leggen in het beleggingsjaarplan, of bij aanpassingen van het strategisch beleggingsbeleid wordt bekeken of het risicoprofiel van het voorgestelde beleggingsbeleid binnen de bandbreedtes van het VEV valt. Hiertoe wordt het VEV van het voorgestelde beleid vergeleken met het VEV, zoals dit direct voortvloeit uit het gevoerde strategische beleggingsbeleid.

Het kortetermijnrisico gemeten door middel van het VEV bij de strategische beleggingsportefeuille, bedraagt ultimo 2017 113,3%. De hoogte van het VEV kan fluctueren door verschuivingen in de strategische beleggingsmix binnen de bandbreedtes. Het bestuur heeft in de ALM-studie onderzocht hoe het VEV zich ontwikkelt bij de inzet van verschillende alternatieve beleggingsmixen die allen binnen de strategische beleggingsmix vallen. In de onderstaande tabel waarin deze alternatieve beleggingsmixen A tot en met F zijn weergegeven zijn naast het VEV zowel de maximale als de minimale bandbreedtes van

de beleggingsmix opgenomen (varianten C en D). Tevens is het VEV bij de minimale en maximale bandbreedtes van de renteafdekking opgenomen (varianten A en B), als ook de twee combinaties van beide varianten (E en F). Samenvattend zal in het merendeel van de mogelijke varianten van de beleggingsportefeuille binnen het huidige strategische beleid het VEV tussen 109,9% en 121,0% liggen. Het bestuur heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een VEV tussen 109,9% en 121,0%.

	1-1-2015	Variant A	Variant B	Variant C	Variant D	Variant E	Variant F
Aandelen ontwikkeld	11,0%	11,0%	11,0%	6,8%	15,8%	6,8%	15,8%
Aandelen opkomen	4,0%	4,0%	4,0%	1,8%	6,3%	1,8%	6,3%
Indirect vastgoed beursgenoteerd	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,75%	0,0%	6,75%
Indirect vastgoed niet-beursgenoteerd	5,0%	5,0%	5,0%	5,0%	6,75%	5,0%	6,75%
Hedgefonds	5,0%	5,0%	5,0%	2,7%	7,2%	2,7%	7,2%
Zakelijke waarden	<u>25,0%</u>	<u>25,0%</u>	<u>25,0%</u>	<u>11,3%</u>	<u>42,8%</u>	<u>11,3%</u>	<u>42,8%</u>
Matchingportefeuille	55,0%	55,0%	55,0%	81,7%	27,7%	81,7%	27,7%
Bedrijfsobligaties	7,5%	7,5%	7,5%	2,25%	11,25%	2,25%	11,25%
Hypothecaire leningen	7,5%	7,5%	7,5%	2,25%	11,25%	2,25%	11,25%
Vastrentend hoogrentend	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,5%	0,0%	4,5%
<u>Vastrentende waarden</u>	<u>72,5%</u>	<u>72,5%</u>	<u>72,5%</u>	<u>86,2%</u>	<u>54,7%</u>	<u>86,2%</u>	<u>54,7%</u>
Liquiditeiten	2,5%	2,5%	2,5%	2,5%	2,5%	2,5%	2,5%
Renteafdekking	56%	61%	51%	56%	56%	61%	51%
Valuta-exposure	8,0%	8,0%	8,0%	3,6%	13,7%	3,6%	13,7%
Vereist Vermogen	114,3%	113,8%	114,9%	111,7%	119,5%	109,9%	121,0%

Jaarlijks vindt een actualisatie van de haalbaarheidstoets plaats op basis van de dan geldende normen en de aanvangsdekkingsgraad per eind van het betreffende boekjaar. De haalbaarheidstoets met als uitgangdatum 31 december 2017 zal voor 1 juli 2018 door het fonds worden uitgevoerd en ingediend.

3.3 Opdrachtaanvaarding

Aangezien het fonds vanaf 1 juli 2015 in formele zin geen uitvoerder meer is van de pensioenovereenkomst die door sociale partners is vastgesteld, is er in formele zin geen sprake meer van opdrachtaanvaarding in de zin van artikel 102a Pensioenwet. Anderzijds heeft de toekomstige ontwikkeling van de pensioenen grote relevantie voor zowel (een groot deel van de) werknemers als de werkgever van de voormalige aangesloten ondernemingen. Om die reden streeft het bestuur ernaar om de beschrijving van de risicohouding te toetsen en – zo mogelijk ook – vast te leggen in enige vorm van opdrachtaanvaarding. In het bijzonder het belanghebbendenorgaan wordt hierbij door het bestuur beschouwd als de directe vertegenwoordiging van de belanghebbenden (de 'sociale partners') van het fonds.

3.4 Continuïteit van de voormalig aangesloten ondernemingen

Op grond van de situatie van het – vrijwel – gesloten pensioenfonds met ingang van 1 juli 2015 zijn de situatie en toekomstige ontwikkeling van de voormalig aangesloten ondernemingen voor het pensioenfonds minder relevant. Wel heeft de werkgever aangegeven een belang te stellen in de voortzetting van de deelname in de besturing van de pensioenregeling. Dit vanwege de relevantie van de opgebouwde pensioenen voor de voormalige werknemers. Deze betrokkenheid is vormgegeven door middel van het toekennen van twee zetels ten behoeve van de werkgever in het belanghebbendenorgaan. Daarnaast is de continuïteit van de voormalig aangesloten ondernemingen van belang in verband met de financiering van de kosten van pensioenbeheer. Deze kosten komen op basis van de uitvoeringsovereenkomst volledig voor rekening van de voormalig aangesloten ondernemingen. Het bestuur monitort uit dien hoofde de financiële positie van de aangesloten ondernemingen.

3.5 Omvang van het deelnemersbestand

Vanaf 1 januari 2016 zijn binnen het fonds geen actieve deelnemers meer aanwezig, met uitzondering van de 172 (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten (stand eind 2017) ten behoeve van wie pensioenopbouw nog steeds binnen het fonds plaatsvindt. Het fonds kent verder eind 201 15.171gewezen deelnemers en 751 pensioengerechtigden.

Het bestuur voorziet een geleidelijke veroudering en langzame uitstroom van het bestand van gewezen deelnemers. Vanaf november 2017 heeft het fonds weer het niveau van de beleidsdekkingsgraad van 100% bereikt dat vereist is voor de uitvoering van waardeoverdrachten. Aangezien het fonds uitsluitend uitgaande waardeoverdrachten uitvoert, zal dit op termijn een verlagend effect hebben op de omvang van het bestand aan gewezen deelnemers. In de uitgevoerde kwetsbaarheidsanalyse en ALM-studie zijn deze ontwikkelingen voorzien en zijn ook doorrekeningen gemaakt van alternatieve scenario's.

4. Inhoud van de pensioenregeling

De pensioenregeling zoals uitgevoerd tot en met 30 juni 2015 (en vervolgens tot en met 31 december 2015 voor een selecte groep van actieve deelnemers) heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. De pensioenregeling is vastgelegd in een pensioenreglement dat laatstelijk is vastgesteld per 1 januari 2017 en geeft de (gewezen) deelnemers aanspraken op:

- ouderdomspensioen met ingangleeftijd 65 jaar;
- verzekering van nabestaandenpensioen op risicobasis ten behoeve van de huwelijkspartner of de partner waarmee de deelnemer een notarieel verleden samenlevingscontract heeft;
- verzekering van tijdelijk nabestaandenpensioen (ANW-hiaat) ten behoeve van de huwelijkspartner of de partner waarmee de deelnemer een notarieel verleden samenlevingscontract heeft;
- verzekering van wezenpensioen ten behoeve van de kinderen van de deelnemer;
- inkomensaanvullingen in geval van (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid;
- premievrije voortzetting van pensioenopbouw in geval van (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid.

De genoemde verzekeringen en inkomensaanvullingen zijn uitsluitend van toepassing indien de deelnemer op het moment van intreden van de relevante omstandigheid nog als actief deelnemer van het pensioenfonds gold. Opbouw van ouderdomspensioen en toepasselijkheid van de risicoverzekeringen en inkomensaanvullingen zijn sinds 1 januari 2016 uitsluitend nog van toepassing op (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers die conform de bepalingen van het pensioenreglement recht hebben op premievrije voortzetting van pensioenopbouw.

Voor de berekening van de pensioenaanspraken wordt een pensioengrondslag vastgesteld. De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioensalaris verminderd met de franchise. Het pensioensalaris is gelijk aan het vaste overeengekomen bruto jaarsalaris, bepaald op 12 maal het geldende voltijds maandloon plus 8,5% vakantietoeslag, en is in 2018 gemaximeerd op € 105.075 bij een voltijds dienstverband. De franchise voor het jaar 2018 is gesteld op € 14.297,-.

Ouderdomspensioen

Het ouderdomspensioen gaat reglementair in op de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de leeftijd van 65 jaar bereikt en wordt uitgekeerd tot en met de maand van overlijden. Het reglementaire ouderdomspensioen bedraagt in 2018 per deelnemersjaar 1,502% van de voor dat jaar vastgestelde pensioengrondslag, vermenigvuldigd met de van toepassing zijnde deeltijdfactor.

Nabestaandenpensioen

Het nabestaandenpensioen gaat in op de eerste dag van de maand volgend op die waarin de deelnemer overlijdt en wordt uitgekeerd tot en met de maand waarin de nabestaande overlijdt. Het verzekerde nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het bereikbare ouderdomspensioen. Het verzekerde nabestaandenpensioen is sinds 1 januari 2016 uitsluitend van toepassing op (gedeeltelijk)

arbeidsongeschikte deelnemers die conform de bepalingen van het pensioenreglement recht hebben op premievrije voortzetting van pensioenopbouw.

Tot 1 januari 2001 was er binnen het fonds sprake van een nabestaandenpensioen op basis van kapitaaldekking. Voorts bestond vanaf 2001 de mogelijkheid voor deelnemers om op grond van vrijwillige pensioenbijdragen aanspraken op nabestaandenpensioen op te bouwen en kunnen aanspraken op nabestaandenpensioen zijn ontstaan ten gevolge van uitruil van pensioenaanspraken op het moment van einde deelneming. Genoemde aanspraken zijn gefinancierd op basis van kapitaaldekking en zullen worden uitgekeerd aan de nabestaande in geval van overlijden van de gewezen deelnemer of pensioengerechtigde. Ten behoeve van alle gewezen deelnemers van wie de pensioenopbouw bij het fonds per 30 juni 2015 beëindigd is en die vanaf die datum pensioen opbouwen bij ABN-Amro Pensioenen heeft een uitruil plaatsgevonden van ouderdomspensioen naar kapitaalgedekt nabestaandenpensioen in de verhouding 100 : 70. Uitsluitend voor de gewezen deelnemers die binnen de daartoe gestelde termijn bezwaar gemaakt hebben tegen deze uitruil, heeft deze uitruil niet plaats gevonden.

Tijdelijk nabestaandenpensioen

Het tijdelijk nabestaandenpensioen bedraagt 100% van de franchise die gold in het jaar van overlijden. Ten maximale bedraagt het tijdelijk nabestaandenpensioen 8/7 maal de Anw-uitkering. Deze risicoverzekering is sinds 1 januari 2016 uitsluitend nog van toepassing op (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers die conform de bepalingen van het pensioenreglement recht hebben op premievrije voortzetting van pensioenopbouw.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen bedraagt per kind 14% van het bereikbaar ouderdomspensioen op het moment van overlijden van de deelnemer. In geval van overlijden van beide ouders wordt het wezenpensioen verdubbeld. De uitkering van het wezenpensioen loopt tot de maand waarin het kind de leeftijd van 25 jaar bereikt. Verzekering van het wezenpensioen is sinds 1 januari 2016 uitsluitend nog van toepassing op (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers die conform de bepalingen van het pensioenreglement recht hebben op premievrije voortzetting van pensioenopbouw.

Inkomensaanvullingen bij arbeidsongeschiktheid

Voor deelnemers aan de pensioenregeling is een inkomensaanvulling verzekerd. Deze aanvulling is uitsluitend van toepassing naar rato van de mate van arbeidsongeschiktheid en voorziet in een aanvulling van de IVA-uitkering, de loongerelateerde uitkering dan wel loonaanvullingsuitkering in het kader van de WGA tot een niveau van 70% van het laatstverdiende salaris. Deze inkomensaanvullingen zijn sinds 1 januari 2016 uitsluitend nog van toepassing op (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers die conform de bepalingen van het pensioenreglement recht hebben op premievrije voortzetting van pensioenopbouw. Indien er sprake is van een toename van de mate van arbeidsongeschiktheid na

beëindiging van het dienstverband, leidt deze verhoging niet tot aanpassing van de inkomensaanvullingen.

Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid

In geval van (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid vindt (gedeeltelijke) voortzetting van de pensioenopbouw plaats op basis van de laatstelijk geldende pensioengrondslag op het moment waarop de arbeidsongeschiktheidsuitkering van kracht wordt. Voor deelnemers met een parttime dienstverband, wordt deze premievrijstelling naar evenredigheid van het arbeidsongeschiktheidspercentage verleend. De op grond van deze regeling per 1 juli 2015 premievrijgestelde deelnemers behouden hun recht op premievrije voortzetting van de pensioenopbouw binnen het pensioenfonds voor zolang hun (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid voortduurt. Zij bouwen thans – en in de toekomst – dus nog pensioen op bij het fonds. Indien er sprake is van een toename van de mate van arbeidsongeschiktheid na beëindiging van het dienstverband, leidt deze verhoging niet tot aanpassing van de premievrije pensioenopbouw. In geval van een afname van de mate van arbeidsongeschiktheid na beëindiging van het dienstverband, leidt dit tot een evenredige mate van verlaging van de premievrije pensioenopbouw.

5. Toeslag- en kortingsbeleid

De ingegane pensioenen en opgebouwde pensioenaanspraken van de deelnemers en gewezen deelnemers kunnen jaarlijks per 1 januari worden aangepast. De aanpassing vindt plaats op basis van hiertoe vastgelegde regels. Een eenmaal toegekende aanpassing van ingegane pensioenen en premievrije aanspraken is een verplichting van het fonds en de contante waarde van de aanpassingen wordt direct aan de voorziening pensioenverplichtingen toegevoegd.

De toeslagverlening is volledig voorwaardelijk. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. De toeslagverlening wordt volledig uit beleggingsrendement gefinancierd. De toeslagverlening vindt plaats per 1 januari en wordt vastgesteld na advies van de actuaris van het fonds. Uitgangspunt voor de hoogte van de aanpassing van aanspraken en uitkeringen vormt de financiële positie van het fonds. Als maatstaf voor de financiële positie van het fonds wordt de dekkingsgraad van het fonds per jaareinde gehanteerd. Deze dekkingsgraad wordt bepaald op basis van de zogenaamde 'beleidsdekkingsgraad', zijn het gemiddelde van de 12 maandelijks vastgestelde dekkingsgraden in het voorafgaande kalenderjaar, met inachtneming van de door De Nederlandsche Bank (DNB) vastgestelde rentetermijnstructuur (RTS).

Het bestuur heeft ten behoeve van de toeslagverlening een beleidsstaffel vastgesteld, die ruimschoots voldoet aan de door de wetgever gestelde eis van 'toekomstbestendige toeslagverlening'. Dit houdt in dat een toeslag van de vermelde omvang uitsluitend wordt toegekend indien de financiële positie van het fonds toereikend is om het betreffende niveau van toeslagverlening te kunnen waarborgen.

De maatstaf voor de voorwaardelijke toeslagverlening wordt bepaald door het verschil tussen enerzijds de prijsindex over oktober van jaar voorafgaand aan het moment van toeslagverlening en anderzijds de prijsindex over oktober van het daaraan voorafgegane jaar, te delen door laatstbedoelde prijsindex. Onder prijsindex wordt verstaan het consumentenprijsindexcijfer, reeks CPI – Alle huishoudens.

De vaststelling van de jaarlijkse toeslagverlening zal door het bestuur gedaan worden op basis van onderstaande beleidsstaffel voor toeslagverlening. Het bestuur is echter bevoegd om bij de vaststelling van de aanpassing af te wijken van de onderstaande staffel, indien onvoorziene ontwikkelingen of advisering hiertoe aanleiding geven. Deze beleidsstaffel voor toeslagverlening is als volgt vastgelegd:

Hoogte dekkingsgraad	Toeslag als percentage van prijsinflatie
Van 0% tot 115%	0,0%
Van 115% tot 120%	18%
Van 120% tot 125%	35%
Van 125% tot 130%	50%
Van 130% tot 135%	68%
Van 135% tot 140%	85%
Van 140% tot 145%	100%
Van 145% tot 150%	118%
Van 150% tot 155%	135%
Vanaf 155% (maximum)	150%

De beleidsstafel voor toeslagverlening is zodanig vastgesteld, dat slechts toeslagverlening plaatsvindt indien het fonds ten minste beschikt over het vereist eigen vermogen, en indien het fonds op basis van de situatie op het moment van toeslagverlening geacht wordt in staat te zijn om een permanente toeslagverlening van dezelfde hoogte te realiseren. Het fonds kent geen beleid inzake 'inhaalindexatie'. De maximale mate van toeslagverlening die plaatsvindt vanaf een dekkingsgraad van 155% en hoger, is de maximale toeslag die in enig jaar kan worden toegekend.

De toeslagverlening wordt, mede gezien het gesloten karakter van het pensioenfonds, uitsluitend gefinancierd uit de beleggingsrendementen.

In de situatie waarin de dekkingsgraad van het fonds ligt beneden het niveau van het minimaal vereist vermogen (MVEV), zal het fonds op basis van een op te stellen herstelplan bepalen hoe het hersteltraject dient te verlopen om binnen een periode van tien jaar de financiële positie minimaal weer terug te brengen naar het niveau van het vereist eigen vermogen (VEV).

Indien bij aanvang of gedurende de uitvoering van het herstelplan duidelijk wordt dat het vereiste herstel niet binnen de wettelijk gestelde termijnen zal plaatsvinden, zal het bestuur op basis van een beoordeling van alle relevante criteria overgaan tot het toepassen van een kortingsmaatregel. Deze kortingsmaatregel zal over een periode van tien jaren worden gespreid. Indien het fonds onafgebroken gedurende een periode van vijf jaren in de situatie van een dekkingstekort zit (een beleidsdekkingsgraad onder het MVEV), zal het fonds eveneens overgaan tot het toepassen van een kortingsmaatregel. Ook deze korting zal over een periode van tien jaar worden gespreid. In het beleid van het pensioenfonds ligt de nadruk op communicatie, waarin expliciet wordt duidelijk gemaakt dat de opgebouwde aanspraken en pensioenrechten niet onder alle omstandigheden gegarandeerd zijn.

6. Berekening van de voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is gelijk aan de contante waarde van de per de balansdatum reglementair opgebouwde pensioenaanspraken, gewaardeerd tegen marktwaarde op basis van de door DNB vast te stellen rentetermijnstructuur. Bij toekenning van een pensioen ten gevolge van een overlijden wordt de contante waarde van het ingegane pensioen direct toegevoegd aan de voorziening pensioenverplichtingen. Voor de arbeidsongeschikte deelnemers wordt de contante waarde van de toekomstige pensioenopbouw in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is rekening gehouden met sterftেকansen en een intrestverwachting. Een specificatie van deze en andere grondslagen en veronderstellingen wordt gegeven in [Bijlage 1](#). Aanpassing van de grondslagen vindt in principe plaats nadat nieuwe overlevingstafels van het Actuarieel Genootschap beschikbaar zijn gekomen, dan wel indien de ontwikkelingen bij het fonds daar aanleiding toe geven. Jaarlijks wordt door de adviserende actuaris aan het bestuur een advies ter zake verstrekt.

In aanvulling op de overlevingstafels worden door het fonds leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de levensverwachting gehanteerd. Deze correctiefactoren die zijn opgenomen in [Bijlage 2](#) van deze ABTN zijn gebaseerd op de zogenaamde 'postcodemethodiek'. In deze methodiek wordt een correctie op de algemene levensverwachting toegepast aan de hand van de (veronderstelde) welstand van de deelnemer. Deze mate van welstand wordt afgeleid uit de postcodegegevens van de deelnemers, waarbij de waarde van de woning leidend is. In het vierde kwartaal van 2015 heeft een nieuwe analyse van deze postcodemethodiek plaatsgevonden, die heeft geleid tot een actualisatie van de gehanteerde correctiefactoren op basis van de meest recente inzichten.

Door de hantering van de genoemde prudente grondslagen worden verzekeringstechnische risico's (langlevensrisico) beperkt. Daarnaast is in de beleggingsreserve een component toegerekend aan het verzekeringstechnische risico van het fonds.

Binnen de voorziening pensioenverplichtingen wordt rekening gehouden met een excassovoorziening, die gericht is op de financiering van de toekomstige uitvoeringskosten van het pensioenfonds. De omvang van deze voorziening is gesteld op 2% ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen. Jaarlijks valt het betreffende percentage vrij op het moment dat er vanuit de voorziening pensioenuitkeringen worden gedaan. Omdat het pensioenfonds met de voormalige aangesloten ondernemingen overeengekomen is dat deze ondernemingen de uitvoeringskosten van het pensioenfonds zullen blijven financieren, is de jaarlijkse vrijval uit de excassovoorziening feitelijk te beschouwen als een bate voor het fonds.

De combinatie van de (voor onbepaalde duur afgesloten) overeenkomst met de voormalig aangesloten ondernemingen inzake de doorlopende financiering van de uitvoeringskosten en de excassovoorziening van 2% biedt naar het oordeel van het bestuur voldoende financiële zekerheid voor de afwikkeling van de toekomstige uitvoeringskosten. Het bestuur vergewist zich jaarlijks ervan of de voormalig aangesloten ondernemingen naar verwachting in staat zijn om blijvend aan hun financiële verplichtingen te voldoen.

7. Beleggingsbeleid

7.1 Proces van totstandkoming van het beleggingsbeleid

De beschikbare gelden van het fonds dienen op een solide wijze te worden belegd. Zoals in de paragraaf 'risicohouding' al omschreven is, is de belangrijkste doelstelling voor het fonds het kunnen voldoen aan de nominale pensioenverplichtingen. Het fonds streeft voorts echter naar verlening van toeslagen, voor zover de financiële positie van het fonds dit structureel en volgens de normen van de wetgeving mogelijk maakt. Het fonds hanteert (hiervoor) een beleggingsbeleid dat gericht is op de lange termijn en waarin ten behoeve van het bereiken van de doelstellingen het nemen van risico's een belangrijk uitgangspunt vormt. Met behulp van de risicohouding van het fonds worden grenzen aan deze risico's gesteld, welke gekwantificeerd zijn ten gevolge van vastlegging van de bandbreedtes rond het VEV (ter zake de risico's op korte termijn) en de ondergrenzen van de uitkomsten van de haalbaarheidstoets (ter zake de risico's op lange termijn). Het strategische beleggingsbeleid van het fonds wordt vormgegeven aan de hand van het onderstaand beschreven proces.

1. *Vaststellen van nominale pensioenverplichtingen*

De nominale pensioenverplichtingen van het fonds dienen als uitgangspunt voor alle opvolgende stappen in het beleggingsproces. In beginsel stelt het fonds maandelijks de contante waarde van deze verplichtingen, op basis van de dan geldende – door De Nederlandsche Bank vastgestelde – rentetermijnstructuur vast. Deze nominale pensioenverplichtingen worden maandelijks gecommuniceerd met de fiduciaire vermogensbeheerder en de custodian. De nominale pensioenverplichtingen zijn het vertrekpunt voor de samenstelling en het beheer van de beleggingsportefeuille.

2. *Uitvoering ALM-studie*

Eens in de drie jaar voert het bestuur een ALM-studie uit, met inschakeling van een externe consultant. Bij de bepaling van de uitgangspunten van de ALM-studie en de uitvoering van de studie wordt de fiduciair vermogensbeheerder nadrukkelijk betrokken. Aan de hand van de ALM-studie wordt het risicoprofiel van het fonds geëvalueerd, wordt bezien in hoeverre de doelstellingen van het fonds verenigbaar zijn met de risicohouding en wordt onderzocht welke aanpassingen en verbeteringen in de beleggingsmix mogelijk zijn. De uitkomsten van de ALM-studie zijn richtinggevend voor de inrichting van het strategische beleggingsbeleid. De resultaten van de ALM-studie worden door het bestuur gedeeld met het belanghebbendenorgaan, aangezien deze resultaten richtinggevend zullen zijn voor eventuele aanpassingen in het strategische beleggingsbeleid. De meest recente ALM-studie heeft plaatsgevonden in 2015.

3. *Vaststelling strategisch beleggingsbeleid*

De volgende stap betreft de vaststelling van het strategische beleggingsbeleid in de vorm van een driejarig strategisch plan. Onder strategisch beleid wordt in dit kader verstaan de vaststelling van het doel en de stijl van het beleggingsbeleid van het fonds, het rendements- en risicoprofiel en de

normbeleggingsportefeuille, de toegestane beleggingscategorieën, inclusief de bandbreedtes van beleggingscategorieën en te hanteren strategische benchmarks. Ook beschrijvingen van specifieke beleidsonderdelen zoals derivatengebruik, securities lending, maatschappelijk verantwoord beleggen en liquiditeit zijn vastgelegd in het strategisch beleggingsbeleid en de daarbij behorende bijlagen.

Het strategische beleggingsbeleid ligt in lijn met de doelstellingen en risicohouding van het fonds en de uitkomsten van de daaraan vooraf uitgevoerde ALM-studie. Ook bij de vaststelling van het strategische beleid is de fiduciaire vermogensbeheerder nadrukkelijk betrokken. Indien noodzakelijk wordt bij de vaststelling van het strategische beleggingsplan een beroep gedaan op externe partijen zoals de ALM-consultant of andere adviseurs. Het belanghebbendenorgaan heeft een goedkeuringsrecht ten aanzien van de vaststelling van het strategische beleggingsbeleid en wordt om die reden door het bestuur nadrukkelijk betrokken in het proces van de vaststelling ervan.

4. Vaststelling jaarlijks beleggingsplan

De vierde stap in de vaststelling van het beleggingsbeleid betreft de vaststelling van het jaarlijkse beleggingsplan. In dit beleggingsplan wordt verdere invulling en concretisering gegeven aan het strategische beleggingsbeleid, gericht op een horizon van één jaar. Daartoe wordt onder meer aandacht geschonken aan de volgende punten:

- Een macro-economische analyse van de wereldeconomie, waarin onder meer wordt ingegaan op verwachtingen voor het komende jaar inzake economische groei, inflatie, renteontwikkelingen en politieke risico's;
- Evaluatie van de belangrijkste strategische uitgangspunten van het fonds, zijnde het risicobudget, de allocatie van risico's over beleggingscategorieën, de allocatie van gelden over beleggingscategorieën, (risico)restricties en randvoorwaarden;
- Evaluatie van de resultaten van het beleggingsbeleid van het voorgaande jaar;

Aangezien in het jaarlijks vast te stellen beleggingsplan afwijkingen kunnen plaatsvinden van het vastgestelde strategische beleid, is ook de vaststelling van het beleggingsplan onderworpen aan de te verkrijgen goedkeuring van het belanghebbendenorgaan. Om die reden wordt het belanghebbendenorgaan nadrukkelijk betrokken bij de jaarlijkse cyclus van vaststelling van het beleggingsplan. Het beleggingsplan omvat de uitgangspunten alsmede normen en bandbreedtes wat betreft:

- de verdeling van het belegd vermogen over beleggingscategorieën;
- de samenstelling van de matchingportefeuille;
- de samenstelling van de rendementsportefeuille;
- de te hanteren benchmarks;
- de afdekking van renterisico;
- de afdekking van valutarisico;
- rebalancing tussen beleggingscategorieën;
- de te hanteren signaleringsvariabelen;

5. *Vaststelling beleggingsrichtlijnen*

In het verlengde van het beleggingsplan worden zonodig eveneens jaarlijks de beleggingsrichtlijnen herzien die gelden ten behoeve van de uitvoering van het beleggingsbeleid van het fonds. De beleggingsrichtlijnen vormen het mandaat van de fiduciaire vermogensbeheerder, zijnde Kempen Capital Management. De beleggingsrichtlijnen vormen een onderdeel van de overeenkomst met de fiduciaire vermogensbeheerder en geven de normen, grenzen en kaders aan die de vermogensbeheerder dient te respecteren bij de uitvoering van het strategische beleggingsbeleid.

De taakverdeling tussen het bestuur en de fiduciaire vermogensbeheerder is als volgt vastgelegd:

- Het bestuur stelt het strategische beleggingsbeleid vast;
- Jaarlijks stelt het bestuur het beleggingsplan vast, waarin het mandaat van de fiduciaire vermogensbeheerder op basis van de tevoren bepaalde risicoruimte wordt vastgelegd;
- De fiduciaire vermogensbeheerder beheert het vermogen binnen de omschrijving van het verstrekte mandaat en rapporteert daarover;
- Het bestuur controleert de uitvoering van het beleggingsbeleid aan de hand van de rapportages van de fiduciaire vermogensbeheerder en van de custodian, echter zonder daarmee de verantwoordelijkheid van de fiduciaire vermogensbeheerder te verminderen;

De fiduciaire vermogensbeheerder maakt ten behoeve van het feitelijk beleggen van de gelden gebruik van de diensten van externe vermogensbeheerders, die alle op grond van een zorgvuldig proces zijn geselecteerd op basis van de specifieke capaciteiten in een bepaalde beleggingscategorie. Indien en voor zover mogelijk, wordt het beheer van de gelden ondergebracht in de vorm van een participatie in een institutioneel beleggingsfonds, waarin de participaties conform de gekozen strategie worden beheerd. Als de specifieke wensen en eisen van het fonds aan het beleggingsbeleid de participatie in een institutioneel beleggingsfonds onmogelijk maken, dan wordt er een separaat mandaat met een vermogensbeheerder overeengekomen. Het is aan de fiduciaire vermogensbeheerder toegestaan om ten behoeve van het vermogensbeheer gebruik te maken van eigen producten en mandaten, doch uitsluitend indien voordat er gelden in onderbracht worden, er een gelijkwaardig extern alternatief wordt geboden. Het bestuur van het fonds maakt in dat geval de keuze tussen de aangeboden mogelijkheden. Tevens is er in de beleggingsrichtlijnen een maximum gesteld aan het gebruik van eigen producten van de fiduciaire vermogensbeheerder.

De fiduciaire vermogensbeheerder rapporteert maandelijks over de samenstelling van de beleggingsportefeuille, de gerealiseerde performance, de risico's in de portefeuille en de exposures ten opzichte van de afgesproken neutrale strategische posities en de bandbreedtes die zijn opgenomen in het beleggingsjaarplan.

Naast de fiduciaire vermogensbeheerder is er een custodian aan wie diverse taken in het kader van beheer en bewaring van de beleggingen zijn uitbesteed. KAS Bank N.V. is aangesteld als custodian. Zij verzorgt tevens de beleggingsadministratie, de rendementsberekeningen en de compliance monitoring voor wat betreft de beleggingen. KAS Bank bevestigt de posities en resultaten van de beleggingen, zoals gerapporteerd door de fiduciaire vermogensbeheerder. Ook verzorgt Kas Bank ieder kwartaal een risicorapportage waarin de financiële risico's van het fonds worden geanalyseerd en vergeleken met de rapportages van de fiduciaire vermogensbeheerder. Tevens verzorgt KAS Bank de FTK-rapportages voor het pensioenfonds. Tussen KAS Bank en de fiduciaire vermogensbeheerder Kempen Capital Management vindt structurele afstemming en reconciliatie van cijfers plaats. Hiertoe is een driepartijenovereenkomst tussen het fonds en beide partijen afgesloten.

6. Evaluatie, monitoring en bijsturing

Op basis van de vanuit diverse bronnen te verkrijgen rapportages en de resultaten van de uitvoering vindt ten minste per kwartaal een evaluatie van het gevoerde beleid en de uitvoeringsresultaten plaats. Voorafgaand aan het opstellen van een nieuw beleggingsjaarplan vindt een evaluatie van de resultaten van het voorgaande jaar plaats. Op basis van de resultaten van de evaluaties vindt bijsturing van bestaand beleid en eventueel introductie van nieuw beleid plaats. Verder worden de prestaties van de partijen die worden ingeschakeld voor de uitvoering van de beleggingsprocessen periodiek geëvalueerd. Deze evaluaties kunnen leiden tot onderzoeken naar de inzet van mogelijke alternatieve uitvoerders.

7.2 Prudent person en beleggingsprincipes

Op grond van de Pensioenwet geldt voor de vaststelling van het beleggingsbeleid de zogenaamde prudent personregel. Ter concretisering van deze regels hanteert het pensioenfonds de volgende uitgangspunten bij de vaststelling van het beleggingsbeleid:

1. Het pensioenfonds belegt in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Dit komt tot uitdrukking in de aansluiting tussen de kasstroomkarakteristieken van de matchingportefeuille van de beleggingen en die van de pensioenverplichtingen, als ook in de aansluiting tussen de rendementsportefeuille en de ambitie van het fonds.
2. De beleggingen in niet-gereguleerde markten worden tot een prudent niveau beperkt. Binnen het strategische beleggingsplan wordt dit tot uitdrukking gebracht door de eis dat de illiquide beleggingen niet hoger mogen zijn dan 20% van het totaal belegd vermogen.
3. De beleggingsportefeuille kent een brede spreiding over beleggingscategorieën en risicobronnen; het risicoprofiel van het pensioenfonds wordt niet gedomineerd door een enkele beleggingscategorie of risicobron.
4. SPR gebruikt slechts derivaten en reprofianciering in het kader van het verlagen van het risicoprofiel dan wel voor doeltreffend portefeuillebeheer. Dit geldt met name voor het beheer van de rente- en

valutarisico's. De inzet van renteswaps draagt bij aan het verlagen van het renterisico op de pensioenverplichtingen van SPR. Daarnaast zorgt inzet van renteswaps ervoor dat er voldoende middelen zijn voor de rendementsportefeuille om daarmee de ambitie van het fonds te realiseren. De inzet van valutatermijncontracten heeft als doel om het valutarisico in de portefeuille te verlagen. Bij het derivatengebruik wordt gezorgd voor voldoende spreiding over tegenpartijen, zodat een bovenmatige gevoeligheid voor een enkele tegenpartij wordt voorkomen.

5. Bij het construeren van het beleggingsbeleid en de keuze voor de uitvoerders, heeft SPR zich rekenschap gegeven van de veiligheid, de kwaliteit, de liquiditeit en het rendement van de beleggingsportefeuille als geheel. Bij de constructie van zowel het strategische beleggingsbeleid als de jaarlijkse normportefeuille, worden deze zaken expliciet in de afweging meegenomen. Als waarborg voor de kwaliteit van de beleggingsportefeuille worden met de fiduciaire vermogensbeheerder specifieke beleggingsrichtlijnen afgesproken die ertoe moeten leiden dat er geen posities kunnen worden ingenomen die de kwaliteit en het risico van de portefeuille kunnen schaden. Ook voor de operationele risico's, zoals onder andere de waardering, de custody- en securitieslendingactiviteiten, gelden specifieke richtlijnen. Daarnaast wordt de mate van liquiditeit in de financiële markten als onderdeel van de periodieke monitoring van de portefeuille gevolgd. Tot slot worden ten behoeve van de constructie van de strategische normportefeuille en de jaarlijkse normportefeuille verwachte rendementen gedefinieerd voor alle relevante beleggingscategorieën. Deze worden expliciet besproken in organen van het fonds; ook vindt er jaarlijks een ex-post-evaluatie hiervan plaats.
6. Beleggingen in een voormalig aangesloten onderneming worden beperkt tot ten hoogste 5% van de portefeuille als geheel; in geval een voormalig aangesloten onderneming tot een groep behoort, worden beleggingen in de ondernemingen die tot dezelfde groep als de voormalig aangesloten onderneming behoren, beperkt tot ten hoogste 10% van de portefeuille. Anders gezegd: als SPR in aandelen van Randstad Holding belegt, dan geschiedt dit in slechts zeer beperkte mate.
7. De beleggingen worden gewaardeerd op basis van marktwaardering.

Het fonds heeft tevens een aantal zogenaamde 'beleggingsprincipes' gedefinieerd. Het fonds heeft deze beleggingsprincipes vastgesteld als leidraad voor het opstellen en uitvoeren van het (langetermijn)beleggingsbeleid. Deze principes vormen de overtuigingen van het fonds en laten zien hoe het fonds tegen beleggen en vermogensbeheer aankijkt.

1. Het fonds belegt in de rendementsportefeuille strategisch uitsluitend in beleggingscategorieën waarvan op grond van ervaringen en empirisch academisch onderzoek op langere termijn een risicopremie mag worden verwacht. Het te nemen risico is vastgelegd in een risicobudget en in de strategische beleggingsmix;
2. Het 'verslaan' van de markt lukt doorgaans niet, markten zijn nagenoeg efficiënt. Hieruit volgt dat passief beheer als standaardkeuze geldt voor de inrichting van de beleggingsportefeuille;

3. Diversificatie over verschillende beleggingscategorieën loont. Daarom wordt het vermogen geïnvesteerd in meerdere beleggingscategorieën en wordt binnen de beleggingscategorieën gediversifieerd;
4. Financiële markten vertonen over de langere termijn mean-reversion-gedrag, hetgeen inhoudt dat grote negatieve koersbewegingen naar verwachting zullen worden opgevolgd door een opwaartse correctie (en andersom);
5. Het strategische beleid is bepalend voor het realiseren van de beleggingsdoelstellingen. Tactisch beleid wordt beperkt ingezet;
6. Goede beleggingsprocessen, waaronder adequaat risicomanagement, zijn een voorwaarde voor het bereiken van resultaat. Een sterke organisatie heeft een duidelijke meerwaarde voor het beleggingsproces. Wanneer verantwoordelijkheden eenduidig zijn verankerd zal dit het risicobeheer en aansturing van de beleggingsportefeuille ten goede komen.
7. Het pensioenfonds belegt uitsluitend in producten en beleggingsvehikels waarvan de werking en de risico's door het bestuur begrepen worden.
8. Transparantie en kostenbewustzijn dragen bij aan het resultaat.
9. Maatschappelijk verantwoord beleggen is belangrijk. Engagement is hierbij het uitgangspunt.

Het beleggingsbeleid en de uitvoering ervan worden doorlopend getoetst aan de weergegeven beleggingsprincipes.

7.3 Strategisch beleid en risicokaders

De beleggingsportefeuille bestaat uit twee deelportefeuilles, te weten een zogeheten matchingsportefeuille en een rendementsportefeuille. De matchingsportefeuille heeft als doel om (een groot deel van) het renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken. De rendementsportefeuille is bedoeld om op lange(re) termijn een additioneel rendement ten opzichte van de pensioenverplichtingen te genereren.

Dynamisch renteafdekkingsbeleid

Binnen de matchingsportefeuille hanteert het fonds een dynamisch renteafdekkingsbeleid, wat wil zeggen dat de mate van afdekking van het renterisico van de pensioenverplichtingen fluctueert met de hoogte van de (markt)rente. De renteafdekkingsniveaus betreffen geen automatismen: bij het bereiken van een bepaald renteniveau stelt het bestuur van het fonds vast of de mate van renteafdekking gewijzigd dient te worden – op basis van vooraf vastgestelde criteria die vastgelegd zijn in deze nota.

Het dynamische renteafdekkingsbeleid is getoetst in de ALM-studie (2015). Ook is de impact op het VEV van dit beleid geanalyseerd. Geconcludeerd is dat het dynamische renteafdekkingsbeleid naar verwachting een positief effect heeft op het rendements- en risicoprofiel van het fonds. Bovendien is er bij verschillende renteniveaus sprake van een constanter VEV.

Het strategische normpercentage voor de renteafdekking is afhankelijk van de hoogte van de euroswaprente (EUSA30). De mate van afdekking van renterisico wordt gebaseerd op de door DNB vastgestelde toezichtcurve. Het fonds heeft hiervoor gekozen omdat het toezichtkader bepalend is voor de vaststelling van de verplichtingen. Hoewel de toezichtcurve als belangrijk nadeel heeft dat deze voor de looptijden langer dan 20 jaar niet in de markt 'in te kopen' is, is het verschil tussen de swapcurve en de toezichtcurve in de afgelopen jaren dusdanig verkleind dat een afdekkingsbeleid ten opzichte van de toezichtcurve uitvoerbaar is.

De dynamische renteafdekking is vormgegeven op basis van de onderstaande staffels. Bij een daling van de rente wordt de renteafdekking in beginsel stapsgewijs afgebouwd, bij een stijging van de rente wordt de renteafdekking stapsgewijs opgebouwd. Er is voor gekozen om bij een stijgende en dalende rente andere signaleringsniveaus te hanteren om zo te voorkomen dat op standaard renteniveaus wordt gehandeld, op momenten dat er mogelijk veel partijen op hetzelfde moment in de markt willen handelen.

Niveau 30 jaars euro swaprente daling	Niveau 30 jaars euro swaprente stijging	Gewenste Renteafdekking (o.b.v. toezichtcurve)	Minimum	Maximum
0,6%	0,4%	60%	55%	65%
1,6%	1,4%	70%	65%	75%
2,6%	2,4%	80%	75%	85%
3,6%	3,4%	90%	85%	95%
4,6%	4,4%	100%	95%	105%

Indien een nieuw signaleringsniveau op basis van bovenstaande staffel voor het eerst wordt geraakt, zal de fiduciaire vermogensbeheerder het fonds hierover informeren. Het fonds dient vervolgens te besluiten of de renteafdekking conform bovenstaande staffel zal worden aangepast, waarbij alleen van bovenstaande staffel kan worden afgeweken indien de dekkingsgraad onvoldoende ruimte biedt voor een dergelijke aanpassing. Het fonds hanteert hierbij als criterium dat bij een actuele dekkingsgraad die lager is dan de kritieke dekkingsgraad, een verlaging van de renteafdekking conform de staffel mogelijk niet zal plaatsvinden. De kritieke dekkingsgraad is gedefinieerd als die dekkingsgraad waarop het fonds conform de toepasselijke hersteltermijn en het geldende herstelplan zich nog net tijdig financieel kan herstellen. Deze is in 2017 vastgesteld op 95% en wordt gedurende het jaar doorlopend gemonitord en bij de toepasselijkheid van een herstelplan jaarlijks opnieuw vastgesteld.

Bij materiële afwijkingen in de economische of actuariële uitgangspunten van het fonds zal deze staffel worden geëvalueerd en mogelijk worden herzien. Voorbeelden van dergelijke afwijkingen zijn het zich voordoen van een inflatiescenario in de economische omgeving van het fonds en wijzigingen in de technische voorzieningen (de pensioenverplichtingen) van het fonds als gevolg van een eventuele samenvoeging of fusie met een andere pensioenuitvoerder.

Strategische normportefeuille en afwijkingen

De strategische normportefeuille zoals vastgelegd in het strategische beleggingsbeleid 2016 - 2018 is weergegeven in onderstaande tabel. Om te voorkomen dat de feitelijke beleggingsportefeuille te veel afwijkt van deze norm, heeft het fonds bandbreedtes per (hoofd)beleggingscategorie vastgesteld, waarmee het risicoprofiel begrensd wordt. Daarnaast is de allocatie van de portefeuille (normwegingen) voor 2018 weergegeven.

Strategisch beleggingsbeleid	Strategisch beleid	Minimum	Maximum	Beleid 2018
Matchingportefeuille	55,0%	45,0%	65,0%	49%
Rendementsportefeuille	45,0%	35,0%	55,0%	51%
<i>Aandelen</i>		5,0%	25,0%	
Aandelen ontwikkelde landen	11%	7%	16%	11%
Aandelen opkomende landen	4%	2%	9%	6%
<i>Onroerend Goed</i>		0%	10%	5%
Niet-beursgenoteerd OG	5%	0%	7%	5%
<i>Alternatieve beleggingen</i>		0%	10%	
(Fund-of-) Hedgefonds	0%	0%	7%	0%
Alternatieve beleggingen	0%			0%
<i>Vastrentende waarden</i>		10%	30%	
Vastrentende waarden IG bedrijfsobligaties	7,5%	2%	11%	7,5%
Vastrentende waarden hypotheek	7,5%	2%	11%	11%
Vastrentende waarden hoogrentend	7,55%	0%	10%	2,5%
Structured Credit	0%	0%	10%	5%
<i>Liquiditeiten</i>	2,5%	-0,5%	7%	2,5%

Er is een vaste verhouding voor de matchingportefeuille en de rendementsportefeuille vastgesteld. Bij aanvang van ieder kwartaal wordt het aanwezige vermogen gheralloceerd naar de normwegingen. Gedurende het kwartaal wordt de verhouding tussen de matching- en rendementsportefeuille in principe niet (terug) aangepast naar de bovenstaande wegingen. Wel worden eventuele stortingen en onttrekkingen gebruikt om zo goed mogelijk bij te sturen om de normen op peil te houden.

Valutabeleid

Het fonds dekt strategisch 75% van de valutarisico's op de Amerikaanse dollar (USD), Hongkong dollar en het Britse pond (GBP) af. Overige vreemde valuta's worden niet afgedekt in verband met de beperkte invloed hiervan. Bij de vaststelling van de afdekking van het valutarisico wordt binnen beleggingsfondsen gekeken naar de onderliggende valuta. Deze afdekking betreft alleen de rendementsportefeuille.

Beleid inzake securities lending

Het fonds past voor haar directe beleggingen geen securities lending toe en is terughoudend ten aanzien van beleggingsfondsen die gebruik maken van securities lending. Deze beleggingsfondsen worden echter niet bij voorbaat uitgesloten. De beheerder analyseert het securitieslendingprogramma van een beleggingsfonds en beoordeelt of dit passend is in de beleggingsportefeuille van SPR, alvorens een beleggingsfonds aan de portefeuille toe te voegen. De securitieslendingactiviteiten zorgen er voor dat een gedeelte (0-10 basispunten) van de beheerkosten goedge maakt kunnen worden. Daarnaast ziet de fiduciaire vermogensbeheerder erop toe dat er sprake is van een prudent beleid waar geen sprake is van verkeerde prikkels die zouden kunnen leiden tot een ongewenst risico-/rendementsprofiel. De onderstaande elementen zijn daarbij belangrijk:

- Verdeling van de opbrengsten (in het voordeel van de investeerder);
- Tegenpartijbeleid (welke tegenpartijen, concentratielimiten, andere dan lending exposures);
- Onderpandbeleid (relatie tussen hoeveelheid en type onderpand en dagelijkse mark-to-market);
- Herinvesteringsbeleid (in het geval van cash-onderpand) gericht op behoud van kapitaal en niet op het maken van rendement.

Derivatenbeleid

Het fonds maakt gebruik van derivaten in het kader van het verlagen van het risicoprofiel dan wel voor doeltreffend portefeuillebeheer. Dit geldt met name voor het beheer van de rente- en valutarisico's. Bij het derivatengebruik wordt gezorgd voor voldoende spreiding over tegenpartijen, zodat een bovenmatige gevoeligheid voor een enkele tegenpartij wordt voorkomen. In het kader van de beheersing van het tegenpartijrisico worden strikte afspraken gemaakt ter beperking van het kredietrisico van de tegenpartijen. Zo gelden er minimale ratingvereisten voor de tegenpartijen waarmee renteswaps worden afgesloten. Verder wordt op dagbasis onderpand uitgewisseld ter grootte van de waarde van de interest rate swaps. In geval van een afwaardering van een tegenpartij worden additionele zekerheden gevraagd. Op maandbasis wordt gerapporteerd over de tegenpartijen met wie renteswaps en repo's zijn afgesloten, de omvang van de exposure van SPR naar iedere tegenpartij, en de rating van de tegenpartijen.

Risicobeheersing en -maatstaven

Om te beoordelen of het jaarlijkse beleggingsbeleid beantwoordt aan de doelstelling en uitgangspunten van het fonds en om risico doorlopend te kunnen monitoren, hanteert het fonds een combinatie van verschillende risicomaatstaven. Deze zijn:

- Het vereist eigen vermogen (vereiste dekkinggraad);
- Het risicobudget;
- Gevoeligheidsanalyse op basis van deterministische scenario's;
- Alternatieve stressscenario's-berekeningen.

Het vereist eigen vermogen (VEV) geeft de omvang van het eigen vermogen weer waarover het fonds ten minste moet beschikken. Deze is afhankelijk van het risicoprofiel van het fonds en hangt nauw samen met het strategische beleggingsbeleid. De hoogte van het vereist eigen vermogen is gericht op de wettelijke zekerheidsmaat van 97,5%, dat wil zeggen de kans dat in de evenwichtssituatie het vermogen van het fonds binnen een jaar lager is dan de waarde van de technische voorziening, kleiner is dan 2,5%.

Bij bijstelling van het jaarlijkse beleggingsbeleid dient te worden vastgesteld dat het risicoprofiel van dit beleid past bij het strategische beleggingsbeleid. Daarnaast wordt het VEV per kwartaal vastgesteld voor het strategisch beleid van het fonds en voor de feitelijke portefeuille. Het fonds heeft voor de VEV een ondergrens vastgesteld van 110% en een bovengrens van 121%. De belangrijkste redenen om een bandbreedte rondom het VEV (hier gedefinieerd als de Vereiste Dekkinggraad) te voeren, is het meebewegen van de beleggingsportefeuille met de markten en het uitvoering geven aan het dynamisch rentebeleid. Eind 2017 ligt het VEV voor de strategische beleggingsmix op 13,3%.

Het fonds heeft ervoor gekozen additioneel een risicobudget te hanteren om het beleggingsrisico doorlopend te kunnen monitoren. Deze risicomaatstaf betreft een ex-ante inschatting (proxy) van de dekkinggraadvolatiliteit (tracking error) op basis van de swapcurve en de toezichtcurve op een 1-jaars horizon, en is gebaseerd op 120 historische maanddata. Jaarlijks wordt in het beleggingsplan het risicogebruik van de strategische normportefeuille doorgerekend, waarvan het risicobudget voor de portefeuille versus de verplichtingen wordt afgeleid.

Deterministische (stress)scenario's geven extra inzicht in de kortetermijnrisico's. Daarom worden in het beleggingsplan berekeningen gemaakt wat er in verschillende scenario's gebeurt met de actuele dekkinggraad op basis van de toezichtcurve. Daarbij wordt de impact van deterministische scenario's met combinaties van 1% -punt renteverskil en 25%-punt waardeverandering van aandelen geanalyseerd. Rapportage hierover is ook integraal onderdeel van de maandelijks beleggingsrapportages van het fonds.

Naast de eenvoudige deterministische scenario's, analyseert het fonds de impact van alternatieve stressscenario's. Hierbij wordt de (mogelijke) impact op de financiële positie geschat in een deflatie- en een inflatiescenario. In het deflatiescenario voert een verdere daling van de rente de boventoon, kredietverlening krimpt en de koersen van zakelijke waarden laten een sterke daling zien. In het inflatiescenario stijgt het algemene prijsniveau snel, laten beleggingen grote koersschommelingen zien en neemt de inkomensongelijkheid sterk toe.

Risicobronnen

Integraal onderdeel van het beleggingsbeleid is het in beeld brengen en monitoren van de risico's die verbonden zijn aan het voorgenomen en uitgevoerde beleggingsbeleid. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de systematiek zoals gehanteerd door toezichthouder DNB, waarin een aantal risicobronnen ten aanzien van de beleggingen wordt onderscheiden. Onderstaand wordt per risicobron aangegeven in welke mate sprake is van het betreffende risico.

Renterisico

Het renterisico ten opzichte van de verplichtingen wordt binnen het beleggingsbeleid in beginsel grotendeels geneutraliseerd door middel van de matchingportefeuille. De afdekking van het renterisico wordt bereikt door enerzijds het beheer over een discretionaire portefeuille van staatsobligaties van hoge kwaliteit en anderzijds het gebruik van participaties in beleggingsfondsen die in langlopende staatsobligaties van hoge kwaliteit en interest rate swaps beleggen. De samenstelling van de portefeuille wordt gebaseerd op het kasstromenprofiel dat voortvloeit uit de actuele nominale pensioenverplichtingen van het fonds. Uitgangspunt voor de samenstelling van de matchingportefeuille is dat het kasstromenprofiel van de verplichtingen voor een groot deel wordt gerepliceerd door middel van beleggingen in vastrentende producten die een gelijkwaardig profiel kennen. Daartoe worden de beleggingen verdeeld over de verschillende looptijdsegmenten. In ieder segment dient een gelijkwaardige mate van afdekking aanwezig te zijn om het curverisico te beheersen. Maandelijks wordt het kasstromenprofiel geactualiseerd en wordt, indien nodig, de afdekking van het renterisico aangepast aan het nieuwe kasstromenprofiel. De matchingportefeuille heeft zo per saldo een vergelijkbaar profiel qua duratie als de verplichtingen van het fonds en is als zodanig minder gevoelig voor niet-parallelle bewegingen van de rentecurve.

Zakelijkewaardenrisico

Het zakelijkewaardenrisico is aanwezig bij de beleggingen in de rendementsportefeuille. Door middel van spreiding van de gelden over verschillende beleggingscategorieën wordt getracht dit risico te beheersen. Indien de marktomstandigheden hiertoe aanleiding geven, kan een afdekking van het risico op aandelen plaatsvinden door middel van de inzet van opties. De relevante marktomstandigheden en de prijsstelling van deze bescherming, zijnde de aantrekkelijkheid van deze mogelijkheid, worden continu gemonitord.

Valutarisico

Het valutarisico wordt ten aanzien van de twee meest voorkomende valuta (US dollar, Hongkong dollar en Britse Pond) in beginsel voor 75% afgedekt. De afdekking van het valutarisico vindt plaats door het gebruik van valutatermijncontracten die op driemaands basis worden afgesloten. Bij de vaststelling van de afdekking van het valutarisico wordt binnen beleggingsfondsen gekeken naar de onderliggende valuta.

Commoditiesrisico

Aangezien het pensioenfonds geen beleggingen in commodities heeft, worden hiervoor geen specifieke beheersingsmaatregelen toegepast.

Kredietrisico

Het kredietrisico speelt een rol ten aanzien van de beleggingen in vastrentende waarden, welke voor een gemaximeerd deel plaatsvinden in risicodragende vastrentende waarden. Door veranderingen in de kredietopslag op staatsobligaties boven de swaprente (de zogenaamde 'staat-swapspread') kan de waardeontwikkeling van staatsobligaties op korte termijn sterk afwijken van de waardeontwikkeling van de verplichtingen (die gewaardeerd worden tegen de markttrente). Dit is het belangrijkste risico van het invullen van de renteafdekking met behulp van staatsobligaties. Door een oplopende kredietopslag op staatsobligaties kan het relatieve resultaat van de matchingportefeuille achterblijven ten opzichte van een renteafdekking die volledig is vormgegeven met behulp van renteswaps. Ook om deze reden heeft het fonds beperkingen gesteld aan de maximale hoeveelheid staatsobligaties in de portefeuille.

Actief risico

In de afweging tussen actief en passief beheer geldt passief beleggen voor het fonds altijd als de standaard.

Redenen om desalniettemin een actief beleid te voeren, zijn:

- Een kostenefficiënte passieve beheerstijl is niet mogelijk; dit doet zich bijvoorbeeld voor bij hedge funds en niet-beursgenoteerd onroerend goed;
- De passieve benchmark heeft niet de gewenste karakteristieken; bijvoorbeeld een hoge weging naar slechte debiteuren in marktwaarde-gewogen obligatie-indices;
- Het fonds is van mening dat voor een bepaalde beleggingscategorie voldoende managers met vaardigheden in de markt actief zijn waarvan een positieve netto-outperformance verwacht mag worden;
- Kosten en complexiteit worden actief meegenomen in deze beslissing maar zijn geen leidende criteria als aangetoond kan worden dat voldoende waarde wordt toegevoegd ten aanzien van de gerealiseerde en verwachte rendementen en/of de beheersing van risico's.

In de rendementsportefeuille is het de fiduciaire vermogensbeheerder toegestaan om tot zekere hoogte actief risico te nemen. Door beperkingen te stellen aan de omvang van het actief beheerde deel van de portefeuille, wordt getracht dit risico te beheersen.

Concentratierisico

Dankzij een adequate risicospreiding in de rendementsportefeuille is het concentratierisico in die portefeuille verwaarloosbaar. In de matchingportefeuille vormt het concentratierisico echter een belangrijke risicobron. Als gevolg van een gebrek aan passende instrumenten ter beheersing van het renterisico, in het bijzonder staatsobligaties van een zeer beperkt aantal Europese kernlanden met een hoge kredietwaardigheid in het zeer langlopende segment, is concentratierisico, met name op specifieke landen, onontkoombaar. Slechts een beperkt aantal landen voldoet aan deze norm. Het concentratierisico wordt beperkt door spreiding aan te brengen in de instrumenten die gebruikt worden in de matchingportefeuille (verdeling staatsobligaties en swaps).

Tegenpartijrisico

Tegenpartijrisico speelt met name een rol bij de instrumenten die ten behoeve van de afdekking van het renterisico in de matchingportefeuille worden gehanteerd.

Het fonds hanteert een tegenpartijbeleid dat gebaseerd is op strenge selectie van tegenpartijen, spreiding en prudent onderpandbeheer. Direct tegenpartijrisico is voor het fonds uitsluitend van toepassing met betrekking tot de valuta-afdekking en liquiditeiten, aangezien alleen in deze categorieën rechtstreeks wordt gehandeld met individuele tegenpartijen. Indirect (via beleggingsfondsen) loopt het fonds echter eveneens tegenpartijrisico, met name binnen de matchingportefeuille. Dit tegenpartijrisico wordt veroorzaakt doordat de rentederivaten en repofinanciering aangegaan worden binnen LDI fondsen. Het tegenpartijbeleid binnen deze LDI-fondsen wordt periodiek getoetst versus het beleid van het fonds.

Om het risico binnen de LDI fondsen zoveel mogelijk te beperken, is een hoge kwaliteit van juridische documentatie essentieel. In deze documentatie wordt geregeld welk onderpand is toegestaan en wanneer wordt uitgewisseld. Daarnaast wordt beschreven wat de afspraken zijn bij speciale gebeurtenissen (bijv. faillissement). Het beschikken over juridische documentatie met veel tegenpartijen is van belang om zoveel mogelijk spreiding over verschillende tegenpartijen te bewerkstelligen. Het fonds onderzoekt regelmatig in hoeverre de kwaliteit van de juridische documentatie toereikend is voor de risicodoelstellingen van het fonds.

Leveragerisico

Het risico van leverage ofwel financiering is aan de orde binnen de matchingportefeuille. Als gevolg van de zeer lange duratie van de pensioenverplichtingen van het fonds, is het fonds bij een hoog niveau van afdekking van renterisico gedwongen om leverage in de matchingportefeuille op te bouwen.

Het financieringsrisico van het fonds is beperkt doordat een groot gedeelte van het vermogen in staatsobligaties wordt belegd en er een maximum is gesteld aan de hoeveelheid leverage die het fonds mag aangaan. De mate van leverage wordt maandelijks gerapporteerd door de fiduciaire beheerder.

Illiquiditeitsrisico

Het illiquiditeitsrisico is met name van belang bij de afwikkeling van beleggingstransacties en derivatentransacties. Door het aanhouden van een portefeuille waarin het overgrote deel van de beleggingen op korte termijn te gelde kan worden gemaakt, wordt dit risico geminimaliseerd. Voor de gehele portefeuille is een maximum van 20% gesteld aan illiquide beleggingen. Het fonds toetst periodiek wat de liquiditeitsbehoefte is voortvloeiend uit (netto) pensioenuitkeringen en de potentiële onderpandbehoefte uit hoofde van rente- en valuta-afdekking. Als gevolg van de potentiële onderpandbehoefte dient in het bijzonder de matchingportefeuille voldoende liquide te zijn om een sterke rentestijging op te kunnen vangen. Het fonds hanteert hierbij een norm van 2%-punt rentestijging die de matchingportefeuille minimaal moet kunnen opvangen, alvorens middelen uit de rendementsportefeuille dienen te worden vrijgemaakt. Verder kijkt het fonds naar het totale percentage illiquide beleggingen in de portefeuille om inzicht te krijgen in de mate van illiquiditeit.

Risico van mismatch afdekking renterisico

Dit risico heeft betrekking op de situatie dat de gekozen wijze van afdekken van renterisico niet tot het beoogde resultaat leidt als gevolg van een afwijkend gedrag van de gehanteerde instrumenten ten opzichte van de gehanteerde rentetermijnstructuur. Dit risico wordt, voor zover mogelijk in samenhang met andere risico's, beheerst door uitsluitend hoogwaardige instrumenten op te nemen in de matchingportefeuille.

Gelet op het strategische beleid van het fonds zijn de afdekking van het renterisico, het zakelijkwaardenrisico en het risico van een mismatch in de afdekking van het renterisico de grootste risico's van het fonds. Indien de positie van het fonds hiertoe aanleiding geeft, kunnen de risico's worden beperkt door meer renterisico af te dekken, door de beleggingen in zakelijke waarden te verlagen of andere maatregelen te nemen die gericht zijn op de beheersing van dit risico en eventuele andere risico's.

7.4 Tactisch beleid en actief beheer

Het strategische beleggingsbeleid is met name bepalend voor het beleggingsresultaat. De toegevoegde waarde van dynamisch en/of tactisch beleid is beperkt en wordt binnen zekere restricties ingezet, met name om gedisciplineerd in te kunnen spelen op grote dislocaties op de financiële markten. Het tactische beleid inzake de beleggingen is binnen de tevoren in het beleggingsplan bepaalde grenzen gedelegeerd aan de fiduciaire vermogensbeheerder. Op basis van de tactische overwegingen en marktverwachtingen van de fiduciaire vermogensbeheerder wordt deze binnen de grenzen van het risicobudget in staat

gesteld om binnen de matchingportefeuille outperformance te genereren ten opzichte van de verplichtingen van het fonds. Dit door de verhoudingen tussen staatobligaties en swaps aan te passen en door inflatiegerelateerde instrumenten in te zetten als alternatief voor minder dekking. De fiduciaire vermogensbeheerder heeft geen tactische ruimte binnen de rendementsportefeuille. Indien noodzakelijk geacht, kan het bestuur in incidentele gevallen besluiten om tijdelijk in te grijpen in het tactisch beleid van de fiduciaire vermogensbeheerder.

De ruimte voor actief beheer is met name aanwezig binnen de rendementsportefeuille. Dit actieve beheer kan op twee manieren worden vormgegeven; te weten enerzijds via tactische allocatie en anderzijds via managersselectie.

Tactische allocatie biedt aan de fiduciaire vermogensbeheerder de ruimte om met (beperkte) over- en onderwegingen waarde toe te voegen. Het fonds heeft de beheerder de ruimte gegeven om binnen strikte kaders deze ruimte te gebruiken en zijn kortetermijnvisie door fysieke over- en onderwegingen te implementeren en hier adequaat over te rapporteren.

Managersselectie wordt gehanteerd als instrument bij de portefeuille-invulling, waarbij een onderscheid gemaakt kan worden tussen actieve en passieve beleggingsstrategieën en alternatieve indexmethoden. Het fonds hanteert als uitgangspunt dat er passief belegd dient te worden, tenzij er overtuigende redenen zijn om actief te beleggen. De keuze voor actief versus passief richt zich met name op de liquide beleggingscategorieën aandelen, beursgenoteerd onroerend goed en vastrentende waarden bedrijfsobligaties in de rendementsportefeuille. De overige beleggingscategorieën zijn onlosmakelijk verbonden met actief beheer omdat hierbij de nadelen van passief beheer groot zijn of omdat er geen passende benchmarks voor de betreffende categorie voor handen zijn. Dit geldt met name voor niet-beursgenoteerd onroerend goed, hypotheek en voor hoogrentende vastrentende waarden.

In een tabel in de Beleggingsrichtlijnen is de verdeling over de actieve en passieve beleggingen in de liquide categorieën van de rendementsportefeuille vastgelegd.

7.5 Hantering van signaleringsvariabelen

Het fonds is van mening dat marktomstandigheden zodanig kunnen wijzigen dat er situaties zijn die niet passen binnen de hiervoor beschreven kaders. In een dergelijk geval zal het fonds evalueren of de uitgangspunten nog valide zijn en of er tussentijds beleidswijzigingen doorgevoerd dienen te worden.

Het fonds heeft daarom een aantal signaleringsvariabelen benoemd die, naast input voor overleg tijdens de reguliere besprekingen binnen het bestuur, ook actief worden gebruikt om het ingezette beleggingsbeleid te evalueren en wellicht aan te passen. Door het actief volgen van de onderstaande

signaleringsvariabelen is het fonds instaat om snel te handelen bij gewijzigde marktomstandigheden. Het gaat hierbij om de volgende variabelen:

Signaleringsvariabelen	Ticker / bron	Toelichting
Risicogebruik	Ex-ante risico portefeuille	Bij stijging van risico naar niveau van 9% mogelijk ingrijpen in samenstelling portefeuille of aanpassen van signaleringsniveau
Vereist Eigen Vermogen	Strategisch VEV	Bij grote afwijking van strategisch VEV (-3,5% / +3,5%) mogelijk ingrijpen in samenstelling portefeuille
Renteafdekking	EUSA30	Bij lage renteniveaus wellicht renteafdekking reduceren
Verwachte inflatie	EUSWI20	Bij lage break-even-inflatie is ILB mogelijk een aantrekkelijk alternatief voor nominale obligaties
Financieringskosten	EONIA vs. Euribor 6 mnd	Indien de kosten voor financiering (leverage) snel stijgen is het te overwegen de financiering in de portefeuille terug te brengen
Credit spread bedrijfsobligaties	Iboxx Corp TR EUR yield tov 5-jr Duitse rente	Voor bedrijfsobligaties een mogelijke aanpassing van beleid indien de credit spread buiten de bandbreedte van 70 tot 300 basispunten valt
Credit spread hoogrentend	Govt. Adjusted spread van Bofa ML Global High Yield	Voor hoogrentend een mogelijke aanpassing van beleid indien de credit spread buiten de bandbreedte van 300 tot 800 basispunten valt
Liquiditeitsrisico	Percentage illiquide beleggingen in portefeuille	Mogelijke aanpassing in portefeuille indien percentage niet-liquide beleggingen in portefeuille hoger is dan 30

Het gebruik van bovenstaande signaleringsvariabelen leidt niet automatisch tot een strategiewijziging, maar introduceert een discipline die vooraf wordt afgesproken om sneller te kunnen handelen om in te kunnen spelen op actuele marktomstandigheden. Het fonds zal tevens beoordelen of er voor de verschillende variabelen ook niveaus dienen te worden vastgesteld die – wanneer deze niveaus behaald worden – dienen als aanleiding voor een discussie betreffende het te voeren beleid.

7.6 Risico's van financiële instrumenten

Het kredietrisico van vastrentende waarden wordt beoordeeld op basis van de diverse factoren die aan deze beleggingen 'hangen'. Binnen het beleggingsplan zijn beperkingen gesteld ten aanzien van de verdeling over landen en debiteuren, mede op basis van credit ratings. De gemiddelde credit rating, de laagste rating in de beleggingsportefeuille en de verdeling van de beleggingen naar instrumenten met verschillende credit ratings blijven daardoor voortdurend ten minste op het in het beleggingsplan bepaalde niveau. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten in hoeverre de bepaalde restricties aanpassing behoeven.

Het valutarisico is beperkt door de strategische afdekking van dit risico in de rendementsportefeuille. Ten aanzien van vastrentende waarden heeft de vermogensbeheerder de mogelijkheid om valutabeleid te voeren binnen de door de bandbreedte van de portefeuilles bepaalde grenzen.

Derivaten vormen als afgeleide beleggingsinstrumenten geen aparte beleggingscategorie. Het fonds is terughoudend met het gebruik van derivaten. In de portefeuille wordt enkel direct in derivaten belegd met als doel om risico's te beperken (bijvoorbeeld renterisico en/of valutarisico) of om bij te sturen in een financiële noodsituatie. Derivaten worden niet ingezet om extra rendement te genereren. Bij het gebruik van derivaten ontstaan een aantal specifieke risico's zoals tegenpartijrisico en financieringsrisico. Het fonds neemt verschillende maatregelen om deze risico's verder te beperken.

Ten behoeve van de renteaftdekking bepaalt het fonds het gewenste beleid en het gewenste gebruik van derivaten zoals renteswaps. Hieraan wordt invulling gegeven door te beleggen in een aantal LDI fondsen. Het renterisico van de verplichtingen kan niet uitsluitend worden afgedekt met staatsobligaties aangezien de looptijd en rentegevoeligheid van de verplichtingen groter is dan de looptijd van een breed gespreide lange staatsobligatieportefeuille. Ook is de koersbeweging van staatsobligaties niet gelijk aan de swaprentes die DNB publiceert. Daarom wordt binnen de LDI fondsen belegd in een combinatie van renteswaps en staatsobligaties met financiering om de gewenste mate van renteaftdekking te bereiken. De restricties die het fonds oplegt voor de invulling van de renteaftdekking en het gebruik van derivaten zijn opgenomen in de beleggingsrichtlijnen. Binnen de matchingportefeuille gelden deze restricties op basis van lookthrough. Dit betekent dat de beheerder ervoor moet zorgen dat zowel de directe als de indirecte beleggingen in de matchingportefeuille binnen de geldende restricties vallen. Daarnaast voert het fonds periodiek een aantal specifieke controles uit op het beheer en de risico's binnen de LDI fondsen.

7.7 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het beleid met betrekking tot het maatschappelijk verantwoord beleggen (het 'MVB'-beleid) van het fonds ligt in het verlengde van de missie die het fonds heeft en gericht is op het behalen van langetermijnrendement om de pensioenambitie (jaarlijkse toeslagverlening) mogelijk te maken. Specifiek voor het MVB-beleid is er dientengevolge ook een missie geformuleerd. Deze luidt als volgt:

Het fonds streeft er in zijn beleggingsbeleid naar om binnen de mogelijkheden van het fonds – waaronder begrepen de fiduciaire plicht die het fonds heeft jegens zijn deelnemers om een optimaal rendement te behalen tegen een aanvaardbaar risico - een positieve bijdrage te leveren aan de maatschappij (positief maatschappelijk rendement) en te allen tijde te voorkomen dat door zijn beleggingsbeleid het maatschappelijk belang wordt geschaad.

Deze missie is nader geconcretiseerd in het strategisch beleggingsbeleid van het fonds. Hierin zijn de visie en doelstellingen van het MVB-beleid opgenomen. Een concretisering die voor wat het MVB-beleid betreft gestoeld is op een tweetal overtuigingen, te weten:

- A. Het fonds is overtuigd dat maatschappelijk verantwoord beleggen loont. Duurzame ontwikkeling en bedrijfsvoering hebben een positieve invloed op de rendement-risicoverhouding;
- B. Een goed en stabiel rendement op de lange termijn vereist voldoende aandacht voor milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur.

Aan de hand van de praktische mogelijkheden, als ook de verwachte kosten, het ambitieniveau, de mate van uitvoerbaarheid en de beleggingshorizon is het MVB-beleid van het fonds ingevuld. De fiduciaire vermogensbeheerder van het fonds heeft meerdere functionarissen die zich bezighouden met de implementatie c.q. uitvoering van het MVB-beleid.

Het MVB-beleid is opgenomen in het beleggingsbeleid en in de beleggingsprocessen van het fonds. Met name ten aanzien van selectie en monitoring van vermogensbeheerders wordt het effect van economische, sociale en 'governance' aspecten ('ESG') expliciet meegewogen in de beoordeling van beleggingsrisico's en -rendementen. Het fonds verwacht van de vermogensbeheerders dat zij een MVB-beleid uitvoeren dat niet materieel afwijkt van het MVB-beleid van het fonds, en dat niet leidt tot vergroting van de beleggingsrisico's.

Tevens gebruikt het fonds 'uitsluiting' als uitvoeringsvorm van het MVB-beleid. Uitsluitingen zijn gebaseerd op twee pijlers; enerzijds wetgeving en anderzijds ESG-monitoring door de fiduciaire vermogensbeheerder. Op grond van wettelijke bepalingen belegt het fonds in beginsel niet in bedrijven die op de wettelijke uitsluitingenlijst voorkomen. Door te beleggen in passieve aandelenfondsen die een strikt uitsluitingsbeleid hanteren wordt voor een groot deel van de portefeuille voorkomen dat exposure naar dergelijke bedrijven voor kan komen. Het fonds onderzoekt doorlopend de mogelijkheden om tegen acceptabele kosten tot een selectie van beleggingsfondsen te komen waarin uitgesloten ondernemingen daadwerkelijk geen onderdeel uitmaken van de portefeuille.

De ESG-monitoring door de fiduciaire vermogensbeheerder leidt ertoe dat ondernemingen die zich schuldig maken aan ernstige schendingen op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en ethiek zo goed als mogelijk worden uitgesloten. Met andere woorden: het fonds heeft hierbij de ambitie deze bedrijven uit te sluiten, zij het dat deze uitsluiting afhankelijk is van beschikbaarheid van uitvoeringsvormen en kosten. Ieder kwartaal maakt de fiduciaire vermogensbeheerder inzichtelijk in welke mate het fonds de ambitie weet te realiseren c.q. voor het fonds de ambitie gerealiseerd wordt.

Daarnaast is het fonds in het kader van actief aandeelhouderschap actief op het gebied van engagement met de onderliggende beheerders van beleggingsfondsen. Engagement duidt op het voeren van een actieve dialoog met de bedrijven waarin het fonds belegt over aspecten als milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur. Dit met als doel om beleid en uitvoering van het betreffende bedrijf in de gewenste richting te bewegen. Via de onderliggende vermogensbeheerders streeft het fonds ernaar dit te bewerkstelligen. De fiduciaire beheerder van het fonds spreekt de vermogensbeheerder aan op het ESG-beleid van de bedrijven waarin zij beleggen. Vermogensbeheerders die (te) lang bedrijven in portefeuille houden waarmee ESG-discussies worden gevoerd, worden uitgesloten door het fonds. Voor hen komen beleggingsfondsen van andere vermogensbeheerders in de plaats. Dit principe is ook van toepassing op 'passieve' beleggingsfondsen.

Met betrekking tot beleggingen in staatsobligaties heeft het fonds geen ambitie voor uitsluiting geformuleerd, maar is er wel het streven om te beleggen in groene obligaties. Uitgangspunt voor dergelijke beleggingen is evenwel dat de verwachte risico-rendementsverhouding minimaal gelijk moet zijn aan die van 'gewone' staatsobligaties.

Inzake beleggingen in onroerend goed heeft het fonds de ambitie om de onroerende zaken waarin belegd wordt, energiezuiniger te krijgen ten gevolge van milieubesparende maatregelen. De fiduciaire beheerder van het fonds tracht dit via engagement te realiseren.

De fiduciaire vermogensbeheerder draagt zorg voor de uitvoering van het MVB- beleid en rapporteert hierover per kwartaal aan het bestuur. Hierbij wordt inzicht gegeven in de uitgevoerde activiteiten, de effectiviteit daarvan, alsmede de invloed op de beleggingskosten, -rendementen en risico's.

7.8 Evaluatie van resultaten

Iedere maand controleert het bestuur of het vermogensbeheer wordt uitgevoerd conform de richtlijnen. Daarbij worden ook de risico's van het uitgevoerde beleid geëvalueerd en wordt eveneens gekeken naar de tijdigheid en de volledigheid van de beleggingsrapportages.

In de rapportage van de fiduciaire vermogensbeheerder wordt onder meer het volgende vastgelegd:

- de ontwikkeling van de dekkingsgraad;
- een gevoeligheidsanalyse van de dekkingsgraad bij extreme marktontwikkelingen;
- een uitsplitsing van het beleggingsrisico ten opzichte van het risicobudget;
- de ontwikkeling van de beleggingsportefeuille, gesplitst naar matchingportefeuille en rendementportefeuille;
- een uitsplitsing van de renteafdekking naar swaps en staatsobligaties van verschillende landen;
- de behaalde rendementen over de maand en vanaf het vorige jaar ultimo, gesplitst naar matchingportefeuille en rendementportefeuille en per beleggingscategorie;
- een toelichting op het rendement, het gevoerde beleid en de risicometing.

Op kwartaalbasis wordt er een additionele rapportage verstrekt met daarin een evaluatie van de rendementen van diverse managers, onderliggende informatie van diverse risicogegevens per beleggingsfonds en op lookthrough-basis en de gerealiseerde kosten.

Naast de rapportage van de fiduciaire vermogensbeheerder levert ook KAS Bank N.V. rapportages inzake de beleggingen, de performance, de mate waarin is voldaan aan de richtlijnen en de financiële risico's. Deze rapportages worden onafhankelijk van de fiduciaire vermogensbeheerder opgesteld en gereconcilieerd met de rapportages van de fiduciair vermogensbeheerder. Aan de hand van de rapportages van de custodian, die leidend zijn voor de formele vaststelling van posities en dekkingsgraden, kunnen de rapportages van de fiduciaire vermogensbeheerder worden gevalideerd.

Ten minste eenmaal per jaar evalueert het bestuur de resultaten van het strategische en tactische beleggingsbeleid en het risicobeheersingsbeleid. Het bestuur baseert zich daarbij met name op de rapportages van de custodian en de rapportages en adviezen van de fiduciaire vermogensbeheerder.

8. Premiebeleid

Als gevolg van de situatie van het gesloten pensioenfonds sinds 1 januari 2016 is het premiebeleid niet relevant voor het fonds. Het fonds kent nog wel een uitvoeringsovereenkomst die vanaf 2016 voor onbepaalde duur is gesloten met de voormalig aangesloten ondernemingen, vertegenwoordigd door Randstad Groep Nederland. In deze uitvoeringsovereenkomst, die in financiële zin uitsluitend betrekking heeft op de kosten verbonden aan de pensioenuitvoering, is vastgelegd dat de werkgever verplicht is tot de betaling van de uitvoeringskosten van de pensioenregeling (met uitzondering van de kosten verbonden aan de beleggingen). In geen geval kan de werkgever verplicht worden om aanvullende premiebetalingen of bijstortingen te doen. Ook kan de werkgever nimmer enige aanspraak doen gelden op de middelen van het fonds, ongeacht de financiële positie van het fonds.

9. Waarderingsgrondslagen van de balans

9.1 Balanswaardering van de beleggingen

De beleggingen zijn op de balans als volgt gewaardeerd:

- Activa en passiva worden voor zover niet anders vermeld gewaardeerd tegen nominale waarde.
- De waardering van onroerende zaken geschiedt op actuele waarde en wel tegen marktwaarde. Ongerealiseerde waardeverminderingen worden in de staat van lasten en baten verwerkt.
- Aandelen en andere niet-vastrentende waardepapieren worden gewaardeerd op actuele waarde. Ongerealiseerde waardeverminderingen worden in de staat van lasten en baten verwerkt.
- Obligaties en andere vastrentende waardepapieren worden gewaardeerd op actuele waarde. Ongerealiseerde waardeverminderingen worden in de staat van lasten en baten verwerkt.
- Deposito's e.d. worden gewaardeerd op nominale waarde.
- Vorderingen, overlopende activa en overige activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde, rekening houdend met een voorziening wegens oninbaarheid.
- Liquide middelen worden tegen nominale waarde opgenomen.
- Overige schulden en overlopende passiva worden tegen nominale waarde opgenomen.

9.2 Overige voorzieningen en reserves

Het fonds kent naast de voorziening pensioenverplichtingen de volgende passiva:

- Algemene reserve
- Beleggingsreserve
- Toeslagreserve

De genoemde balansposten worden hieronder toegelicht.

Algemene reserve

Deze reserve heeft ten doel het opvangen van niet expliciet gekwantificeerde risico's zoals het algemene uitvoeringsrisico, het kostenrisico en het risico van aanpassing van de gehanteerde actuariële grondslagen. De omvang van de algemene reserve wordt bepaald op grond van de methodiek van de vaststelling van het Minimaal Vereist Eigen Vermogen en kortheidshalve gesteld op 5% van de voorziening pensioenverplichtingen. Indien sprake is van een overschot dan wel een tekort in de Algemene Reserve ten gevolge van autonome ontwikkelingen zal het meerdere dan wel het mindere gesaldeerd worden met de Beleggingsreserve en / of de Toeslagreserve van het fonds.

Beleggingsreserve

De Beleggingsreserve heeft ten doel het opvangen van de risico's verbonden aan de beleggings- en verzekeringstechnische risico's van het fonds, welke vastgesteld worden aan de hand van de hiertoe door De Nederlandsche Bank voorgeschreven methodiek. De normering voor de Beleggingsreserve wordt zodanig vastgesteld, dat samen met de algemene reserve, het zogenaamd Vereist Eigen Vermogen aanwezig is. Het Vereist Eigen Vermogen is het vermogen dat behoort bij de evenwichtssituatie van het pensioenfonds (voor nominale aanspraken). In die evenwichtssituatie is het vermogen zodanig vastgesteld dat met de wettelijk vastgestelde zekerheidsmaat van 97,5% wordt voorkomen dat het fonds binnen één jaar beschikt over minder middelen dan de hoogte van de technische voorzieningen voor de pensioenverplichtingen. De hoogte van het Vereist Eigen Vermogen is op basis van het strategische beleggingsbeleid met inachtneming van de bepalingen van het nFTK ultimo 2017 vastgesteld op 13,3% ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen.

De vaststelling van de benodigde omvang van de Beleggingsreserve vindt jaarlijks op het einde van het kalenderjaar plaats. Beleggingsresultaten en eventuele overwaarde van de algemene reserve worden toegevoegd aan de Beleggingsreserve, tot het vereiste niveau. Indien de omvang van de reserve ontoereikend blijkt, is sprake van een reservetekort in de zin van het Financieel Toetsingskader. In een voorkomend geval zal door het bestuur van het fonds een herstelplan worden opgesteld dat voorziet in een herstel van de financiële positie van het fonds tot het vereiste niveau binnen een tijdsbestek van uiterlijk tien jaar. Indien sprake is van een reservetekort zal er geen sprake zijn van toeslagverlening op grond van de financiële positie van het fonds.

Toeslagreserve

De Toeslagreserve heeft ten doel de toekomstige toeslagverlening aan de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te faciliteren. De omvang van de Toeslagreserve is gelijk aan de overwaarde van het fonds buiten de voorziening pensioenverplichtingen, de algemene reserve en de Beleggingsreserve. De Toeslagreserve wordt gevoed door de toevoeging van beleggingsresultaten en technische resultaten voor zover deze niet benodigd zijn ten behoeve van de omvang van de Beleggingsreserve. De bepaling van de jaarlijks vast te stellen toeslagverlening vindt plaats op basis van besluitvorming door het bestuur en wordt mede bepaald op basis van de dekkingsgraad van het fonds en het daartoe bepaalde beleid zoals beschreven in hoofdstuk 5 van deze ABTN. De omvang van de Toeslagreserve is in beginsel onbeperkt.

10. Weerstandsvermogen en sturingsmiddelen

10.1 Risico's bij bereiken doelstellingen

De belangrijkste risico's die de onverminderde uitvoering van de reglementaire bepalingen in het algemeen bedreigen zijn de risico's in verband met:

- Beleggingen
- Sterfte en arbeidsongeschiktheid

De beleggingsrisico's zijn uiteindelijk voor rekening van de deelnemers. Door de vorming van de Beleggingsreserve en de Toeslagreserve, welke als buffer fungeren, komt het beleggingsresultaat ter beschikking voor pensioenaanpassingen in positieve dan wel negatieve zin ('kortten'). In beginsel wordt getracht om door een beheersing van het beleggingsrisico de kans op korten van pensioenen zo klein mogelijk te maken.

De beperkte resterende technische risico's op sterfte en arbeidsongeschiktheid worden gedekt vanuit de genoemde reserves. Als algemene buffer voor technische risico's is de Algemene reserve beschikbaar.

10.2 Omvang weerstandsvermogen

Omdat uiteindelijk het beleggingsrisico voor rekening van de deelnemers komt, heeft het weerstandsvermogen bij het fonds niet dezelfde betekenis als bij veel andere pensioenfondsen. Het aanwezige weerstandsvermogen heeft primair niet tot doel om garanties te bieden, maar om de kans dat de deelnemers met de negatieve aspecten van de risico's geconfronteerd zullen worden, zo beperkt mogelijk te houden. De ondergrenzen zoals omschreven in hoofdstuk 3.4 ten aanzien van de risicohouding geven aan welke mate van risicobereidheid door het bestuur is vastgelegd. De beoogde omvang van het weerstandsvermogen is hiermee in overeenstemming.

10.3 Jaarlijkse toetsing

De toetsing in hoeverre het gevoerde beleid tot het gewenste resultaat vindt jaarlijks plaats aan de hand van de door het fonds en adviseurs uitgebrachte rapportages. Rapportages over de samenstelling van de beleggingsportefeuille en over de beleggingsresultaten en risico's vinden per kwartaal plaats.

10.4 Inzet en effectiviteit van sturingsmiddelen

Jaarlijks laat het bestuur door de actuaris een analyse maken van de voornaamste winst- en verliesbronnen van het fonds. Het bestuur beschikt in principe over het beleggingsbeleid als sturingsmiddel. In beginsel voert het fonds eens per drie jaar een ALM-studie uit om het optimale beleggingsbeleid vast te stellen bij een acceptabele kans op korting van opgebouwde pensioenen.

Onderstaand wordt nader ingegaan op de sturingsmiddelen die het fonds ten dienste staan om in een situatie van een tekort de financiële positie van het fonds te versterken.

Algemeen

Als gevolg van de situatie van het gesloten pensioenfonds per 1 januari 2016 is er geen koppeling meer tussen de inhoud van de pensioenovereenkomst van de werknemers van de voormalig aangesloten ondernemingen en het reglement van Stichting Pensioenfonds Randstad. Dat betekent dat het bestuur in beginsel zelfstandig kan besluiten over eventuele toekomstige wijzigingen in het pensioenreglement. Deze zullen in de regel voortvloeien uit wijzigingen in wet- en regelgeving of op fiscaal gebied. Wijzigingen hebben in beginsel geen invloed op reeds opgebouwde pensioenaanspraken en uitkeringen. Uitsluitend besluitvorming over onderwerpen als toeslagverlening en korting van aanspraken kunnen gevolgen hebben voor de in het verleden opgebouwde rechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Indien noodzakelijk kan het bestuur van het pensioenfonds overgaan tot aanpassing van het pensioenreglement indien dat noodzakelijk wordt geacht om het herstel van de financiële positie van het pensioenfonds te bewerkstelligen.

Herstelkracht zonder inzet van beleidswijzigingen

Uitgaande van de uitgangspunten van het beleggingsbeleid zal in geval van een tekortsituatie zonder wijziging van beleidsuitgangspunten al een zekere mate van herstel langs 'natuurlijke weg' plaatsvinden. Daarbij zijn de bronnen voor herstel voornamelijk te vinden in het verwachte overrendement op de beleggingen. Vanwege de toepasselijkheid van een herstelplan berekent het fonds jaarlijks of het in staat wordt geacht om vanaf de op dat moment geldende dekkingsgraad binnen de wettelijke termijn te kunnen herstellen tot het niveau van het Vereist Eigen Vermogen.

Premiebeleid

Vanaf 1 januari 2016 kent het fonds geen actieve deelnemers meer. Om die reden wordt het premiebeleid buiten beschouwing gelaten als sturingsmiddel.

Toeslagbeleid

Stichting Pensioenfonds Randstad kent een systematiek van toeslagverlening, waarbij de hoogte van de jaarlijkse toeslag ('indexatie') wordt vastgesteld aan de hand van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds per ultimo jaar. Het kunnen verlenen van een toekomstbestendige indexatie vormt daarbij het uitgangspunt. Indien de beleidsdekkingsgraad zich onder de grens van 115% bevindt, vindt er geen

toeslagverlening plaats. Als zodanig vormt het toeslagbeleid derhalve geen sturingsinstrument in geval van tekorten.

Beleggingsbeleid

In het beleggingsplan is, binnen de kaders van het strategische beleggingsbeleid, de beleggingsmix van het fonds voor het betreffende jaar vastgesteld. Daarbinnen wordt aan de fiduciaire vermogensbeheerder enige ruimte gegeven om binnen vastgelegde bandbreedtes, tactisch beleid te voeren. Daarbij is het aantal beleggingscategorieën vastgelegd en beschreven in het beleggingsplan. De fiduciaire vermogensbeheerder zal, afhankelijk van de marktomstandigheden en verwachtingen, deze risicoruimte kunnen inzetten.

Indien zou blijken dat een gewenst of vereist herstel van de dekkingsgraad niet volgens het vereiste traject zou verlopen, is een aanpassing van het beleggingsbeleid in beginsel niet automatisch aan de orde. Een verlaging van het beleggingsrisico beperkt het herstelvermogen van het fonds en wordt om die reden op de lange termijn niet noodzakelijkerwijs in het voordeel van de deelnemers gezien. Wel wordt bij de bepaling van de mate van te nemen beleggingsrisico gekeken naar de aanwezige buffers en de gevolgen van mogelijke schokken.

Pensioenbeleid

Gegeven de omstandigheid dat er binnen het fonds vanaf 1 januari 2016 geen opbouw van aanspraken plaatsvindt (met uitzondering van de reeds gefinancierde opbouw ten behoeve van arbeidsongeschikten), is ook de sturingskracht van het pensioenbeleid marginaal. Om deze reden wordt het pensioenbeleid door het bestuur niet als sturingsmiddel aangemerkt.

Korten van aanspraken en ingegane pensioenen

Stichting Pensioenfonds Randstad kent als uitvoerder van een zogenaamde 'CDC-regeling' reeds jaren de reglementair vastgelegde mogelijkheid om de pensioenaanspraken en -rechten te korten indien de financiële positie van het fonds hiertoe aanleiding geeft. In 2014 heeft de inzet van een kortingsmaatregel in het kader van een herstelplan ook daadwerkelijk plaatsgevonden. Gegeven het gebrek aan andere sturingsmogelijkheden is er in geval van een tekort en een ontoereikend herstel uit hoofde van het beleggingsbeleid voor het bestuur geen andere keuze dan het kortingsinstrument toe te passen om de beoogde financiële positie binnen de termijnen van het herstelplan te bereiken. Indien het kortingsinstrument op enig moment wordt toegepast, zal een te verdelen korting met inachtneming van de bepalingen van het nFTK verspreid worden over een periode van 10 jaren. Door gebruik te maken van deze 'uitsmeertermijn' van 10 jaren zullen de directe gevolgen van een korting voor met name de pensioengerechtigden naar verwachting beheersbaar en acceptabel zijn. De bovengrens die het bestuur daartoe aan de omvang van de maximale jaarlijkse korting heeft gesteld, bedraagt 1,0%. Het bestuur is van mening dat het hanteren van een periode van 10 jaren, gelet op de 'jonge' kenmerken van het gesloten pensioenfonds, de komende jaren niet zal leiden tot het 'doorschuiven' van de slechte resultaten naar toekomstige generaties. Ten eerste kent het fonds vanaf 1

juli 2015 geen nieuwe toetreders meer, ten tweede is het overgrote deel van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden nog dusdanig (relatief) jong dat een termijn van 10 jaren door de meeste van deze personen volledig binnen de omgeving van het fonds dan wel een rechtsopvolger zal worden doorgebracht.

11. Administratieve organisatie en interne controle

11.1 Uitvoering bedrijfsprocessen en uitbesteding

Het pensioenfonds is verantwoordelijk voor de correcte uitvoering van alle uit te voeren bedrijfsprocessen. Deze bedrijfsprocessen hebben met name betrekking op:

1. het verzamelen, onderhouden en up-to-date houden van gegevens van arbeidsongeschikten, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden;
2. de berekening van pensioenrechten uitgaande van de basisgegevens en van mutatiegegevens, en mededeling daaromtrent aan de deelnemers;
3. het verzorgen van voorlichting aan de pensioengerechtigden, arbeidsongeschikten, gewezen deelnemers of hun nagelaten betrekkingen inzake hun individuele pensioenrechten en over de pensioenregeling in het algemeen;
4. excasso van pensioenuitkeringen en incasso van premiebijdragen;
5. boekhouding en verslaglegging;
6. het beleggen van de middelen van het pensioenfonds.

Het pensioenfonds heeft alle genoemde bedrijfsprocessen uitbesteed aan derde partijen. Aan deze uitbesteding(en) zijn voor het fonds risico's verbonden. Het bestuur heeft daarom beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen. Dit beleid is vastgelegd in een beleidsplan uitbesteding. De definitie van uitbestede activiteiten luidt daarbij als volgt:

Het door derden op structurele basis laten leveren van diensten, goederen of faciliteiten die deel uitmaken van de met de uitvoering van de pensioenregeling samenhangende bedrijfsprocessen, met uitzondering van activiteiten die onder de noemer 'inkoop' worden gekwalificeerd.

Het bestuur heeft op basis van deze definitie bepaald welke taken binnen de uitvoering van de werkzaamheden van het fonds onder de werkingssfeer van het uitbestedingsbeleid vallen. Het bestuur bepaalt of wijzigingen op grond van veranderende inzichten of veranderingen in de werkzaamheden van het fonds leiden tot een aanpassing van de werkingssfeer van het uitbestedingsbeleid.

11.2 Doel en reikwijdte van het uitbestedingsbeleid

Het bestuur streeft de doelstellingen van het pensioenfonds na met betrekking tot onder meer kwaliteit, continuïteit en integriteit van de dienstverlening. Het uitbestedingsbeleid heeft als doel te waarborgen dat ook bij uitbesteding van activiteiten de doelstellingen van het fonds gewaarborgd blijven – en

daarmee de reputatie en integriteit bewaakt blijft. De waarborging komt tot uiting in de selectie, monitoring en evaluatie van de uitbestede activiteiten en processen. Ook in geval van verlenging van overeenkomsten inzake uitbesteding worden de uitgangspunten van het uitbestedingsbeleid toegepast.

Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op werkzaamheden die betrekking hebben op de primaire bedrijfsprocessen van het fonds of hier direct ondersteunend aan zijn, en waarvan de totale omvang van de opdracht meer dan € 50.000,- excl. btw bedraagt. Voor opdrachten met een opdrachtsom kleiner dan € 50.000,- excl. btw wordt marktwerking gewaarborgd door een offerte-aanvraag in concurrentie of door benchmarking, afhankelijk van de aard en omvang van de uit te besteden c.q. in te kopen activiteiten of processen.

In alle gevallen is selectie gebaseerd op een prijs-/kwaliteitsbeoordeling. Bij opdrachten waarop het uitbestedingsbeleid niet van toepassing is, wordt de uitbesteding gerealiseerd in overeenstemming met het uitbestedingsbeleid waarbij op grond van praktische overwegingen besloten kan worden om aan sommige punten van het beleid geen uitvoering te geven.

11.3 Werkzaamheden die niet mogen worden uitbesteed

De volgende werkzaamheden mogen conform de Pensioenwet niet worden uitbesteed:

- a) taken en werkzaamheden van personen die het dagelijks beleid bepalen, daaronder mede verstaan het vaststellen van beleid en het afleggen van verantwoording over het gevoerde beleid;
- b) werkzaamheden waarvan uitbesteding de verantwoordelijkheid van de uitvoerder voor de organisatie en beheersing van bedrijfsprocessen en het toezicht daarop kan ondermijnen;
- c) indien de uitbesteding een belemmering kan vormen voor een adequaat toezicht op de naleving van het bij of krachtens de van toepassing zijnde wet- en regelgeving bepaalde.

11.4 Beschrijving uitbestedingsbeleid

Het bestuur van het fonds blijft eindverantwoordelijk voor, en behoudt volledige zeggenschap over de uitbestede activiteiten of processen. Dit geldt ook onverminderd wanneer uitbesteding plaatsvindt van derden aan weer andere partijen ('onderuitbesteding'). Dit betekent dat het bestuur zicht moet hebben op de keten van uitbesteding. Onderuitbesteding mag alleen als het bestuur hierover vooraf geïnformeerd wordt.

In geval van uitbesteding (ook van derden aan andere partijen) zorgt het bestuur ervoor dat het fonds voldoende waarborgen verkrijgt voor het handhaven van een beheerste en integere bedrijfsvoering,

alsmede dat de leverancier maatregelen treft onder meer inzake fraudepreventie, bescherming (persoons)gegevens, geheimhouding en operationeel risicomanagement. Het bestuur zal niet tot uitbesteding overgaan indien de leverancier niet aan deze voorwaarden kan voldoen.

In geval van uitbesteding voert het bestuur een systematische analyse uit van de risico's die samenhangen met de uitbesteding van activiteiten en processen, waaronder begrepen de risico's die samenhangen met de uitwisseling van persoonsgegevens. In verband met de geanalyseerde risico's neemt het bestuur beheersmaatregelen. Het bestuur zorgt ervoor te doorgronden wat de uitbestede activiteiten inhouden, gefundeerde beslissingen met betrekking tot de uitbestede activiteiten te nemen en het werk van de leverancier te monitoren. Per specifieke uitbesteding wordt de risicobeheersing op logische wijze uitgewerkt aan de hand van drie 'pijlers', te weten:

- Kwaliteit:
Is de dienstverlening kwalitatief goed genoeg? Tijdig, juist en volledig?
- Continuïteit:
Is de continuïteit van de dienstverlening voldoende gewaarborgd?
- Integriteit:
Is de integriteit van de organisatie, personen en systemen, voldoende gewaarborgd?

Bij iedere uitbesteding is uitgangspunt dat werkzaamheden op het gebied van strategische advisering, uitvoering, monitoring en controle bij verschillende, onafhankelijk van elkaar opererende professionele partijen neergelegd worden. Dit in kader van scheiding van functies.

Bij besluitvorming betreffende uitbesteding wordt de gedragscode van het fonds in acht genomen met betrekking tot het melden van een (potentieel) belangenconflict en de betrokkenheid van belanghebbende partijen. Hiermee wordt voorkomen dat een besluit wordt genomen op basis van andere belangen dan die van het fonds, of de schijn hiervan wordt gewekt.

Het fonds legt de afspraken met de leverancier betreffende de uitbestede activiteiten en processen vast in een schriftelijke overeenkomst. Deze overeenkomst dient het geheel van relevante aspecten betreffende de uitbestede activiteiten of processen te omvatten, zoals aard, kwaliteit, tijdigheid, servicegraad, deskundigheid, informatievoorziening, eigendom van gegevens en verplichting tot naleving van relevante wet- en regelgeving. De overeenkomst moet ook waarborgen dat de aansprakelijkheid van de leverancier niet zodanig beperkt is, dat schade, ontstaan ten gevolge van wanprestatie of onrechtmatige daad door de leverancier of door haar ingeschakelde derden jegens het fonds, niet of niet in voldoende mate op de leverancier of bedoelde derden kan worden verhaald. Bovendien moet de overeenkomst waarborgen dat de leverancier aan de toezichthouder(s) van het fonds alle gevraagde inlichtingen – met inachtneming van eventueel wettelijke geheimhoudingsverplichtingen – verstrekt, de toezichthouder(s) desgevraagd de toegang verschaft tot de relevante boeken en administratieve bescheiden en de aanwijzingen van de toezichthouder(s) zal opvolgen die verband houden met de door

het pensioenfonds uitbestede bedrijfsprocessen. Er dienen daarnaast in de overeenkomst afspraken te worden gemaakt over de wijze waarop deze wordt beëindigd, en over de wijze waarop wordt gewaarborgd dat het fonds de uitbestede activiteiten na beëindiging van de overeenkomst (weer) zelf kan uitvoeren of door een andere leverancier kan laten uitvoeren.

Overige uitgangspunten zijn:

- Het uitbestedingsbeleid van het fonds voldoet aan de van toepassing zijnde wet- en regelgeving;
- Het uitbestedingsbeleid wordt elke twee jaar door het bestuur geëvalueerd;
- Bij de keuze van een leverancier wordt rekening gehouden met toekomstige ontwikkelingen van het fonds;
- Bij het afscheid van een leverancier wordt een exitgesprek gevoerd;
- Het bestuur draagt zorg voor een adequate beschrijving van (wijziging in) de uitbesteding in de actuariële en bedrijfstechnische nota van het fonds;
- Het bestuur doet verslag van (wijziging) in de uitbesteding in het jaarverslag van het fonds.

11.5 Selectieproces leveranciers

Het bestuur waarborgt een effectief proces voor leveranciersselectie. Dit proces bevat in ieder geval de volgende onderdelen:

- Risicoanalyse;
- Lijst met potentiële leveranciers;
- RFP (request for proposal) / offerteverzoek;
- Selectiebesluit;
- Opstellen van schriftelijke overeenkomst.

Desgewenst kan de lijst met potentiële leveranciers een 'longlist' zijn die later wordt verkort in een 'shortlist'. De selectie van 'longlist' naar 'shortlist' geschiedt aan de hand van een RFI (request for information) / informatieverzoek.

Genoemde risicoanalyse kent in ieder geval de volgende onderdelen:

- een beschrijving van de uit te besteden activiteiten of processen;
- de te verwachten impact van uitbesteding van deze activiteiten of processen;
- een kosten/batenanalyse van uitbesteding van deze activiteiten of processen;
- een analyse van de gerelateerde risico's en de vereiste toezichtmaatregelen;
- de afspraken over de wijze waarop de uit te besteden activiteiten of processen worden uitgevoerd.

11.6 Eisen aan leveranciers en aanbod van diensten

Een leverancier die in aanmerking komt om de uit te besteden activiteit of het proces te gaan uitvoeren, dient in ieder geval te voldoen aan eisen op het gebied van financiële gezondheid. De leverancier dient te beschikken over de vereiste operationele en technische vaardigheden, kwaliteitsnormen, goede naam en competenties. De leverancier dient de continuïteit van dienstverlening te waarborgen en zeker te stellen dat het fonds de activiteiten of processen na beëindiging van de overeenkomst weer zelf kan uitvoeren of door een derde kan laten uitvoeren.

Bij voorkeur beschikt de leverancier over een ISAE-3402 type II verklaring of een gelijkwaardige certificering, of een gelijkwaardige aantoonbare zekerheid. Deze dient van toepassing te zijn op de uitbestede processen. De leverancier moet beschikken over de benodigde vergunningen en voldoen aan de algemene kwaliteitsnormen. De leverancier dient het pensioenfonds in staat te stellen om blijvend te voldoen aan wet- en regelgeving.

Op verzoek van de toezichthouder(s) van het fonds worden relevante gegevens ter beschikking gesteld aan deze toezichthouder(s), die tevens de mogelijkheid hebben om onderzoek ter plaatse te doen of te laten doen ('right to examine').

Ook dient het fonds in de gelegenheid te worden gesteld om onderzoek ter plaatse te doen of te laten doen bij de leverancier, inclusief het controlerecht van door het fonds aangestelde auditors, actuarissen en accountants ('right to audit'). De leverancier dient te beschikken over een gedragscode die ten minste gelijkwaardig is aan die van het fonds, alsmede een incidentenregeling die ten minste gelijkwaardig is aan die van het fonds. Ook dient de leverancier te beschikken over een klokkenluidersregeling die ten minste gelijkwaardig is aan die van het fonds. De leverancier dient informatie te geven over zijn interne beloningsbeleid – zodat het bestuur kan beoordelen of dit voldoende beheerst is opgezet en dient waarborgen te verstrekken over de getroffen c.q. te treffen maatregelen inzake fraudepreventie.

Aan het definitieve aanbod van de beoogde leverancier worden strikte eisen gesteld. Het aanbod moet in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving, het uitbestedingsbeleid en ander beleid van het fonds. Verder dient het aanbod te voldoen aan het offerteverzoek. Prijsstelling dient inzichtelijk en marktconform te zijn, waarbij eventuele initiële kosten apart worden aangegeven.

De voorgestelde afspraken moeten specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden zijn. Het fonds moet de mogelijkheid hebben wijzigingen aan te brengen in de wijze waarop de uitvoering van de activiteiten en processen door de leverancier geschiedt. De door de uitbestedingspartij te leveren rapportages moeten het ten minste mogelijk maken dat het pensioenfonds aan de wettelijke en de contractuele verplichtingen kan voldoen. Het aanbod moet een voorstel voor periodieke evaluatie bevatten. Tot slot dient de aansprakelijkheid voor de uitbestede activiteiten en processen adequaat geregeld te zijn.

11.7 Continuïteit van uitbesteding

Naast een zorgvuldige selectie van de leverancier die voldoet aan de hierboven beschreven eisen, dienen de uitbestede activiteiten of processen gedurende de periode van uitbesteding te worden gecontroleerd, zodat kwaliteit, continuïteit en integriteit gewaarborgd zijn. Waarborging hiervan vindt plaats door het gelijktijdig met het afsluiten van de uitbestedingsovereenkomst opstellen van een *service level agreement* (SLA) of dienstverleningsovereenkomst met de leverancier, waarin specifiek taken, bemensing, op te leveren producten en rapportages, kwaliteits- en serviceniveaus, tijdsafspraken en/of boetebedingen zijn beschreven.

Onderdeel van deze afspraken zijn periodieke (risico)rapportages door de leverancier waarin naast de gebruikelijke en/of voor de hand liggende informatie ook gerapporteerd wordt over klachten, incidenten en uitzonderingen. Bij voorkeur is de opzet van deze rapportages gebaseerd op de drie pijlers van risicobeheersing van uitbesteding van het fonds, te weten: kwaliteit, integriteit en continuïteit.

11.8 Beoordeling van uitbesteding

Het bestuur toetst regelmatig of de manier waarop de uitbestede activiteiten of processen worden uitgevoerd in overeenstemming is met de gemaakte afspraken. Het bestuur doet dit door middel van:

- De periodieke rapportage, zoals in de vorige paragraaf vermeld;
- Andere periodieke rapportages van de leverancier, waarin naast de gebruikelijke informatie ook gerapporteerd wordt over klachten, incidenten en uitzonderingen;
- Periodieke audits bij de leverancier of rapportage over de stand van zaken met betrekking tot aanbevolen verbeteringen voortkomend uit ISAE-3402-rapportages of daarmee vergelijkbare rapportages;
- Periodiek overleg en evaluatie met de leverancier over de uitvoering van de activiteiten of processen.

11.9 Uitbestedingsrelaties

De volgende uitbestedingspartijen zijn door het fonds onderkend:

Activiteiten / processen	Leverancier	Sinds
Fiduciair vermogensbeheer	Kempen Capital Management	2008
Beleggingsadministratie en custody	KAS Bank	2004
Actuariële advisering	Mercer	< 1998
Pensioenadministratie en communicatie <ul style="list-style-type: none"> • W.o.: ondersteuning pensioenadministratiesysteem 	Randstad Groep Nederland ¹ <ul style="list-style-type: none"> • Idella 	2016 <ul style="list-style-type: none"> • 2000
Financiële administratie	Randstad Groep Nederland ²	2016
Directie (beleidsvoorbereiding) en secretariaat (bestuursondersteuning)	Randstad Groep Nederland ³	2016

11.10 Beveiliging van persoonsgegevens

De beveiliging van de persoonsgegevens die het pensioenfonds beheert is een belangrijk aandachtspunt. Met de partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed zijn afspraken gemaakt inzake de wijze waarop deze gegevens behandeld dienen te worden. Concreet betreft het Randstad Groep Nederland en Idella. Met beide partijen zijn bewerkersovereenkomsten afgesproken, waarin is vastgelegd welke handelingen er met de persoonsgegevens mogen worden verricht, hoe deze gegevens dienen te bewaard en op welke wijze er gehandeld dient te worden op het moment dat er sprake zou zijn van een zogenaamd 'datalek'. Indien één van deze partijen constateert dat persoonsgegevens mogelijk op oneigenlijke wijze bij derden zijn beland, is de betreffende partij verplicht om dit datalek binnen 24 uur te melden aan het pensioenfonds. Het pensioenfonds zal vervolgens binnen 72 uur na de constatering van het datalek de melding bij de Autoriteit Bescherming Persoonsgegevens melden.

De kwaliteit van de bescherming van persoonsgegevens vormt een criterium bij de beoordeling van de uitvoering door de partijen aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed.

¹ Tot en met 2015 waren deze activiteiten uitbesteed aan Randstad Holding (RSH). Door de overgang van het Pensioenbureau van RSH naar Randstad Groep Nederland (RGN), is vanaf 2016 RGN de leverancier hiervoor geworden. Het Pensioenbureau is feitelijk onveranderd. De uitbesteding van deze activiteiten aan RSH gaat terug tot 1968.

² Idem

³ Idem

12. Risicobeheersing

12.1 Uitgangspunten voor risicobeheersing

Het Randstad-pensioenfonds wordt bij het streven om zijn doelstellingen te bereiken met verschillende en wisselende onzekerheden geconfronteerd. Voor het bestuur van het pensioenfonds is van belang om vast te stellen welke mate van onzekerheid als acceptabel wordt beschouwd. Onzekerheid biedt zowel risico's als kansen. Integraal risicomanagement stelt het bestuur in staat om op een efficiënte en effectieve wijze met deze onzekerheid en de hieraan verbonden risico's en kansen om te gaan. Bij integraal risicomanagement wordt zowel aandacht besteed aan financiële risico's als aan niet-financiële risico's. Het pensioenfonds streeft ernaar om de risico's doorlopend in kaart te brengen en de juiste maatregelen te treffen om deze risico's te kunnen mitigeren en vervolgens te monitoren.

Het belangrijkste uitgangspunt voor het integraal risicomanagement wordt gevormd door de missie, visie en strategie van het pensioenfonds. Deze dienen als leidraad voor het formuleren van de doelstellingen op het gebied van strategie, operatie, rapportage, compliance en vermogensbeheer. Een risico is alleen relevant als het de realisatie van de doelstellingen van het pensioenfonds zou kunnen hinderen.

De missie van het pensioenfonds is om de opgebouwde pensioenen binnen het gesloten fonds te waarborgen en zorgvuldig te beheren, waarbij gestreefd wordt naar het realiseren van toekomstige toeslagverlening. Het pensioenfonds stelt zich ten doel om al het noodzakelijke te doen om het zelfstandig voortbestaan van het gesloten fonds op gedegen en verantwoorde wijze vorm te geven. De uitlegbaarheid van het gevoerde en te voeren beleid is daarbij een voorwaarde.

Bij de vaststelling van het risicomanagement is daarnaast de risicobereidheid van groot belang. De risicobereidheid geeft aan in welke mate het fonds bereid is op om geaggregeerd niveau risico's te accepteren bij het nastreven van de strategische doelstellingen. De risicobereidheid stelt daarmee de grenzen vast waarbinnen de strategie van het fonds uitgevoerd kan worden. De integrale risicomanagementaanpak richt zich op alle financiële en niet-financiële risico's die de doelstellingen van het fonds, en daarmee die van haar stakeholders, kunnen schaden.

12.2 Financiële risicobereidheid

Het algemene uitgangspunt van het beleid van het fonds is om de in het verleden uitgevoerde pensioenovereenkomst na te komen met behulp van de voor het fonds beschikbare sturingsmiddelen. De financiële positie van het gesloten pensioenfonds wordt, bij gebrek aan premiestroom en zonder opbouw van nieuwe pensioenrechten, vrijwel volledig gestuurd via de middelen uit beleggingsopbrengsten. Het risico van niet toereikende beleggingsopbrengsten, waardoor de ingegane pensioenen en pensioenaanspraken verlaagd zouden kunnen worden, ligt op grond van het reglement volledig bij de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Het beleid van het fonds is daarom zodanig ingericht dat onder een breed scala van omstandigheden op lange termijn naar verwachting een zo stabiel mogelijk pensioen wordt uitgekeerd, terwijl de kans op korten in enig jaar zoveel als redelijkerwijs mogelijk wordt beperkt.

Dit beleid is vertaald in een risicohouding die feitelijk twee vormen kent: een voor de korte termijn en een voor de lange termijn. Als maatstaf voor de risicohouding voor de korte termijn hanteert het fonds de evenwichtsdekkingsgraad, de dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen (VEV) van het fonds. Het bestuur heeft de deze risicohouding vastgesteld op een VEV tussen 109,9% en 121,0%. Het VEV kan fluctueren door verschuivingen in de strategische beleggingsmix van het fonds, maar mag niet buiten deze grenzen terechtkomen.

De risicohouding voor de lange termijn is uitgedrukt in het (niet-gekwantificeerde) streven dat de kans op het korten van de ingegane pensioenen en aanspraken zeer beperkt dient te zijn en dat de ondergrens van het verwachte reële (langetermijn)pensioenresultaat - zoals gedefinieerd in de haalbaarheidstoets - op fondsniveau 75% is. Als een slechtweersscenario zich voordoet, is de maximaal aanvaardbare afwijking 35% van deze ondergrens. Daarnaast heeft het bestuur bepaald dat in geval het onverhoopt noodzakelijk is dat een korting op de pensioenen moet worden doorgevoerd, deze korting maximaal 1% per jaar mag bedragen. Op grond hiervan is een concrete ondergrens voor de beleidsdekkingsgraad van het fonds bepaald, de 'kritieke dekkingsgraad'. Deze lag in 2017 op een niveau van 95%. Vanaf een beleidsdekkingsgraad op dit niveau wordt het fonds geacht om over voldoende herstelvermogen te beschikken om zonder aanvullende kortingen tijdig te kunnen herstellen tot het niveau van het vereist eigen vermogen (VEV). Jaarlijks wordt de kritieke dekkingsgraad opnieuw berekend.

12.3 Niet-financiële risicobereidheid

De niet-financiële risicobereidheid van het pensioenfonds laat zich lastiger duiden. Als uitgangspunt geldt dat het pensioenfonds in beginsel een foutloze administratie en dienstverlening aan zijn deelnemers en pensioengerechtigden nastreeft. Het volledig mitigeren van alle denkbare operationele risico's in de uitvoering is echter (te) kostbaar en daarom accepteert het pensioenfonds een beperkt restrisico.

Vanwege het gesloten karakter van het pensioenfonds is de afhankelijkheid van omgevingsfactoren zoals aangesloten ondernemingen minimaal. Wel accepteert het fonds de risico's die samenhangen met mogelijk wijzigende regelgeving en veranderende opvattingen in de werkwijze van de toezichhouder. Deze omgevingsrisico's kunnen namelijk ook kansen bieden om de missie van het fonds te realiseren.

12.4 Uitvoering risicoanalyse

Voor de beheersing van de risico's hanteert het bestuur een uitgebreide risicoanalyse. Het bestuur heeft de voor het pensioenfonds relevante risico's in kaart gebracht. De risico's zijn toebedeeld aan de bestuursleden op basis van hun expertisegebied. De bestuursleden hebben als taak om de risico's te beoordelen naar kansen en mogelijke impact voor het fonds. Dit resulteert in een totaaloverzicht van 27 relevante risico's , die zijn onderverdeeld naar de categorieën financiële risico's (17 stuks) en niet-financiële risico's (10 stuks).

Voor wat betreft de kansen op het voordoen van specifieke risico's hanteert het pensioenfonds de volgende indeling:

Kans-classes:	
1	<div style="background-color: #008000; color: white; padding: 2px;">zeer onwaarschijnlijk</div> Het is onwaarschijnlijk dat dit risico optreedt in de komende 36 maanden.
2	<div style="background-color: #ffff00; padding: 2px;">onwaarschijnlijk</div> Het is mogelijk dat dit risico optreedt in de komende 36 maanden.
3	<div style="background-color: #ffa500; padding: 2px;">mogelijk</div> Het is mogelijk dat dit risico optreedt in de komende 12 maanden.
4	<div style="background-color: #ffa500; padding: 2px;">waarschijnlijk</div> Het is vrijwel zeker dat dit risico optreedt in de komende 12 maanden.
5	<div style="background-color: #ff0000; color: white; padding: 2px;">zeer waarschijnlijk</div> Het is vrijwel zeker dat dit risico meer dan eenmaal optreedt in de komende 12 maanden

Ten aanzien van de impact die risico's met zich meebrengen wordt door het pensioenfonds de volgende indeling aangehouden:

Impact-classes	
1	<div style="background-color: green; color: white; padding: 2px; display: inline-block;">minimaal</div> Minimale negatieve gevolgen voor realiseren van missie of doelstellingen van het fonds.
2	<div style="background-color: yellow; padding: 2px; display: inline-block;">klein</div> Geen materiële impact op het bereiken van de missie of doelstellingen van het fonds.
3	<div style="background-color: orange; padding: 2px; display: inline-block;">middelmatig</div> Materiële impact op het bereiken van missie en doelstellingen van het fonds.
4	<div style="background-color: darkorange; padding: 2px; display: inline-block;">hoog / groot</div> Sterk verminderde mogelijkheid om missie en doelstellingen te realiseren.
5	<div style="background-color: red; color: white; padding: 2px; display: inline-block;">maximaal</div> Verlies van de mogelijkheid om de activiteiten van het fonds voor te zetten. Liquidatie.

In eerste instantie worden zowel de kans als impact beoordeeld vanuit de bruto-sfeer, dus zonder inachtneming van de risicobeheersende maatregelen die het pensioenfonds getroffen heeft. De inzet van beheersmaatregelen leidt in de meeste gevallen tot een verlaging van de kans en/of impact van de gesignaleerde risico's. Het resulterende netto-risico wordt op basis van de onderstaande schaal gewaardeerd:

Risicoprofiel (netto) + risicobereidheid	
1-3	<div style="background-color: green; color: white; padding: 2px; display: inline-block;">goed beheerst</div> Vergt normale bestuurlijke aandacht
4-5	<div style="background-color: yellow; padding: 2px; display: inline-block;">voldoende beheerst</div> Risico acceptabel, maar bewaking vereist
6-10	<div style="background-color: orange; padding: 2px; display: inline-block;">risicovol</div> Risico zorgwekkend, verdere beheersing vereist
> 10	<div style="background-color: red; color: white; padding: 2px; display: inline-block;">hoog risico</div> Risico onacceptabel, directe beheersing nodig

Naast de inschatting van het netto-risico wordt ook de risicobereidheid per risico door het bestuur vastgesteld aan de hand van dezelfde schaal. Zo kan het gebeuren dat bepaalde netto-risico's als risicovol worden beschouwd, maar desondanks geen specifieke aandacht behoeven omdat voor dat risico een hogere mate van risicobereidheid bestaat. Als er risico's zijn waarvan het netto-risico hoger wordt ingeschat dan de risicobereidheid aangeeft, is de conclusie dat het risico niet voldoende wordt beheerst en dat er aanvullende beheersingsmaatregelen noodzakelijk zijn.

12.5 Bestuurlijk proces van risicobeheersing

Het proces van integraal risicomanagement is een doorlopend bestuurlijk proces. Daartoe worden de risico's periodiek beoordeeld en besproken en worden mogelijke nieuwe risico's gesignaleerd en ingeschat. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de inzet van mogelijke nieuwe of alternatieve

beheersmaatregelen. Daartoe hanteert het bestuur een vaste werkwijze voor een periodieke bespreking van de risico's. Gedurende een kalenderjaar worden alle onderkende risico's besproken. Ieder bestuurslid is op basis van de binnen het bestuur afgesproken verdeling van aandachtsgebieden primair verantwoordelijk voor de daarbij behorende risico's. Het betreffende bestuurslid bereidt ten behoeve van de bespreking in de bestuursvergadering deze risico's voor, waarna plenaire bespreking en eventuele besluitvorming plaatsvindt. Als er nieuwe inzichten zijn of als er mogelijke nieuwe beheersmaatregelen aan de orde zijn, worden de effecten hiervan meegenomen in het model en worden op grond hiervan mogelijke besluiten genomen en acties ingezet. Dergelijke sessies vinden drie maal per jaar plaats, waarmee jaarlijks de gehele cyclus doorlopen wordt. Specifieke aandacht wordt daarbij besteed aan de risico's waarvan de beheersing door het bestuur als ontoereikend is beoordeeld.

Naast de periodieke monitoring van de risico's vindt bij besluitvorming door het bestuur een weging van de relevante risico's plaats. Indien de besluitvorming onderwerpen betreft waarbij het belanghebbendenorgaan een adviserende of goedkeurende rol heeft, wordt de invloed van het voorgenomen besluit op de relevante risico's toegelicht bij de voorlegging aan het belanghebbendenorgaan. De actuele risicomatrix van het pensioenfonds is per begin 2018 als volgt samengesteld:

Risico	Categorie	Kans	Impact	Risicoprofiel (netto)	Risicobereidheid	STATUS
Beleggingsbeleidrisico	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Renterisico (a.g.v. duratie)	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	middelmatig	risicovol	risicovol	OK
Curverisico (matchingsrisico)	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	middelmatig	risicovol	risicovol	OK
Zakelijke-waarden(prijs)risico	Financiële risico's	mogelijk	klein	risicovol	risicovol	OK
Kredietrisico	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Valutarisico	Financiële risico's	waarschijnlijk	minimaal	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Tegenpartijrisico	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	risicovol	OK
Leveragerisico	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Onderpandrisico	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Inflatieisico	Financiële risico's	mogelijk	middelmatig	risicovol	risicovol	OK
Liquiditeitsrisico	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Bewaarningsrisico	Financiële risico's	zeer onwaarschijnlijk	middelmatig	goed beheerst	goed beheerst	OK
Verzekeringstechnisch risico - lang leven	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	middelmatig	risicovol	risicovol	OK
Verzekeringstechnisch risico - kort leven	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Verzekeringstechnisch risico - arbeidsongeschiktheid	Financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Operationeel risico - juistheid en volledigheid pensioe	Financiële risico's	zeer onwaarschijnlijk	middelmatig	goed beheerst	goed beheerst	OK
Operationeel risico - verwerking status arbeidsongesc	Financiële risico's	mogelijk	klein	risicovol	acceptabel beheerst	NIET OK
Managementinformatierisico	Niet-financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
IT-risico	Niet-financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Communicatierisico	Niet-financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Crisiscommunicatie	Niet-financiële risico's	zeer onwaarschijnlijk	klein	goed beheerst	acceptabel beheerst	OK
Juridisch risico	Niet-financiële risico's	zeer onwaarschijnlijk	klein	goed beheerst	goed beheerst	OK
Uitbestedingsrisico	Niet-financiële risico's	zeer onwaarschijnlijk	hoog / groot	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Bestuursrisico	Niet-financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK
Niet-evenwichte belangenafweging	Niet-financiële risico's	zeer onwaarschijnlijk	middelmatig	goed beheerst	goed beheerst	OK
Integriteitsrisico	Niet-financiële risico's	zeer onwaarschijnlijk	klein	goed beheerst	goed beheerst	OK
Veranderende wet- en regelgeving	Niet-financiële risico's	onwaarschijnlijk	klein	acceptabel beheerst	acceptabel beheerst	OK

Op basis van de weergegeven risicomatrix is het oordeel van het bestuur dat op het moment van vaststelling de beheersing van één risico als 'niet OK' ofwel als ontoereikend wordt beschouwd, te weten de verwerking van arbeidsongeschiktheidsgegevens. Het bestuur heeft het nadrukkelijke streven uitgesproken en daartoe concrete verbeteracties en beheersmaatregelen ingezet om de beheersing van dit risico's in het eerste halfjaar van 2018 op het vereiste niveau te brengen.

In de volgende paragrafen worden de belangrijkste risico's en beheersingsmaatregelen nader toegelicht.

12.6 Financiële risico's

De financiële risico's zijn vooral bepalend voor de vormgeving van het beleggingsplan van het fonds en het daaruit voortvloeiende mandaat van de fiduciaire vermogensbeheerder. Door het bepalen van diverse maatstaven voor risicobudgettering en het vaststellen van onderliggende bandbreedtes, maximale exposures, minimale ratings en andere limieten, is een complex van maatregelen getroffen met als doel om de inzet van beleggingsrisico's te laten conformeren aan het beleid van het fonds. Risico's die als ongewenst worden beschouwd, zoals rente- en valutarisico's, worden volledig of grotendeels geneutraliseerd door middel van beleggingsinstrumenten. Over de inzet en onderbouwing van het risicobudget wordt per kwartaal zowel door de fiduciaire vermogensbeheerder (KCM) als door de custodian (KAS Bank) aan het bestuur van het fonds gerapporteerd.

Naar de mening van het bestuur zijn de belangrijkste financiële risico's voor het fonds specifieke beleggingsrisico's zoals het renterisico, het curverisico, het zakelijke waardenrisico en het tegenpartijrisico. Op deze beleggingsrisico's wordt nader ingegaan in het hoofdstuk 'Beleggingen' van deze ABTN. Financiële risico's die niet direct samenhangen met de beleggingen zijn het inflatierisico, het langlevensrisico en het operationele risico ten aanzien van de verwerking van arbeidsongeschiktheid. Onderstaand wordt op deze laatstgenoemde risico's een korte toelichting gegeven.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat de reële waarde van de pensioenen wordt verminderd door de doorlopende invloed van prijsstijgingen. Het fonds tracht dit risico te beheersen door het verlenen van toeslagen (indexaties). Het fonds streeft ernaar de pensioenen in ieder geval met de helft van de prijsindexatie te laten toenemen. De financiering van de toeslagverlening vindt volledig plaats vanuit de te realiseren beleggingsrendementen. Om dit te kunnen realiseren is binnen de beleggingen gekozen voor zakelijke waarden zoals aandelen en enkele specifieke beleggingscategorieën die in geval van inflatie zekerheid moeten bieden (de inflatie bij moeten houden), zoals onroerend goed en inflatiegerelateerde obligaties. Het bestuur tracht doorlopend te komen tot een zorgvuldige afweging tussen het nominale risico en het streven naar toeslagverlening door de effecten van verschillende economische scenario's te analyseren, zowel in het kader van de ALM-studie als bij de vaststelling van het jaarlijkse beleggingsplan en de periodieke rapportages.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het (verzekeringstechnische) risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet (volledig) gefinancierd kunnen worden vanuit de voorzieningen van het fonds, als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen. Het langlevensrisico ziet op het risico dat mensen later overlijden dan aangenomen in de veronderstellingen.

Het pensioenfonds hanteert de meest recente overlevingstafel van het Actuarieel Genootschap bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen, waarin begrepen de verwachte toekomstige verbetering van de levensverwachting. Tevens hanteert het fonds een correctie voor de verwachte levensverwachting van de populatie van het fonds ten opzichte van de totale Nederlandse bevolking (ervaringssterfte). Deze correctie houdt in dat gezien de verwachting dat de fondspopulatie gemiddeld langer leeft dan de gemiddelde inwoner van Nederland, er meer geld gereserveerd wordt ten behoeve van de toekomstige pensioenuitkeringen. Eens in de twee jaar wordt de gehanteerde systematiek geëvalueerd en indien nodig aangepast.

Binnen het vereist eigen vermogen (VEV) van het fonds is een buffer opgenomen ten behoeve van deze risico's. Met behulp van actuele sterftegrondslagen en leeftijdsafhankelijke correctiefactoren wordt getracht deze risico's te minimaliseren. Naar de actuele stand van zaken houdt SPR zodoende (financieel) rekening met de verzekeringstechnische risico's; het fonds blijft echter evenwel gevoelig voor aanpassingen van bijvoorbeeld de overlevingstafel en correctiefactoren inzake ervaringssterfte. Voor de monitoring van het verzekeringstechnische risico wordt gebruikt gemaakt van de adviserend actuaris.

Operationele risico arbeidsongeschiktheid

Dit is het (verzekeringstechnische) risico dat als gevolg van niet-doeltreffende processen de administratie van arbeidsongeschikten onjuist of onvolledig blijkt te zijn. Vanwege de complexiteit van de materie kunnen de registratie van arbeidsongeschiktheid en de daaraan verbonden consequenties niet volledig ondersteund worden binnen het pensioenadministratiesysteem en vindt dit deels plaats aan de hand van Excel-spreadsheets. Daarnaast is de kennis van de materie dermate specifiek dat een beperkt aantal medewerkers binnen het pensioenbureau de verwerking kan uitvoeren.

De beheersmaatregelen die getroffen zijn richten zich op het verkrijgen en verwerken van de gegevens over arbeidsongeschiktheid die vanuit het UWV worden verkregen en het toepassen van een vier-ogencontrole op de verwerking van mutaties. Hiermee wordt ernaar gestreefd om de verwerking van de door het UWV aangeleverde mutaties inzake de mate van arbeidsongeschiktheid tijdig, volledig en juist te verwerken. Daarnaast vindt een zorgvuldig en beveiligd beheer plaats van de Excel-spreadsheets waarin de administratie wordt vastgelegd.

12.7 Niet-financiële risico's

Naar de mening van het bestuur is het belangrijkste niet-financiële risico's voor het pensioenfonds momenteel het IT-risico. Daarnaast verdienen enkele andere niet-financiële risico's, waaronder het uitbestedingsrisico, blijvende aandacht. Onderstaand wordt toegelicht hoe het pensioenfonds de niet-financiële risico's tracht te beheersen.

IT-risico

Het IT-risico is het risico dat processen en informatievoorziening onvoldoende continuïteit hebben, alsmede het risico dat de IT- processen onvoldoende integer of onvoldoende beveiligd zijn. De bron van dit risico ligt in de IT-infrastructuur of de IT-ondersteuning. Deze risico's worden meegenomen in de selectie, aansturing en beoordeling van externe uitvoerders. Ten aanzien van vitale taken worden met de externe uitvoerders afspraken gemaakt inzake beveiliging van gegevens, bedrijfszekerheid, back-up-procedures, uitwijkmogelijkheden en worden escrow-overeenkomsten afgesloten waarmee de beschikbaarheid van de gebruikte programmatuur wordt gewaarborgd.

Ten aanzien van dit risico is de constatering dat de eisen ten aanzien van IT-beveiliging de afgelopen jaren op een hoger niveau zijn gekomen. De toegenomen aandacht voor bescherming van persoonsgegevens, toegang tot digitale systemen en de mogelijkheid van misbruik van gegevens leiden tot strengere eisen en hogere verwachtingen. Om hieraan tegemoet te komen worden aangepaste verwerkersovereenkomsten afgesloten en worden procesbeschrijvingen van uitbestedingspartijen beoordeeld.

Uitbestedingsrisico

Dit betreft het risico dat de continuïteit, integriteit en/ of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad, waardoor de belangen van het pensioenfonds worden geschaad. Onderdeel hiervan is het coördinatierisico, zijnde het risico dat de onderlinge samenwerking of de transparantie tussen de verschillende uitvoerders onvoldoende is waardoor de kwaliteit van de uitvoering niet in overeenstemming is met het door het fonds gewenste. In het hoofdstuk "Administratieve organisatie en interne controle" wordt ingegaan op het door het fonds gevoerde beleid inzake uitbestedingen.

Integriteitsrisico

Dit is het risico dat de integriteit van het fonds wordt beïnvloed als gevolg van niet-integere, onethische gedragingen van de organisatie in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijk en door het fonds opgestelde normen. Onderdelen van het integriteitsrisico zijn: benadeling van derden, voorwetenschap, witwassen, terrorismefinanciering, belangenverstrengeling, fraude en onbehoorlijk handelen. Integriteit wordt mede ingevuld door het uitdragen van een integere bedrijfscultuur door het bestuur.

Het fonds heeft een integriteitsbeleid en een gedragscode vastgesteld en heeft voorzien in de aanstelling van een compliance officer. Het fonds heeft een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) vastgesteld waarmee jaarlijks mogelijke integriteitsrisico's, zoals het risico van belangenverstrengeling, door het bestuur en de compliance officer periodiek worden beoordeeld.

Veranderende wet- en regelgeving

Dit betreft het risico dat schade voor het fonds en/of deelnemers en pensioengerechtigden ontstaat als gevolg van het niet-naleven van wet- en regelgeving. Dit geldt eveneens voor schade die kan ontstaan door het door het fonds niet voldoen aan verplichtingen uit overeenkomsten. Als belangrijkste beheersingsmaatregel geldt dat het bestuur is samengesteld uit pensioenprofessionals die op dagelijkse basis met de pensioenmaterie actief zijn. Het bestuur wordt terzijde gestaan door een ervaren en juridisch onderlegde directie en maakt zo nodig gebruik van de diensten van juridische experts bij specifieke vraagstukken. Het fonds gaat indien nodig actief de dialoog aan met toezichthouders over wet- en regelgeving die volgens het fonds niet (dan wel beperkt) toepasbaar is voor de situatie van het gesloten fonds SPR.

Bestuursrisico

Het bestuursrisico is dat als gevolg van de kleine bezetting van het driehoofdige bestuur een kwetsbare situatie ontstaat. Een eventueel tussentijds vertrek van één van de bestuursleden zorgt voor een 'gat' dat snel gevuld moet worden ten behoeve van de bestuurlijke continuïteit en beheersing / besturing van het fonds. Om dit risico te beheersen is gekozen voor een samenstelling van drie bestuursleden; bij vertrek van één van de bestuurders is het bestuur nog steeds volledig bevoegd. Verder betaalt het fonds een marktconforme vergoeding aan de bestuurders. Deze moet het fonds in staat stellen om in voorkomende gevallen tijdig nieuwe kandidaten te selecteren. Het aflopen van de zittingstermijnen van de bestuursleden vindt gespreid in de tijd plaats.

Communicatierisico

Dit is het risico dat de communicatie van het pensioenfonds niet voldoet aan wet- en regelgeving dan wel onvoldoende aansluit bij de behoeften en belevingswereld van de deelnemers en/of pensioengerechtigden waardoor deze onjuist, onvolledig en/of niet tijdig worden geïnformeerd. Om dit risico te beheersen heeft het pensioenfonds een communicatiebeleidsplan vastgesteld. In het hoofdstuk "Communicatie" van deze ABTN wordt nader ingegaan op dit beleidsplan en de beheersing van dit risico.

13. Financieel crisisplan

13.1 Inleiding

In de hoofdstukken 10 en 12 van deze ABTN zijn de risico's waaraan het pensioenfonds blootstaat beschreven. Deze risico's kunnen ertoe leiden dat de statutaire doelstelling, het uitkeren van pensioenen, zo mogelijk met verlening van toeslagen, nu of op langere termijn in gevaar komt. Het bestuur is in dat geval genoodzaakt aanvullende maatregelen te nemen, aan te duiden als crisismaatregelen.

Dit crisisplan bevat een beschrijving van de maatregelen die het bestuur binnen de gegeven kaders op korte termijn effectief zou kunnen inzetten indien in korte tijd de dekkingsgraad zich zeer snel beweegt richting kritische waarden waardoor het realiseren van de doelstelling van het pensioenfonds in gevaar komt. Dit crisisplan is bedoeld voor het geval zich in de toekomst dergelijke situaties voordoen waarbij crisismaatregelen genomen moeten worden. Het plan geeft de te hanteren kritische ondergrenzen, de te nemen maatregelen en de te volgen communicatie- en besluitvormingsprocessen aan.

13.2 Beschrijving crisissituatie

Het bestuur onderkent dat marktwaardering van de pensioenverplichtingen en de bezittingen met onzekerheid is omgeven. De toekomstige markttrente is een onzekere factor, evenals de toekomstige levensverwachting. De onzekerheid hieromtrent heeft het bestuur doen besluiten pas crisis *maatregelen* te treffen als naar oordeel van het bestuur sprake lijkt van een structurele en significante crisissituatie. Het bestuur voert immers een langetermijnbeleid en wenst in het beleid naar alle betrokkenen niet op dagelijkse volatiliteit van rekenrentes en waarderingen te reageren.

Dit crisisplan treedt in werking op het moment dat de statutaire doelstelling tot het uitkeren van pensioenen in gevaar komt. Naar het oordeel van het bestuur is er sprake van het intreden van een crisis(situatie), indien het Minimaal Vereist Vermogen (hiertoe vastgesteld op 105%) niet meer volledig aanwezig is. Het crisisplan ziet toe op de maatregelen die op dat moment door het bestuur genomen kunnen worden teneinde de gevolgen van de crisis te beperken. Indien het fonds vervolgens in een langer durende situatie belandt waarin het Minimaal Vereist Vermogen niet meer volledig aanwezig is, zullen de maatregelen zoals beschreven in dit crisisplan niet van toepassing zijn.

Het fonds heeft als ambitie om nominale pensioenen te garanderen en, indien de mogelijkheden dit toestaan, toeslagen te verlenen over de opgebouwde aanspraken. Indien de dekkingsgraad lager is dan 115% is er op grond van het beleidskader geen toeslagverlening mogelijk. Een dekkingsgraad lager dan 115% wordt om deze reden als *voorstadium* van een crisis aangemerkt. Dit crisisplan richt zich met

name op maatregelen in een crisissituatie. In het communicatiebeleid zal wel rekening worden gehouden met het voorstadium van een crisis, zijnde de situatie waarin geen toeslagen verleend kunnen worden.

Een ander voorstadium van een crisis is de situatie dat de actuele dekkinggraad binnen een maand met minstens 5% daalt. In dit geval zal het bestuur direct overleggen met de fiduciaire vermogensbeheerder en eventueel besluiten tot nadere maatregelen.

Dit crisisplan is met name gericht op het behoud van *nominale* pensioenaanspraken. In het geval dat de inflatie sterk oploopt, zullen *reële* pensioenaanspraken (gericht op koopkracht) meer maatgevend zijn voor de beleving van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. In het huidige crisisplan wordt deze situatie niet ondervangen. Via de jaarlijkse actualisering van dit plan (zie paragraaf 9) zal worden of aanpassing van grenzen en maatregelen, door meting in het reële kader noodzakelijk is.

In geval van een crisissituatie zoals omschreven in dit hoofdstuk kunnen door het crisisteam tijdelijke maatregelen worden genomen ter bescherming van de financiële positie van het fonds die in strijd zijn met het vastgelegde strategische beleid. Een crisissituatie eindigt op het moment dat het crisisteam van mening is dat op grond van de marktomstandigheden en de financiële positie van het fonds het langer instandhouden van de crisissituatie niet langer vereist is. Een crisissituatie kan in geen geval langer dan één maand voortbestaan. Op het moment dat het bestuur van mening is dat de genomen maatregelen uit hoofde van de crisissituatie gedurende een periode van langer dan één maand in stand moeten worden gehouden, zal het bestuur in overleg treden met het belanghebbendenorgaan om de inzet van passende maatregelen te bespreken.

13.3 Dekkinggraad waarbij het fonds er zonder korten niet meer uit kan komen

Wanneer de actuele dekkinggraad zich op enig moment onder het Minimaal Vereist Vermogen bevindt, stelt het pensioenfonds een analyse op waarin wordt aangegeven hoe het pensioenfonds binnen de wettelijk gestelde termijnen een dekkinggraad boven het Vereist Eigen Vermogen zal bereiken.

Het bestuur heeft als onderdeel van dit crisisplan daarnaast een zogenaamde "kritieke dekkinggraad" vastgesteld. Dit is de dekkinggraad waarbij het fonds veronderstelt niet in staat te zijn om binnen de wettelijk gestelde maximale termijn de op het niveau van het Vereist Eigen Vermogen te brengen, zonder tot het korten van pensioenaanspraken over te moeten gaan. Deze kritieke dekkinggraad is door het bestuur in 2017 vastgesteld op 95%.

13.4 Maatregelen die ter beschikking staan

Het bestuur is in het geval van een crisissituatie genoodzaakt maatregelen te nemen, aan te duiden als crisismaatregelen. Gegeven de situatie van het gesloten fonds zijn de te nemen crisismaatregelen beperkt. Deze worden onderstaand toegelicht.

1. Premieverhoging

Aangezien er geen sprake meer is van actieve premiebetaling, is deze maatregel niet van toepassing.

2. Bijstorting door de werkgever

Op grond van de uitvoeringsovereenkomst kan ook deze maatregel niet als crisismaatregel worden ingezet door het bestuur.

3. Het beperken of niet toekennen van toeslagen

Het geheel of gedeeltelijk achterwege laten van de voorwaardelijke toeslagverlening aan de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt niet als crisismaatregel aangemerkt, maar als een regulier onderdeel van de pensioenregeling. In beginsel worden uitsluitend toeslagen verleend indien dit toekomstbestendig mogelijk wordt geacht en voor zover het pensioenfonds zich niet in een crisissituatie bevindt.

4. Aanpassen beleggingsbeleid

In het geval van een crisissituatie zal nader naar het beleggingsbeleid worden gekeken. In principe blijft het uitgangspunt dat een gelijk beleggingsrisico genomen wordt. Het bestuur voert immers een langetermijnbeleid. Een vermindering van het beleggingsrisico in een crisissituatie zou ertoe leiden dat mogelijke herstelkracht van het fonds wordt verminderd, wat op de langere termijn in het nadeel van de belanghebbenden zou uitpakken. Wel kan het bestuur, gegeven de concrete marktverwachtingen en risico's binnen het beleggingsbeleid, besluiten om het risicobudget tijdelijk te verlagen of risicoverlagende maatregelen te implementeren.

5. Korten van pensioenaanspraken en pensioenrechten

De pensioenaanspraken en pensioenrechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden kunnen worden gekort conform artikel 18, lid 4 van het pensioenreglement. De pensioenaanspraken en pensioenrechten van een ieder worden in beginsel procentueel gelijkelijk gekort. Er wordt niet meer gekort dan strikt nodig is om voldoende te kunnen herstellen. Kortingen worden gespreid over een periode van tien jaren.

In het kort kan dus gesteld worden dat als eerste een beroep wordt gedaan op het beperken van toeslagen van de deelnemers, zoals gesteld onder punt 3. Indien dit niet voldoende is voor herstel, zal de korting als gesteld onder punt 5 worden ingezet. Het korten van pensioenaanspraken en pensioenrechten vindt plaats conform de voorschriften van het nFTK.

13.5 Mate van inzetbaarheid van de maatregelen

De mogelijkheid tot het korten van pensioenaanspraken en pensioenrechten is expliciet opgenomen in het huidige artikel 18, lid 4 van het Pensioenreglement en de eerdere reglementen van het fonds. Het bestuur verwacht dat het deze maatregel ook daadwerkelijk zal kunnen inzetten. Ook in 2003 en 2014 heeft het fonds een korting op de opgebouwde aanspraken toegepast vanwege een toenmalige crisissituatie.

13.6 Evenwichtige belangenafweging

Het bestuur maakt voor wat betreft de korting van pensioenaanspraken en pensioenrechten in beginsel geen onderscheid tussen de verschillende groepen binnen het fonds. Naar mening van het bestuur is een evenwichtige verdeling van de lasten vereist om het draagvlak voor een collectieve en solidaire pensioenregeling te kunnen garanderen.

Het bestuur realiseert zich dat pensioengerechtigden in beginsel geen verdien capaciteit meer hebben en hierdoor in eerste instantie mogelijk zwaarder getroffen worden dan de gewezen deelnemers. Het uitsluiten of beperken van korting voor pensioengerechtigden zou echter een te zwaar beslag leggen op de solidariteit, aangezien dit een hogere korting voor de gewezen deelnemers zou impliceren.

Het niet toekennen van toeslagen raakt, net als een eventuele korting, alle gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in gelijke mate. Naar het oordeel van het bestuur is hiermee sprake van evenwichtigheid. Weliswaar zijn de pensioengerechtigden de enige partij waarvoor het niet toekennen van toeslagen direct het besteedbaar inkomen zal raken, maar het uitsluiten van deze groep van een dergelijke maatregel speculeert naar het oordeel van het bestuur teveel op onzeker toekomstig herstel.

13.7 Beleid inzake ongedaan maken van crisismaatregelen

Het pensioenfonds heeft geen beleid opgenomen in de beleidsstaffel voor het (gedeeltelijk) ongedaan maken van een toegepaste korting van de pensioenaanspraken en pensioenrechten.

13.8 Aanpak van crisissituaties

In geval van een extreme financieel-economische omstandigheid kan het noodzakelijk zijn snel te handelen om de realisatie van de doelstellingen van het pensioenfonds te beschermen. In een dergelijke 'noodsituatie' moeten op zeer korte termijn de beleggingen aangepast kunnen worden, In deze paragraaf is beschreven hoe in een dergelijke noodsituatie de besluitvormingsprocedure verloopt en welke voorwaarden aan het proces en de uitvoering worden gesteld.

Reguliere besluitvormingsprocedure

Indien het bestuur besluit tot het uitvoeren van beleggingshandelingen die buiten de door het pensioenfonds gestelde beleggingsrichtlijnen vallen, dient het bestuur vooraf goedkeuring te geven voor dergelijke handelingen. In geval van een noodsituatie kan de vertraging die een bestuursbesluit met zich meebrengt echter onwenselijk zijn of er zelfs voor zorgen dat het pensioenfonds zijn verplichtingen op (langere) termijn niet meer kan nakomen. Het is daarom van groot belang om in een noodsituatie op zeer korte termijn adequaat te kunnen handelen buiten de normale kaders om.

Definitie van een noodsituatie

Ten behoeve van de identificatie van een noodsituatie in de zin van deze paragraaf hanteert het bestuur de volgende definitie:

Er is sprake van een noodsituatie wanneer financieel-economische ontwikkelingen zonder direct ingrijpen in het beleggingsbeleid naar het oordeel van het bestuur een grote daling van de dekkingsgraad dreigen te veroorzaken.

Een grote daling van de dekkingsgraad kan optreden:

- door een sterke daling van de waarde van de beleggingen;
- door een sterke stijging van de waarde van de verplichtingen, bijvoorbeeld als gevolg van een sterk dalende rente.

Het kan gewenst zijn om *direct* in te grijpen wanneer een grote daling van de dekkingsgraad dreigt op te treden – óók wanneer de dekkingsgraad royaal boven het niveau van het vereist vermogen ligt en er dus geen crisissituatie in termen van de ABTN aan de orde is. Onder *direct* wordt verstaan een ingreep in het beleggingsbeleid binnen 24 uur. Bij noodsituaties valt te denken aan bijvoorbeeld de ondergang van Lehman, waarbij de aandelenmarkten sterk dalen of aan een break-up van de eurozone.

Monitoring marktontwikkelingen

Aangezien het lastig is om een noodsituatie tevoren op een sluitende wijze te herkennen, zullen het pensioenbureau en de fiduciaire vermogensbeheerder de markten monitoren. De vier belangrijkste manieren om risico's van een noodsituatie tijdig te signaleren zijn:

- De fiduciaire vermogensbeheerder informeert het pensioenbureau regelmatig over de marktontwikkelingen en/of er redenen zijn om het beleid te wijzigen;
- De fiduciaire vermogensbeheerder informeert het bestuur indien gedefinieerde signaleringniveau 's worden overschreden;
- In de bestuursrapportage is een overzicht toegevoegd met de belangrijkste marktindicatoren;
- De fiduciaire vermogensbeheerder informeert het bestuur wanneer de kosten van bescherming tegen potentiële risico's laag zijn.

Crisisteam en vaststellen van noodzaak tot inzet van noodprocedure

Het bestuur heeft uit zijn midden en de directie een crisisteam ingesteld. Het crisisteam heeft het mandaat om vast te stellen dat sprake is van een noodsituatie die inzet van de noodprocedure noodzakelijk maakt. Het crisisteam bestaat uit drie leden, zijnde de directeur van het fonds en twee bestuursleden. Voor ieder van de leden van het crisisteam is een plaatsvervanger benoemd voor het geval het betreffende lid van het crisisteam niet bereikbaar is.

Het crisisteam besluit of er sprake is van een noodsituatie op basis van de volgende aspecten:

- Het niveau van de actuele dekkingsgraad van het fonds;
- analyse van de financieel economische situatie;
- verwachte impact van de noodsituatie op de beleggingen/ dekkingsgraad;
- onderbouwing van de verwachte ontwikkeling en mate van (on)zekerheid;

Het besluit door het crisisteam dat daadwerkelijk sprake is van een noodsituatie dient unaniem te zijn.

Bepalen van de vervolgactie bij een noodsituatie

Het bestuur mandateert het crisisteam om in geval van een noodsituatie de vervolgactie te bepalen in afwijking van de vastgestelde beleggingsrichtlijnen. Elementen die het crisisteam hierbij dient mee te wegen:

- de alternatieve beleidsacties die door het fonds genomen kunnen worden;
- de uitvoerbaarheid van de alternatieve beleidsacties;
- de verwachte impact van deze acties op het bruto risicogebruik;
- de verwachte kosten van een beleidsactie, inclusief het eventueel terugdraaien van deze actie;
- uitlegbaarheid van de te ondernemen actie aan de deelnemers en de toezichthouder.

Voor wat betreft dit laatste punt geldt dat het crisisteam zich altijd moet afvragen hoe mogelijke acties zich verhouden tot de (realisatie van de) lange termijn doelstellingen van het fonds.

Het bestuur heeft het crisisteam gemandateerd om de uitvoerders te instrueren eventuele vervolgacties in afwijking van de beleggingsrichtlijnen uit te voeren. De termijn waarvoor de maatregelen gelden wordt expliciet benoemd c.q. begrensd. Bij het uitvoeren van de actie zal primair gekeken worden op welke wijze het risico zo effectief en efficiënt mogelijk kan worden gemitigeerd. Er kan gebruik gemaakt worden van derivaten, maar ook de aan- of verkoop van fysieke beleggingen is mogelijk.

Beperkingen aan de vervolgactie

De vervolgactie dient in ieder geval aan de volgende criteria te voldoen:

- Indien een noodsituatie is vastgesteld, is de voorwaarde voor de daarop te ondernemen actie dat iedere afwijking van de beleggingsrichtlijnen slechts ingezet mag worden ter beperking van het aanwezige risico.

- De te treffen maatregelen kunnen ertoe leiden dat andere, nieuwe risico's worden geïntroduceerd. Deze nieuwe risico's mogen op basis van de gemaakte inschattingen de bestaande risico's echter niet overtreffen.

Het bestuur vindt het niet effectief om op voorhand restricties op te leggen in termen van de omvang van de uitvoeringskosten of (de reductie van) het risicogebruik.

Processtappen

1. De fiduciaire vermogensbeheerder, het pensioenbureau of een lid van het bestuur neemt een (markt)situatie waar die mogelijk als noodsituatie geclassificeerd kan worden en signaleert deze aan het bestuur en de directie.
2. Indien de situatie wordt gesignaleerd door iemand buiten de fiduciaire vermogensbeheerder neemt hij/zij telefonisch contact op met het pensioenbureau en/of de fiduciaire vermogensbeheerder.
3. De fiduciaire vermogensbeheerder stuurt per email een analyse van de noodsituatie.
4. Het pensioenbureau voert zo snel mogelijk doch uiterlijk binnen vier uur de eerste toets uit. Indien het pensioenbureau de analyse deelt, neemt het bureau telefonisch contact op met het crisisteam.
5. Indien na verloop van vier uur géén reactie van het pensioenbureau is ontvangen, dan neemt de fiduciaire vermogensbeheerder telefonisch contact op met een lid van het crisisteam.
6. Het crisisteam besluit binnen vier uur of er inderdaad sprake is van een noodsituatie waarin inzet van de noodprocedure is gewenst en bepaalt in overleg met de fiduciaire vermogensbeheerder de vervolgactie(s).
7. Het crisisteam instrueert de fiduciaire vermogensbeheerder om de vastgestelde vervolgactie uit te voeren, waarbij alle drie de leden afzonderlijk akkoord dienen te geven (telefonisch, via handtekening of per email).
8. Het crisisteam (dan wel het pensioenbureau namens het crisisteam) informeert de overige bestuursleden zo snel mogelijk dat er sprake is van een noodsituatie, over de inzet van de noodprocedure en over de vervolgactie(s).
9. De fiduciaire vermogensbeheerder voert de vervolgactie(s) zo spoedig mogelijk uit.
10. De fiduciaire vermogensbeheerder informeert het crisisteam inzake de uitgevoerde vervolgacties, de gevolgen hiervan op het risico en de portefeuillesamenstelling en de kosten.
11. Het crisisteam legt zo spoedig mogelijk verantwoording af aan het bestuur inzake de besluitvorming (noodsituatie, inzet noodprocedure en vervolgacties) en de impact van de vervolgacties op hoofdlijnen. De complete verantwoording wordt geagendeerd voor de eerstvolgende bestuursvergadering.
12. Het bestuur stelt vast of de besluitvorming conform de richtlijnen van dit document heeft plaatsgevonden en of de vervolgactie aan de voorwaarden heeft voldaan.

De doelstelling is dat in het geval van een noodsituatie dit stappenplan binnen 24 uur tot concrete beslissingen en vervolgacties leidt.

13.9 Communicatie met belanghebbenden

Het bestuur van het fonds vindt het van groot belang dat alle belanghebbenden op een volledige, tijdige en duidelijke wijze worden geïnformeerd over het bestaan van het crisisplan en de maatregelen die door het bestuur zullen worden ingezet tijdens een financiële crisis. Indien er geen sprake is van een financiële crisis, zal het bestuur van het fonds het crisisplan actief met alle belanghebbenden delen met behulp van de website van het pensioenfonds en de communicatie-uitingen naar de deelnemers.

Indien het fonds zich in een situatie van financiële crisis bevindt, is een transparante communicatie met alle belanghebbenden van vitaal belang. De eindverantwoordelijkheid voor alle communicatieve uitingen wordt gedragen door het bestuur.

In het geval van een crisis zal het bestuur met de externe toezichthouder (DNB) communiceren op de daarvoor voorgeschreven wijze en met inachtneming van de daarvoor voorgeschreven termijnen. Indien een korting noodzakelijk is, zal iedereen binnen het fonds hiervan schriftelijk op de hoogte worden gesteld, uiterlijk een maand voordat deze wordt toegepast.

Het belanghebbendenorgaan zal vóór de toepassing van maatregelen uit het crisisplan op de hoogte worden gesteld. In onderstaande tabel is het communicatietraject na vaststelling van een crisissituatie weergegeven (zoals bovenstaand beschreven):

Belanghebbende partij	Communicatievorm	Tijdstip
Toeziçthouder	Brief, e-mail	Onverwijld
Werkgever	Mondeling	Binnen twee weken
Belanghebbendenorgaan	Mondeling	Binnen twee weken
Gewezen deelnemers	Brief, website	Binnen zes weken
Pensioengerechtigden	Brief, website	Binnen zes weken

In geval dat een korting feitelijk doorgevoerd dient te worden, zullen voorlichtingsbijeenkomsten voor alle betrokkenen worden georganiseerd.

13.10 Beoordeling actualiteit

Het bestuur zal het crisisplan opnemen als vast agendapunt voor de jaarlijkse bestuursvergadering in januari. In deze vergadering zal het crisisplan worden besproken en zal een toetsing aan de actualiteit plaatsvinden. Voorts zal bij tussentijdse beleidswijzigingen de actualiteit van het crisisplan getoetst worden en indien nodig zal aanpassing plaatsvinden.

14. Communicatiebeleid

14.1 Organisatie en verantwoordelijkheden

Pensioencommunicatie is een verantwoordelijkheid van het bestuur van het fonds. Het bestuur bepaalt het communicatiebeleid, nadat het Belanghebbendenorgaan van het fonds hierover geadviseerd heeft. Het communicatiebeleidsplan beschrijft de uitgangspunten voor de communicatie richting doelgroepen voor een langere periode en schept daarmee het beleidskader. Het pensioenbureau voert het beleid uit.

Jaarlijks wordt een praktisch communicatieactieplan opgesteld en voorgelegd aan het bestuur. Hierin wordt de praktische uitvoering van het beleid voor het volgende jaar weergegeven. Het bestuur stelt jaarlijks het budget vast dat nodig is voor de communicatie in dat jaar. Dit budget wordt gebaseerd op het communicatieactieplan.

Het bestuur:

- Stelt het communicatiebeleid vast;
- Stelt jaarlijks het communicatiejaarplan vast;
- Stelt de middelen beschikbaar die nodig zijn om het communicatiebeleid uit te voeren;
- Beslist (waar nodig) over aanpassingen in het communicatiebeleid;
- Evalueert het communicatiebeleid en stuurt waar nodig bij.

Het Belanghebbendenorgaan:

- Adviseert over het communicatiebeleid.

Het pensioenbureau van Randstad Groep Nederland:

- Voert het beleid uit;
- Bereidt onderwerpen voor het bestuur voor;
- Selecteert en onderhoudt contact met externe partijen.

14.2 Communicatiebeleidsplan

In het communicatiebeleidsplan is vastgelegd hoe het bestuur om gaat met de communicatieve verplichtingen en inspanningen. De constatering van het bestuur is dat de omgeving van pensioenen voortdurend in beweging is. Veranderingen in wet- en regelgeving, afnemend vertrouwen in financiële instellingen, trends als individualisering en afnemende solidariteit zetten het pensioenstelsel onder druk. Daarnaast hebben ontwikkelingen als de stijgende levensverwachting en de lage rente-omgeving grote invloed op de houdbaarheid van de opgebouwde pensioenen. In deze omgeving worden pensioenfondsen geacht steeds beter te communiceren met hun belanghebbenden, en daardoor meer aan te sluiten op de kenmerken van de doelgroep en de behoeften van de deelnemers.

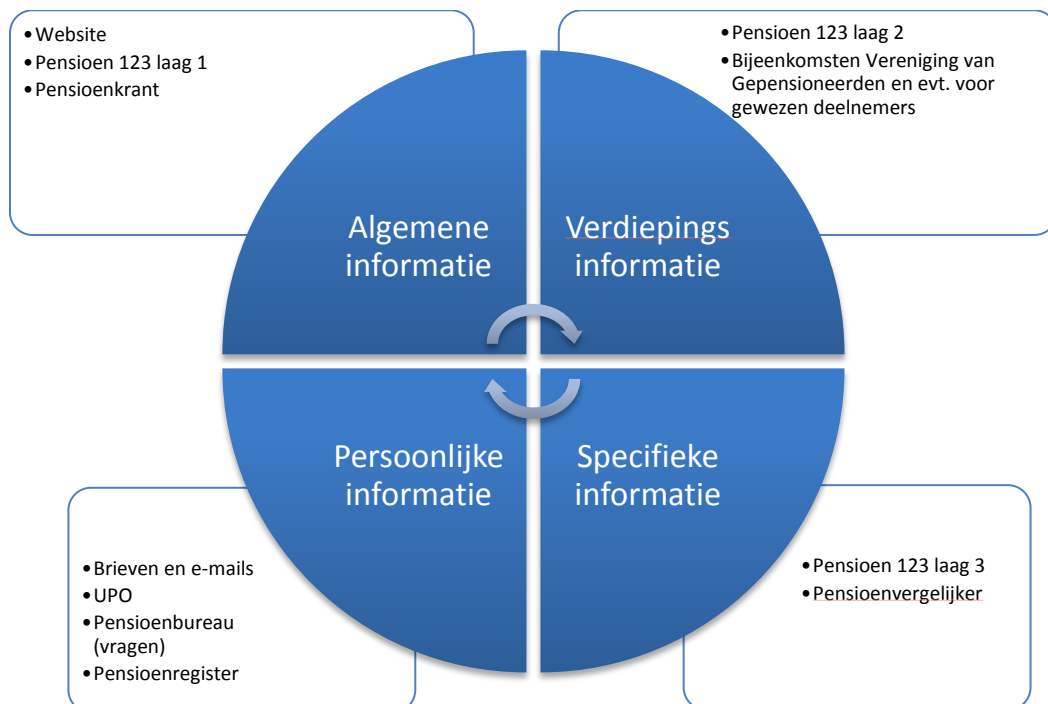
Het bestuur heeft de volgende doelstellingen op het gebied van communicatie benoemd:

1. Het is belangrijk dat het fonds als een betrouwbare, transparante partij wordt gezien die duidelijkheid biedt over het pensioen van haar arbeidsongeschikten, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden, waarbij getracht wordt om zo veel als mogelijk aan te sluiten bij de individuele situatie van de betrokkene.
2. Het tijdig, evenwichtig, correct maar gedoseerd, en zo duidelijk mogelijk informeren van alle doelgroepen over de huidige financiële situatie van het fonds, de acties die als gevolg daarvan nodig zijn, de mogelijke collectieve waardeoverdracht en op iets langere termijn de mogelijke overdracht van het fonds.

In het communicatieplan zijn de diverse onderscheiden doelgroepen en communicatieve instrumenten benoemd. Het pensioenfonds biedt informatie op vier niveaus, te weten:

1. Algemene informatie
2. Verdiepingsinformatie
3. Specifieke informatie
4. Persoonlijke informatie

In de onderstaande grafiek worden de communicatieve inspanningen op de vier onderscheiden niveaus verder geduid.

Gegeven de positie van het fonds als uitvoerder van een gesloten pensioenregeling is de conclusie dat de website het belangrijkste communicatiemiddel is. Er is dan ook in 2017 geïnvesteerd in de totstandkoming van een nieuwe website. Deze website hanteert de opbouw van het Pensioen 1-2-3 als uitgangspunt, waarmee informatie gelaagd wordt aangeboden. De navigatie van de website sluit beter aan bij de informatiebehoeften van de verschillende doelgroepen.

Afhankelijk van de actualiteit van het onderwerp en de hoeveelheid relevante informatie die de doelgroepen moet bereiken, wordt er een pensioenkrant uitgegeven. Als er aanleiding voor is, kan meer persoonlijke correspondentie gericht op de behoefte van individuen verzorgd worden. Dit kan aangevuld worden met (gepensioneerden-)bijeenkomsten en spreekuren op het pensioenbureau. Het pensioenfonds verzorgt ook halfjaarlijks een presentatie over de gang van zaken bij het fonds in de ledenvergadering van de Vereniging van Gepensioneerden Randstad Groep Nederland.

Indien er meer duidelijkheid ontstaat over de toekomstige ontwikkeling van het pensioenfonds, zal er, afhankelijk van het gekozen toekomstscenario, een communicatieve middelenmix worden samengesteld en een separaat communicatieactieplan gemaakt – toegesneden op de situatie, budget en behoefte.

In alle uitingen streeft het fonds naar profilering en positionering als professionele dienstverlener. Alle communicatiemiddelen zijn in overeenstemming met de eisen van de Wet pensioencommunicatie. De stijl van het fonds is mensgericht, inlevend, communicatief, hands on en solide. Het fonds hanteert, gezien het opleidingsniveau van de betrokkenen, taalniveau B2. De voertaal is Nederlands, er wordt niet voorzien in anderstalige communicatie-uitingen.

15. Slotopmerkingen

Deze actuariële en bedrijfstechnische nota beschrijft het fonds naar de situatie per 1 januari 2018. Wijzigingen vinden plaats door middel van een wijzigingsblad of door het vervangen van een bijlage, tenzij het bestuur meent dat vaststelling van een volledig nieuwe actuariële en bedrijfstechnische nota noodzakelijk is.

Aldus vastgesteld en ondertekend op 23 maart 2018 te Diemen,

H.J. Thoman
Voorzitter

E.H. Janssen
Secretaris

Bijlage 1: Actuariële grondslagen en veronderstellingen

(Naar de situatie per 1 januari 2018)

De berekening van de Voorziening Pensioenverlichtingen wordt uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen:

Sterftegrondslagen	Per 1 januari 2018: AG Prognosetafel 2016-2066 Starttafel 2018 Leeftijdsafhankelijke correctiefactoren conform bijlage 2
Financieringsmethodiek	De technische voorziening is op elk moment gelijk aan de contante waarde van de verkregen pensioenaanspraken.
Leeftijdsverschil man – vrouw	3 jaar
Rekenrente	DNB-rentetermijnstructuur.
Voorziening voor toekomstige pensioenopbouw arbeidsongeschikten	De contante waarde van de vrijgestelde toekomstige pensioenopbouw is volledig opgenomen in de technische voorziening
Opslag voor excassokosten	2% van de netto technische voorziening
Overlijdensrisico	Risicodekking uitsluitend ten behoeve van (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten, volledig in eigen beheer
Arbeidsongeschiktheidsrisico	Dekking uitsluitend ten behoeve van bestaande gevallen van (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid, volledig in eigen beheer
Reserveringsmethodiek uitgesteld partnerpensioen	Reglementair geldt het "onbepaalde partnersysteem" tot het moment van pensionering. Daarna wordt het "bepaalde partnersysteem" gehanteerd. Voor de reservering worden alle partnerpensioenen gewaardeerd met factoren voor een "bepaalde partnersysteem".

Reserveringsmethodiek uitgesteld
wezenpensioen

Voor uitgesteld wezenpensioen wordt niet
gereserveerd.

Bijlage 2: Leeftijdsafhankelijke correctiefactoren

Leeftijd	Schaalfactor mannen	Schaalfactor vrouwen	Leeftijd	Schaalfactor mannen	Schaalfactor vrouwen
0	0,604	0,898	49	0,604	0,898
1	0,604	0,898	50	0,604	0,898
2	0,604	0,898	51	0,61	0,9
3	0,604	0,898	52	0,616	0,902
4	0,604	0,898	53	0,623	0,904
5	0,604	0,898	54	0,629	0,906
6	0,604	0,898	55	0,635	0,908
7	0,604	0,898	56	0,642	0,91
8	0,604	0,898	57	0,648	0,912
9	0,604	0,898	58	0,655	0,914
10	0,604	0,898	59	0,661	0,916
11	0,604	0,898	60	0,668	0,918
12	0,604	0,898	61	0,675	0,92
13	0,604	0,898	62	0,682	0,921
14	0,604	0,898	63	0,689	0,923
15	0,604	0,898	64	0,696	0,925
16	0,604	0,898	65	0,703	0,927
17	0,604	0,898	66	0,71	0,929
18	0,604	0,898	67	0,717	0,931
19	0,604	0,898	68	0,724	0,933
20	0,604	0,898	69	0,732	0,935
21	0,604	0,898	70	0,739	0,937
22	0,604	0,898	71	0,746	0,94
23	0,604	0,898	72	0,754	0,942
24	0,604	0,898	73	0,762	0,944
25	0,604	0,898	74	0,769	0,946
26	0,604	0,898	75	0,777	0,948
27	0,604	0,898	76	0,785	0,95
28	0,604	0,898	77	0,793	0,952
29	0,604	0,898	78	0,801	0,954
30	0,604	0,898	79	0,809	0,956
31	0,604	0,898	80	0,817	0,958
32	0,604	0,898	81	0,826	0,96
33	0,604	0,898	82	0,834	0,962
34	0,604	0,898	83	0,842	0,964

35	0,604	0,898		84	0,851	0,966
36	0,604	0,898		85	0,86	0,968
37	0,604	0,898		86	0,868	0,97
38	0,604	0,898		87	0,877	0,972
39	0,604	0,898		88	0,886	0,975
40	0,604	0,898		89	0,895	0,977
41	0,604	0,898		90	0,904	0,979
42	0,604	0,898		91	0,913	0,981
43	0,604	0,898		92	0,922	0,983
44	0,604	0,898		93	0,932	0,985
45	0,604	0,898		94	0,941	0,987
46	0,604	0,898		95	0,951	0,989
47	0,604	0,898		96	0,96	0,991
48	0,604	0,898		97	0,97	0,994

Bijlage 3: verdeling over de beleggingscategorieën en benchmarks

(Naar de situatie per 1 januari 2018)

Binnen het vermogensbeheer wordt onderscheid gemaakt tussen een tweetal portefeuilles, de matchingportefeuille en de rendementsportefeuille. De totale beleggingsmix 2018 is hieronder vertaald naar benchmarks voor deze twee portefeuilles.

Weging deelportefeuilles

Voor het jaar 2018 is een weging voor de Matchingportefeuille en Rendementsportefeuille vastgesteld. Gedurende het jaar wordt de verhouding tussen de Matching- en Rendementsportefeuille in principe niet (terug) aangepast naar de onderstaande wegingen.

Weging deelportefeuilles 2018	Weging
Matchingportefeuille (MP) ⁴	49%
Rendementsportefeuille (RP)	51%

Normwegingen en bandbreedtes

Hieronder worden voor de Rendementsportefeuille per beleggingscategorie de normwegingen (Benchmark) en bijbehorende bandbreedtes weergegeven.

4. De samenstelling van de matchingportefeuille wordt bepaald op basis van de renteafdekkingsrichtlijnen en de invulling van de rendementsportefeuille.

Beleggingscategorieën	Normweging	Bandbreedte	
		Min	Max
Rendementsportefeuille (RP)	100%		
Aandelen ontwikkelde landen	21,6%	15%	35%
<i>Europa</i>	13,7%	5%	20%
<i>US</i>	7,8%	5%	20%
Aandelen opkomende landen	11,8%	5%	15%
<i>Wereld</i>	5,9%	0%	10%
<i>Azië ex Japan</i>	5,9%	0%	10%
Genoteerd onroerend goed	0%	0%	5%
<i>Europa</i>	0%	0%	5%
<i>Wereld</i>	0%	0%	5%
Niet-genoteerd onroerend goed ⁵	9,8%	0%	20%
(Fund-of-) Hedge Funds	0%	0%	5%
Vastrentende waarden hypothecaire leningen ⁶	22,5%	10%	30%
Vastrentende waarden bedrijfsobligaties	14,7%	7,5%	25%
Vastrentend hoogrentend	14,7%	7,5%	25%
<i>Hoogrentende bedrijven</i>	0%	0%	10%
<i>Hoogrentende landen</i>	5%	0%	10%
<i>Structured credit</i> ⁷	9,8%	0%	15%
Liquiditeiten ⁸	4,9%	-1%	10%

Bij het vaststellen van bovenstaande bandbreedtes en bij de monitoring ervan wordt niet door Beleggingsinstellingen heen gekeken.

⁵ Indien de feitelijke weging van de categorie Niet-genoteerd onroerend goed afwijkt meer dan 0,5% afwijkt van de normweging, dan zal dit verschil gecompenseerd worden via liquiditeiten zonder de benchmark aan te passen.

⁶ Indien de feitelijke weging van de categorie vastrentende waarden hypothecaire leningen meer dan 0,5% afwijkt van de normweging, dan zal het verschil gecompenseerd worden door beleggingen in vastrentende waarden bedrijfsobligaties zonder de benchmark aan te passen

⁷ Indien de feitelijke weging van de categorie Structured Credit meer dan 0,5% afwijkt van de normweging, dan zal dit verschil gecompenseerd worden via liquiditeiten met aanpassing van de benchmark

⁸ Tijdelijke debetstanden voor de afwikkeling van transacties zijn toegestaan, zowel in euro als in vreemde valuta. Creditstanden zijn ook in vreemde valuta toegestaan. Onder liquiditeiten vallen ook geldmarktfondsen

Gehanteerde uitvoeringsbenchmarks

Categorie	Benchmark	Bloomberg Ticker
Matchingportefeuille (MP) ⁹		
Normpercentage Matchingportefeuille Benchmark *	Swapcurve -/- Euribor 6 mnd	Swapcurve – LEC6
Verplichtingen -/- Financieringskosten		
Opbrengsten onderpand	ML EUR AAA Gvt 0-1 jaar EUR	EG1C

Categorie	Weging	Benchmark	Bloomberg Ticker
Rendementsportefeuille (RP)			
	100%		
Aandelen ontwikkelde landen	24,4%		
<i>Europa</i>	5,6%	46% MSCI Europe TR ND USD	NDDUE15
	4,4%	36% FTSE RAFI Europe TR QSR ND EUR	TFREUQNU
	2,2%	18% MSCI Europe Small Cap TR ND USD	NCUDE15
<i>US</i>	5,6%	46% MSCI US TR ND USD	NDDUUS
	4,4%	36% FTSE RAFI US TR QSR ND USD	TFR10QN
	2,2%	18% MSCI US Small Cap TR ND USD	NDUEEGF
Aandelen opkomende landen	8,9%		
<i>Wereld</i>	8,9%	MSCI Emerging markets TR ND USD	NDUEEGF
Onroerend goed			
<i>Genoteerd onroerend goed Europa</i>	0%	FTSE/EPRA Europe net Index EUR	NEPRA
<i>Genoteerd onroerend goed Wereld</i>	0%	FTSE/EPRA Global Developed Index TR EUR	RNGL
<i>Niet-beursgenoteerd onroerend goed</i>	11,1%		
<i>Niet-beursgenoteerd Woningen</i>		50% MSCI IPD NL Woningen	
<i>Niet-beursgenoteerd Winkels</i>		50% MSCI IPD NL Winkels	
Vastrentende waarden hypothecaire leningen	16,7%	Bofa ML Netherlands + 1%	GoNo
Vastrentende waarden bedrijfsobligaties	16,7%	Iboxx Corporate TR EUR	QW5A
Vastrentend Hoogrentend	22,2%		
<i>Hoogrentende bedrijven</i>	0%	BofA ML Global HY USD	HW00
<i>Emerging market debt</i>	2,8%	50% JPM EMBI GlobalDiversified USD	JPGCCOMP
	2,8%	50% JPM GBI-EM GlobalDiversified USD	JGENVUUG
<i>Structured Credit</i>	2,8%	50 % Bofa ML US HY USD	HoAo

9. De invulling van de Matchingportefeuille is gebaseerd op de normafdekking van de Verplichtingen. Bij de percentages is rekening gehouden met de rentegevoeligheid in de Rendementsportefeuille en de samenstelling van de Verplichtingen

Liquiditeiten	2,8%	50% CS Leveraged Loan Index USD	CSLLTOT
	0,0%	Eonia Net Total Return Index EUR	DBDCONIA